

SVENSKA KYRKANS UTREDNINGAR 2022:1

Vi måste nötas mot varandra

– Utredning av Svenska kyrkans prästutbildning

Till kyrkostyrelsen

Kyrkostyrelsen initierade 8 juni 2020 en ensamutredning om Svenska kyrkans prästutbildning, och generalsekreteraren utsåg 20 augusti 2022 undertecknad, professor Björn Vikström till ensamutredare.

Utredningens tre inledande kapitel beskriver uppdraget, tidigare utredningar och tillvägagångssättet. Därefter (kap. 2.1) redogörs för de åtgärder som har vidtagits vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut (SKUI) med anledning av de rekommendationer som tidigare utredningar har mynnat ut i.

Prästernas utbildningsväg beskrivs i kapitel 2.2, och för att ge relief åt Svenska kyrkans prästutbildning presenteras i det följande kapitlet (kap. 2.3) prästutbildningen i kyrkor som står nära Svenska kyrkan. I kapitel 2.4 diskuteras frågan hurudana präster Svenska kyrkan behöver idag och i framtiden, och i kapitel 2.5 ställs frågan vad som egentligen avses med pastoralteologisk utbildning, som SKUI förutsätts erbjuda alla fyra yrkesprofilerna. I följande kapitel (kap. 2.6) presenteras aktuell nordisk forskning kring prästidentitet och prästutbildning, och därefter (kap. 2.7) redovisas svaren från stiftet som samlades in inom ramen för denna utredning.

Från kapitel 3.1 framåt presenteras och motiveras de förslag som denna ensamutredning mynnar ut i. Först behandlas vägen fram till slutåret vid SKUI, och därefter förslaget till en reviderad utbildningsplan för prästprogrammet. Övriga rekommendationer gällande verksamheten vid SKUI behandlas i kapitel 3.3, och i de två därpå följande kapitlen är fokus lagt på pastorsadjunktsåret och fortbildningen som erbjuds nyvigda präster. Några detaljfrågor gällande alternativa vägar till prästtjänst i Svenska kyrkan tas upp i kapitel 3.6, och i det sista kapitlet (kap. 3.7) sammanfattas förslagen och rekommendationerna.

Jag ber att få uttrycka min glädje över att ha fått förtroendet att utföra detta spännande och utmanande uppdrag. Samtidigt ber jag att få uttrycka min stora uppskattning och tacksamhet för allt det engagemang och all den hjälpsamhet som jag har mött i samband med de otaliga samtal, mejlväxlingar och skriftliga kommentarer som jag har fått ta del av under arbetets gång. Ett särskilt tack till referensgruppen för stöd och konstruktiva kommentarer, liksom till SKUI och dess ledning för gott samarbete.

Åbo, 29 november 2022

Björn Vikström, professor i systematisk teologi vid Åbo Akademi

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Uppdraget	4
1.2	Bakgrunden.....	4
1.3	Utredningens utförande	7
2	Svenska kyrkans prästutbildning	8
2.1	Att utreda ett tåg i rörelse	8
2.2	Hela utbildningsvägen	13
2.3	Prästutbildning i närstående kyrkosamfund	15
2.4	Prästen som församlingens teolog	19
2.5	Vad är pastoralteologi?.....	23
2.6	Forskning kring prästidentitet och prästblivande	28
2.7	Synpunkter och önskemål från stiftet	31
3	Förslag	34
3.1	Vägen fram till slutåret.....	34
3.2	Utbildningsplanen.....	39
3.3	Övriga frågor gällande undervisningen vid SKUI.....	48
3.4	Pastorsadjunktsåret.....	58
3.5	Fortbildningen	61
3.6	Alternativa vägar till präst i Svenska kyrkan	63
3.7	Förslagen i korthet.....	64
	Förkortningar	67
	Källor och litteratur	68
	Bilaga 1 Utredningsdirektiven	72
	Bilaga 2 Rundfråga till stiftet	77
	Bilaga 3 Utbildningsplan för SKUI:s pastoralteologiska utbildning till präst 2013/2015	82
	Bilaga 4 Förslag till reviderad utbildningsplan för SKUI:s pastoralteologiska utbildning till präst	86

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Kyrkostyrelsen fattade 8 juni 2021 beslut om att genomföra en ensamutredning av prästutbildningen inom Svenska kyrkan, med uppgiften att på basen av tidigare undersökningar och övrigt aktuellt material senast 31 oktober 2022 lämna in konkreta förslag om hur prästutbildningen kunde utvecklas.¹ På ensamutredarens begäran förlängde generalsekreteraren senare tidsfristen till 30 november 2022.

Enligt beslutet ska Svenska kyrkans pastoralteologiska utbildning till präst utredas i syfte att ge förslag på utveckling och förändring av prästutbildningen utifrån prästens nyckelroll i församlingens arbete för att förmedla kristen tro och tradition i ett samhälle som förändras. Utredningen ska innehålla förslag på en reviderad, alternativt ny, utbildningsplan för prästprogrammet med avseende på grundläggande utbildningskrav i teologi/religionsvetenskap och övriga behörighetsvillkor, målsättningar för utbildningen, dess omfattning, upplägg och innehåll samt övergångsregler.

Kyrkostyrelsen beslöt att uppdraget skulle utföras av en teologiskt sakkunnig ensamutredare, med kompetens i utbildningsfrågor, som i sin tur kan anlita experter inom relevanta områden. Generalsekreteraren utsåg 20 augusti 2021 undertecknad, professor Björn Vikström (Åbo Akademi), att genomföra utredningen. Kort därefter utsågs också en referensgrupp bestående av biskop Karin Johannesson, domprosten emerita Margarethe Isberg, kontraktsprost Anders Byström, kyrkoherde Henrik Törnqvist, och komminister Susanna Venetvaara.

Ramvillkoren för utredningen är att den pastoralteologiska utbildningen ska kvarstå i Svenska kyrkans egen regi, med en enda utbildningsenhet på nationell nivå, som kan ha verksamhet på olika orter. Dessutom ska samverkan mellan profilområdena bevaras, även om formerna för hur detta förverkligas kan utvecklas.

1.2 Bakgrunden

Prästutbildningens uppbyggnad, innehåll och målsättningar torde höra till de oftast och mest grundligt utredda frågorna i Svenska kyrkan. Som en röd tråd genom dessa utredningar från 1940-talet framåt löper en oro över att prästerna inte ska vara tillräckligt väl rustade för sitt uppdrag. Bland de farhågor som uttalas finns att klyftan mellan de akademiska studierna och de praktiska färdigheterna är för stor, att prästernas utbildning inte i tillräcklig grad beaktar att samhällsförändringen har förändrat verksamhetsförutsättningarna och utmaningarna för kyrkan, samt att prästerna inte får tillräckligt stöd i sin andliga fördjupning och inte är tillräckligt förankrade i Svenska kyrkans församlingssliv.

Den som vill fördjupa sig i dessa tidigare utredningar hänvisas till Kristin Molanders artikel ”Utredningar om prästutbildningen i Svenska kyrkan 1944–1978”.²

---

¹ Direktiv för utredning om Svenska kyrkans prästutbildning. Kyrkostyrelsen 8 juni 2021; se bilaga 1.

² Molander 2001.

Utredningarna från 1978 till 2012 beskrivs kortfattat i inledningen av *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden*.³

Den omfattande utbildningsreformen inom svenska kyrkan som genomfördes åren 1990/91 fokuserade på de anställdas professionella och yrkesspecifika identitet. Det här resulterade i att fyra profilutbildningar skapades: diakonutbildning, församlingspedagogutbildning, kyrkomusikerutbildning och prästutbildning. Samtidigt betonades vikten av att de församlingsanställda tillsammans ska genomföra församlingens uppgift. För att nå detta mål inrättades bland annat Svenska kyrkans grundkurs och Praktik i samverkan. Den medvetna strävan efter att stärka och fördjupa samverkan mellan de olika yrkeskategorierna kan alltså härledas till denna utbildningsreform.

En utredning genomförd av Bo Larsson på uppdrag av pastoralinstituten publicerades 2000 med titeln *Präst i dag - och i morgon...* Larsson betonar bland annat behovet av ett tydligare samspel mellan de akademiska studierna och de studier som bedrivs vid pastoralinstituten. Vidare framhåller Larsson behovet av integration mellan teori och praktik, och en tydlig satsning på att stödja och stärka studenternas personliga utveckling, sociala kompetens och identitet.

2001 publicerades utredningen *Prästutbildning i förändring* (PUF), och den skickades i likhet med den bredare utredningen *Översyn av de kyrkliga utredningarna* (ÖSUT) ut på en remissrunda under 2002. Svaren sammanställdes 2003 av Birgitta Walldén i rapporten *Radikal omprövning eller försiktig utveckling?*

Som en följd av dessa utredningar och remissrundan lanserade kyrkostyrelsen 2003 projektet *En förändrad utbildning för Svenska kyrkan* (EFU-utredningen), som publicerades 2007. Dessutom överlämnades i december 2005 rapporten *En förnyad prästutbildning* (EFP) till Styrgruppen för en förändrad utbildningsorganisation, och den publicerades som en av bilagorna till EFU-utredningen.

EFP-rapporten har i sin tur fyra appendix: en projektrapport, dokumentet *Att vara präst – om prästens uppgifter och kompetenser*, samt förslag om hur prästutbildningen skulle kunna genomföras dels vid pastoralinstituten i Uppsala och Lund, dels vid Johannelunds teologiska högskola. Syftet med dokumentet var att beskriva prästens arbetsuppgifter och de kompetenser som prästen behöver för att utföra dessa uppgifter: förkunnare, liturg, kateket, själavårdare, ledare och tolkande teolog. Många av de kompetenser som beskrivs i *Att vara präst* är relevanta även för andra yrkeskategorier i kyrkan, och dessa kompetenser tillämpades och utvecklades senare i arbetet med EFU.⁴

EFU-utredningen bestod av två delar: den ena behandlade diakon-, församlingspedagog- och kyrkomusikerutbildningarna, medan den andra specifikt berörde prästutbildningen. Uppdraget att genomföra den förstnämnda undersökningen gavs till enheten för utbildning vid kyrkokansliet, medan utredningen gällande prästutbildningen gick till pastoralinstituten i Lund och Uppsala. Den förstnämnda delen av utredningen mynnade ut i ett förslag om en förändrad utbildning för kyrkoarbetare med riktning mot omsorg, lärande och undervisning och musik (FKU = del B i EFU), den senare resulterade i förslaget om en förändrad prästutbildning (FPU = del C i EFU). En röd tråd i utredningen är att de utbildningar som förbereder

³ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden*, s. 5–9.

⁴ EFU/EFP 226, 238–239.

för tjänst i Svenska kyrkan bör lägga större tonvikt vid det som förenar och är gemensamt för olika yrkesgrupper än vid det som är åtskiljande.

De pastoralteologiska kurserna ska ges i samverkan mellan universitet/högskola och ett Svenska kyrkans utbildningscentrum. Utbildningarna ska avslutas med en pastoral termin som förläggs till det kyrkliga utbildningscentret som själv ansvarar för och genomför den avslutande pastoralterminen.⁵

Det är värt att notera att de förslag som formulerades under början av 2000-talet prioriterade alternativet att de pastoralteologiska kurserna skulle förverkligas i samarbete mellan Svenska kyrkan och högskolorna/universiteten och ge högskolepoäng. Som en konsekvens av detta skulle slutåret på pastoralinstituten kunna förkortas till en termin. EFP laborerar emellertid parallellt med alternativet att dessa kurser inte skulle ge studiepoäng och helt ske i kyrkans regi, om också i samverkan med högskolorna/universiteten.⁶

På initiativ av styrgruppen för EFU genomfördes försöksutbildning av präster genom ett samarbete mellan Svenska kyrkan och vissa universitet och högskolor. Utbildningen bestod av tre pastoralteologiska kurser med praktik förlagd till församlingar, och den avslutades med en termins pastoralteologisk fördjupning på pastoralinstituten. Karin Sarja genomförde en utvärdering av försöksutbildningen som publicerades med titeln: *Utvärdering av försöksutbildningen av präster* (2010). Sarja konstaterade att studerande var nöjda med utbildningens genomtänkta struktur, dess fokus på prästblivande, samt betoningen av betydelsen av en tydlig förankring i Svenska kyrkans tro och liv.⁷ Högskoleverkets negativa hållning till att de praktisk-teologiska studierna skulle inkluderas i den akademiska examen ledde dock till att den modell som försöksutbildningen byggde på inte kunde förverkligas som sådan.

Parallellt med försöksutbildningen skickades EFU ut på remiss, och under våren 2008 sammanställdes och analyserades svaren. Analysen av remissvaren kompletterades med ytterligare tre studier som granskade den kyrkomusikaliska profilutbildningen, relationen mellan kyrkans utbildningar och folkhögskolorna, samt Svenska kyrkans grundkurs. Utgående från dessa utredningar formulerade Nämnden för utbildning, forskning och kultur (NUFK) våren 2009 en handlingsplan för arbetet med Svenska kyrkans utbildningar.⁸

NUFK formulerade 2011 ett preliminärt förslag om hur kyrkans utbildning skulle organiseras, och detta förslag låg till grund för diskussioner med stiftet under hösten 2011. NUFK fattade beslut om en reform av utbildningen i mars 2012 i enlighet med underlaget *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden. Innehåll och organisation*. I detta dokument ingår även en utredning av olika alternativ gällande huruvida den pastoralteologiska utbildningen skulle ske i kyrkans egen regi eller i samarbete med andra utbildningsanordnare. Nämndens beslut fastställde utbildningens innehåll och organisation enligt alternativet att den skulle bedrivas i Svenska kyrkans egen regi.

⁵ EFU 13.

⁶ EFU/EFP 225–226, 241–242.

⁷ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden* 7.

⁸ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden* 8.

De sista besluten gällande reformen av prästutbildningen (övergångsregler och dylikt) togs av NUFK innan nämnden upphörde i december 2013.

Från det att Svenska kyrkans utbildningsinstitut (SKUI) startade i sin nuvarande form 2014 har det gjorts regelbundna kurs- och programutvärderingar med studerande som har gått utbildningarna. Därutöver har två utvärderingar genomförts avseende de första verksamhetsåren sedan utbildningsreformen. I mars 2019 publicerades slutrapporten för den undersökning som utförts av Ramboll Management Consulting; *Utvärdering av Svenska kyrkans utbildningsinstitut*. Uppgiften var att fokusera på utbildningsinstitutets organisation, ledning, beslutsprocesser och samverkan med stiftet, men inte på utvärdering av utbildningens kvalitet. Syftet med studien var att ge SKUI och kyrkostyrelsen underlag för fortsatt utveckling av verksamheten.

I december 2020 kom en uppföljande utvärdering genomförd av kyrkokansliets enhet för forskning och analys som baserades på en bred enkät riktad till alumner liksom intervjuer med stiftsrekryterare samt några församlingsgrupper bestående av kyrkoherde, kyrkorådsordförande och nyutbildade medarbetare; *Utvärdering av profilutbildningarna vid SKUI 2014–2019*. Den skarpa kritik mot utbildningen som framfördes i synnerhet av tidigare studerande på prästprogrammet var en viktig orsak till att denna ensamutredning initierades.

1.3 Utredningens utförande

I enlighet med direktiven utfärdade av kyrkostyrelsen har inget nytt empiriskt material från studerande samlats in inom ramen för den här ensamutredningen, men däremot har innehållet från utredningarna utförda av Ramboll och kyrkostyrelsens enhet för forskning och analys beaktats i relevanta delar. Uppgiften för denna utredning är tydligt framåtriktad: att ge konkreta förslag på hur prästutbildningen skulle kunna utvecklas.

För att samla in synpunkter och erfarenheter gällande såväl styrkor som utvecklingsbehov inom prästutbildningen har ensamutredaren under perioden oktober 2021–november 2022 fört drygt 40 samtal med representanter för olika nyckelkategorier: biskopsmötet, rektorn och lärarkåren vid SKUI, lärare och studievägledare från universitet, högskolor och andra teologiska läroinrättningar, stiftsadjunkter med ansvar för prästrekrutering, forskare i såväl Sverige, Finland, Norge som Danmark, samt tidigare och nuvarande utbildningsansvariga vid kyrkokansliet, kyrkoherdar med erfarenhet av att ta emot nyutbildade präster, samt präster som har utexaminerats under de senaste åren. Dessutom har utredaren ett par gånger samtalat med ärkebiskopen och generalsekreteraren för Svenska kyrkan, diskuterat med lärarkåren vid SKUI, samt två gånger träffat såväl ledningsgruppen för SKUI som rekryterarna från alla stift. Innehållet i dessa många samtal redovisas inte explicit i detta dokument, men de kommentarer och förslag som där har framförts har haft en helt avgörande inverkan på utformningen av denna rapport och de förslag den mynnar ut i. Utredaren har dessutom i slutskedet stämt av enskilda formuleringar med sakkunniga på respektive område. Referensgruppen sammankom på distans fem gånger, och medlemmarna bidrog dessutom med värdefulla skriftliga kommentarer till förslag och formuleringar under processens gång.

I maj 2022 skickade utredaren en rundfråga till stiftet, där dessa ombads ta ställning till en rad konkreta frågor och förslagsalternativ.⁹ Svar inkom från samtliga stift under perioden från juni till oktober 2022.

Prästupbildningen har alltid varit föremål för kritik, även om många också har varit nöjda med den. Precis som inom andra yrkeskategorier inser nya präster när de kommer ut i arbetslivet att de inte är färdiga för allt det som förväntas av dem. I det läget är det naturligt att man inte bara kritiskt rannsakar sig själv, utan också uttrycker besvikelse över att utbildningen inte har gett allt det som man nu inser sig behöva. Det här inte sagt för att ta udden från de kritiska synpunkter som framkommit, utan snarare för att sätta kritiken mot utbildningen in i ett större sammanhang.

I kritiken mot SKUI finns också element av den misstänksamhet som i de flesta organisationerna riktas mot centralkansliet och dess tjänstemän. På gräsrotsnivån finns det ofta en djupt rotad övertygelse om att de som arbetar och fattar beslut på central nivå inte känner till hur verksamheten fungerar och vilka behoven är på lokalplanet. Det är beklagligt att det även tycks finnas ett misstroende mot SKUI från stiftens sida. De åtgärder som den här utredningen mynnar ut i syftar till att återupprätta det ömsesidiga förtroendet och stärka känslan av att man arbetar med samma mål för ögonen. Samtidigt är det uppenbart, att samarbetet mellan SKUI och stiftet ytterligare försvåras av att stiftet inte sinsemellan kan enas om en gemensam linje i många enskilda frågor i anslutning till utbildningsvägen.

2 Svenska kyrkans prästupbildning

2.1 Att utreda ett tåg i rörelse

Den här utredningen bygger vidare på resultaten från de två senaste utredningarna från år 2019 och 2020. Att genomföra en utredning av en verksamhet som kontinuerligt utvärderas och utvecklas är förknippat med flera osäkerhetsmoment. Den kritik som har framförts i samband med tidigare undersökningar träffar nödvändigtvis inte nuläget. Det här gäller i högsta grad också utbildningen vid SKUI, där man har försökt beakta den kritik och de förslag som framfördes av de två senaste utredningarna från år 2019 och 2020. Dessa åtgärder presenteras och diskuteras i det följande avsnittet, baserat på samtal med rektor, programchefer och studierektor för SKUI:

Ramboll Management Consulting AB: Utvärdering - Svenska kyrkan utbildningsinstitut (2019)

Rekommendationer till Svenska kyrkans utbildningsinstitut:

1. ”Ramboll rekommenderar därför att institutet i samband med att man arbetar med förankring av visionsarbetet också riggar och resurssätter för att ge lärare och övrig personal aktivt och kontinuerligt stöd att både tolka och omsätta vision och mål till det dagliga arbetet.” (s. 34)

Rekommendationen är inte alldeles lättolkad, men torde böttna i att SKUI:s första år var turbulenta. Införandet av samverkan mellan yrkesprofilerna i samband med

---

⁹ Se bilaga 2.

övergången från pastoralinstitut till SKUI, samt valet av SKUI:s första rektor, ledde till att flera av lärarna kände sig överkörda och valde att lämna arbetsgemenskapen. Lärarna involveras idag i arbetet med *mål- och strategidokumentet*, som handlar om hur utbildningsplanerna tillämpas. Ett annat dokument, *Uppdrag och ansvar*, behandlar uppgifts- och ansvarsfördelningen inom organisationen.

Formellt är det rektor som godkänner kursplanerna och kursupplägg, men planeringen sker i praktiken i dialog mellan programchefen och de berörda lärarna. En lektor i pedagogik engagerades som konsult för att hjälpa lärarna att skriva målsättningar och lärandemål år 2019, men det fanns inte tid att bearbeta alla kursplaner. På grund av pandemin har detta arbete inte följts upp, eftersom digital undervisning i stället kom i fokus för utvecklingsarbetet.

2. Förtydliga, förankra och kommunicera ansvar och samordning bland annat gällande ansvarsfördelning och arbetsfördelning inom organisationen. (s. 35)

Dokumentet *Uppdrag och ansvar* förtydligar uppgiftsfördelningen. Målsättningen är att detta dokument ska uppdateras och vid behov revideras en gång per år.

3. Fördjupad dialog med stiftet och bättre kommunikation; bland annat gällande samarbetsöverenskommelsen, samverkan mellan profilområdena och den verksamhetsförlagda utbildningens innehåll, mål och vision. Ställ krav på att handledarna har gått handledarutbildning. (s. 36)

Vid SKUI har man strävat efter att utöka dialogen med stiftsrekryterarna och med de församlingar, där den verksamhetsförlagda utbildningen sker. I relationen till stiftet finns det en svårighet i att stiftet och biskoparna har ganska olika syn på vad till exempel Mötesplats stift och student ska innehålla.

Det är naturligtvis eftersträvansvärt att handledarna ska ha utbildning för uppdraget, men ibland är det inte möjligt. Flexibilitet behövs av praktiska orsaker, och det fungerar många gånger bra också med andra erfarna präster som handledare. Stiftet ordnar handledarutbildningen, men det finns inga gemensamma riktlinjer för vad utbildningen ska innehålla. Kontakten till universiteten fungerar bra på personplanet och genom vissa återkommande möten, men några gemensamma regelbundna överläggningar ordnas inte.

4. Form, mål och innehåll för VFU behöver förtydligas: ansvarsfördelning mellan rektor och kyrkostyrelsen, utvärdera behovet av ett eget styrorgan för SKUI. (s. 36-37)

Gällande VFU: Studierektorn är i kontakt med handledarna innan VFU för att klargöra och diskutera målsättningarna och upplägget. Innehållet i VFU har utvecklats och bearbetats inför pilotutbildningen 2022. Uppgifterna som ska utföras i församlingarna sprids nu ut över hela slutåret. Programchefen och stiftsrekryterarna har en samsyn om vad som ska ske i församlingarna.

Gällande ansvarsfördelningen: I nuläget har rektor en fungerande kanal till kyrkostyrelsens arbetsutskott och beredningsansvar i frågor som berör SKUI. Tanken på ett skilt utbildningsråd har framförts, och nuvarande rektor kan se att det skulle kunna medföra vissa stödjande fördelar samtidigt som det skulle kunna innebära en överbearbetning av styrande påverkan på den löpande verksamheten. Man bör undvika att saker behandlas dubbelt både i rådet och kyrkostyrelsen, och dessutom

bör rådet inte lägga sig i det operativa arbetet som till exempel innehållet i kursplanerna.

5. Åtgärder gällande rekryteringen; koordinering med kyrkostyrelsen och stiftet, klarläggande av vem som gör vad. (s. 37)

Det här gäller primärt hur man marknadsför utbildning till kyrkliga yrken, och det har funnits olika uppfattningar om vem som ska ha huvudansvaret för detta. I fråga om rekrytering av lärare till SKUI har rektor mandatet att rekrytera, men han delegerar detta till programcheferna. Rektor deltar dock i intervjuerna med dem som har sökt tjänsterna. Det finns inga specifika befattnings- eller arbetsbeskrivningar för lärarna, bara de som används allmänt inom kyrkokansliet.

6. Under rekommendationer som främst gäller församlingspedagogerna: överväg att erbjuda distansalternativ även för prästprogrammet. (s. 37)

Pilotutbildningen under året 2022 ger erfarenheter för kommande utvecklingsarbete. En möjlighet är att distansvarianten skulle ges vartannat år framöver.

7. En lärandestrategi för uppföljning och utvärdering behövs. ”Idag genomförs en rad utvärderingsaktiviteter på SKUI. Hur dessa tas om hand om varierar emellertid. Det finns idag ingen koordinerad process för lärande utifrån utvärderingarna vilket är en viktig aspekt för att säkra kvaliteten i utbildningarna. Framåt, nu när SKUI har funnits ett tag, är det också viktigt att göra en djupdykning kring utbildningens relevans och kvaliteten utifrån församlingarnas och stiftens behov.” (s. 38)

Utvärderingsprocesserna vid SKUI har utvecklats, vilket bland annat framgår av dokumenten *Mål och strategidokument* samt *Uppdrag och ansvar*. Anonyma enkäter samlas in, och man ordnar även klassråd för att ge tillfälle till feedback. Ett utbildningsråd med både studerande- och lärarrepresentanter samlas varje år i maj en hel dag med ledningsgruppen. Minnesanteckningar skrivs ned, och de viktigaste synpunkterna och förslagen bearbetas av lärarna under en samling i juni.

Enheten för forskning och analys (Andreas Sandberg, Marie Schött, Josephine Ganebo Skantz, Lena Sjöberg): *Utvärdering av profiutbildningarna vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut 2014—2019 (2020)*

Rekommendationer till Svenska kyrkans utbildningsinstitut (s. 87–88):

1. Se över och vid behov skapa former för dialog med stift och församlingar för att säkerställa att förändrade behov i den lokala verksamheten fångas upp i utbildningarna.

Ambitionen att göra undervisningen relevant är gemensam för SKUI och stiftet. Kritiken att undervisningen har haft för stort fokus på storstadsförsamlingar har beaktats bland annat när det gäller att bjuda in gästföreläsare, till exempel kyrkoherdar från glesbygdsförsamlingar. Frågan hur mycket konkret och detaljerad ”hands-on”-kunskap undervisningen ska förmedla delar såväl lärare som studenter; vissa studenter

efterlyser entydiga svar på vad som är rätt och fel, medan andra har lättare att acceptera att olika praxis lever sida vid sida i kyrkan.

Kritiken om att tentamenslitteraturen skulle vara föråldrad eller att lärarna har förlorat kontakten till det praktiska församlinglivet stämmer inte enligt rektor, som tillsammans med lärarkollegiet har gått igenom kurslitteraturen och även bedömt lärarnas kännedom om församlinglivet.

2. Förtydliga och kommunicera profilutbildningarnas karaktär av processutbildning, och vad olika delar i utbildningen syftar till.

Det här är något som man enligt rektor verkligen har vinnlagt sig om, bland annat genom att vid början av slutåret förklara för studenterna hur utbildningen är upplagd och hur de olika momenten och pedagogiska metoderna, så som till exempel ”relationellt lärande”, stöder processen. Till de viktiga betoningarna hör att utbildningen vid SKUI präglas av tre dimensioner: (1) det akademiska förhållningssättet (som även inbegriper examination) kombinerat med (2) folkbildningspedagogik (gruppsamtal, användning av deltagares erfarenheter, reflektion och att utsättas för andra deltagares infallsvinklar) och (3) undervisning i praktiska färdigheter.

3. Anpassa kursplaner till en högre förkunskapsnivå och tydliggör vilken förkunskapsnivå som förväntas, så att denna kan inhämtas på lämpligt sätt före utbildningstiden.

Den här målsättningen är enligt rektor svår att uppnå helt och fullt, eftersom förkunskaperna är så olika för de olika profilerna. Målsättningen är att representanterna för de olika profilerna skulle ges tillfälle att bidra med sitt eget specialkunnande beroende på vilka ämnen som behandlas, så att studerande även skulle kunna lära sig av varandra.

4. Se över kunskapsmålen på de områden där utvärderingen visar att alumnerna inte har tillräckliga kunskaper för sina uppgifter i församlingar och pastorat. Särskilt vill vi här nämna förmåga att arbeta i mångkulturella kontexter, samverka med externa aktörer, självavård samt att ha ett fortsatt fokus på kompetens att leda ideella medarbetare.

Timmarna i ekumenik och religionsmöte har ökats i prästutbildningen för att rusta dem för arbete i mångkulturella kontexter. Samverkan med ideella medarbetare har betonats mer än förr, till exempel i Pastoralteologisk grundkurs. Undervisningstimmarna i självavård har ökats, bland annat gällande självavård av unga personer. När det gäller samverkan med externa aktörer kunde ännu mer göras, enligt rektor, såsom till exempel samverkan inom diakoni eller temadagar för kyrka-kultur-samverkan.

5. Inför genusperspektiv i profilutbildningarnas kursplaner. Genusperspektiv behöver integreras i undervisningen, men studenterna behöver också lära om genus för att i sin kommande tjänst kunna utveckla kyrkans tilltal för både kvinnors och mäns behov. Följ upp skillnader mellan könen i kursutvärderingar.

Den här rekommendationen berör två skilda men sammanlänkade frågor: dels ett tydligt beaktande av genusfrågor i undervisningen och i den teologiska utbildningen,

dels ett beaktande av att i synnerhet de manliga präststudenterna har uttalat sig kritiskt om utbildningen vid SKUI.

Genusfrågorna syns inte i utbildningsplanen, men till exempel regnbågsfrågor behandlas i den reguljära undervisningen och även under temadagar. Ett exempel på en aktuell fråga som har efterfrågats är hur man teologiskt och praktiskt ska förhålla sig till könsproblematisering och identitetsfrågor bortom en traditionell könsdikotomi. I dagsläget är ungefär 75 procent av studerande vid SKUI kvinnor, om man beaktar alla program. Den starka kritiken från männen bland studerande väcker frågan om männens perspektiv och önskemål riskerar att hamna i skymundan. Det här behöver diskuteras, även om det känns paradoxalt efter århundraden av patriarkala hierarkier och skev könsfördelning gällande inflytande och delaktighet i kyrkan. En tänkbar förklaring är ju också att män generellt sett har svårare att ta emot kritik och bli ifrågasatta och är mer ovilliga att jobba med sin personliga utveckling.

6. Formulera mål beträffande samverkan, både vad gäller former för samverkan som ska erbjudas, vilken kunskap eller kompetens som ska uppnås genom samverkan under utbildningen, samt vilka undervisningsformer som leder mot dessa mål. Beakta möjligheten att förlägga ansvaret för vissa samverkansmoment till stiftens. Se också över kommunikationen kring samverkan under utbildningen för att undvika att skapa förväntningar som inte kan infrias.

Det finns ett behov av att precisera hur stiftens skulle kunna befrämja samverkan mellan yrkesprofilerna genom den verksamhet som de ordnar för blivande präster och studerande inom andra profilområden. Rektorn konstaterade också att det är viktigt att ge tillräckligt tydlig information till nya studerande om vilka moment av samverkan som ingår i studierna och vad som är syftet med dem. De undervisningsmoment som är gemensamma med andra profiler har för präststuderandenas del blivit färre under de senaste åren.

7. Se över former och innehåll för distansutbildningarna, för att säkra utbildningens likvärdighet med helfartsalternativet. Överväg om församlingsanställning bör vara ett antagningskrav. Ett alternativ till detta skulle kunna vara att i samråd med stiftens erbjuda verksamhetsförlagd utbildning till studenter som saknar församlingstjänst.

Rekommendationen bottenar i att diakonstudenterna hade ganska olika erfarenheter av distans- och närstudier. Distansstudier för blivande präster utvecklas och utvärderas i samband med pilotkursen år 2022.

För fortsatt bearbetning:

- Satsningar på pedagogisk utveckling och fortbildning
- Regelbundna samlingar med representanter för universitet och högskolor
- Tillsättandet av ett organ eller en referensgrupp för SKUI
- Pilotutbildningen som inleddes vårterminen 2022 behöver utredas innan man fattar beslut om hur mycket av undervisningen som framöver ska erbjudas på distans; praktisk hänsyn till geografiska avstånd bör vägas

omsorgsfullt mot de pedagogiska fördelarna av att studenterna möts till fysiska utbildnings- och samtalssituationer

- En medveten gemensam strategi för att trygga tillgången på god handledning behövs, i synnerhet då församlingarnas resurser minskar
- Diskussionen om tentamenslitteraturen väcker frågan om det finns tillräckligt med relevant litteratur för utbildningen vid SKUI, dvs litteratur som slår broar mellan akademisk teologisk reflektion och praktisk tillämpning och tolkning
- En gemensam strategi behövs för de moment som föregår slutåret, för att stärka progressionen och motverka att studenternas kunskaps- och erfarenhetsnivå då slutåret inleds varierar för mycket
- Genusperspektivet behöver fortsättningsvis synliggöras och diskuteras
- Samverkan kan med fördel övas under praktik och verksamhetsförlagd utbildning.

2.2 Hela utbildningsvägen

Den här utredningen skiljer sig från de två senaste utredningarna dels genom att fokus är satt enbart på prästutbildningen, dels genom att uppdraget är att se över hela utbildningsvägen ända från teologistudiernas inledande skede till den fortbildning som erbjuds efter prästvigningen. Uppdragsformuleringen kan därför anses spegla idealet om livslångt lärande, vilket har varit en central målsättning inom utbildningspolitiken ända sedan slutet av det förra seklet. Med livslångt lärande avses allt lärande under en människas livstid som syftar till att utveckla hennes kunskaper och färdigheter såväl i arbetslivet som i samhället i stort.

Utbildningsvägen för präster varierar något från stift till stift, men i stort innehåller den följande moment. Biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* från 2014 definierar närmare på vilka punkter antagningsprocessen kan avvika i olika stift:¹⁰

1. De akademiska studierna omfattar en treårig kandidatexamen (180 hp) och en ettårig magisterexamen (60 hp), samt kursen Svenska kyrkans tro och liv (15 hp).

2. De som siktar på prästvigning tar vanligen kontakt med ett stift, till exempel med en stiftsrekryterare, redan i början av de akademiska studierna. I dessa samtal informeras studenten om antagningskriterierna, bland annat att hen förutsätts ha minst två års erfarenhet av förankring i en församling i Svenska kyrkan, samt att hen behöver ett rekommendationsbrev av en präst. När studenten skickar in sin intresseanmälan till stiftet ska denna rekommendation bifogas tillsammans med ett intyg över att den sökande är döpt, konfirmerad och medlem av Svenska kyrkan. Till intresseanmälan bifogas även en text där den sökande berättar om sin längtan och kallelse till prästämbetet. I detta skede kan den sökande även kallas till ett samtal med biskopen. Ifall kandidaten saknar tidigare kontakt till Svenska kyrkan rekommenderas hen att gå Kyrkans grundkurs, och i vissa stift är detta ett villkor för antagning oavsett deras tidigare församlingserfarenhet.

---

¹⁰ *Kallad till diakon och präst* 74.

3. Följande steg i relation till stiftet är att studenten genomför en fyra veckors praktik. (Praktikperiodernas plats i utbildningsvägen hör dock till de moment som varierar mellan stiftet.) Praktiken utförs ofta under sommaren, i synnerhet om man studerar heltid. Man kan också avlägga praktiken på halvtid. Under praktiken får studenten följa med arbetet i församlingen, men förutsätts också öva sig i att utföra vissa uppgifter. Praktikhandledarna har i allmänhet fått utbildning för uppdraget, men ibland anlitas också andra erfarna präster. I flera stift får handledaren ett arvode från stiftet, men inte praktikanten. Handledaren fyller i ett bedömningsformulär baserat på kriterierna som nämns i biskopsbrevet, och detta får såväl stiftet som praktikanten ta del av. Stiftsrekryteraren är efteråt i kontakt med både handledaren och praktikanten.

4. Efter den första praktikperioden kallas prästkandidaterna tillsammans med diakonkandidaterna till en antagningskonferens. De som samtalar med kandidaterna varierar från stift till stift, men förutom biskopen handlar det om erfarna präster och diakoner, någon ledamot från domkapitlet, samt en erfaren själavårdare eller psykoterapeut. Under antagningskonferensen får kandidaterna även utföra skriftliga uppgifter samt hålla andakter eller predika. I slutet av veckan fattar biskopen beslut om antagning, och meddelar det åt kandidaterna. Målsättningen är att svaret ska vara så entydigt som möjligt, men ibland kan ett ”ja” vara förenat med vissa direktiv gällande områden kandidaten bör förkovra sig inom. Ett ”nej” är i kraft i fem år och gäller alla stift, medan ett ”ja” är i kraft i åtta år. De som får ett nej erbjuds samtalsstöd.

5. Efter antagning genomgår den blivande prästen en andra praktikperiod på fyra veckor, och avlägger en pastoralteologisk grundkurs (PG), som organiseras av SKUI. PG ger inga högskolepoäng, men kursen motsvarar en arbetsinsats på 15 hp, dvs en termin på halvfart. PG innehåller tre veckor verksamhetsförlagd utbildning (VFU). För denna VFU får studenterna inget arvode, eftersom det görs som del av en kurs där de är berättigade till ersättning från CSN. Studenterna rekommenderas att avlägga PG samtidigt som de går kursen Svenska kyrkans tro och liv.

6. Till utbildningsvägen hör även ett antal kortare kurser och samlingar kallade Mötesplats stift och student (MSS-dagar), som stiftet ordnar för blivande präster, diakoner, församlingspedagoger och kantorer. Temat för dessa samlingar varierar, men deras målsättning är att förbereda deltagarna för tjänst i kyrkan, och samtidigt göra dem bekanta med fromhetstraditionerna och lokala särdrag inom stiftet.

7. Innan studerande kan inleda sitt slutår på SKUI bör de även ha genomgått samtal med en själavårdare och/eller en terapeut. Antalet samtal som förutsätts varierar mellan stiftet, som även står för eventuella kostnader.

8. Under utbildningsvägen fyller studenten i en loggbok. Det handlar dels om att fylla i datum för när man har deltagit i en lång rad obligatoriska moment (gudstjänster, konfirmandarbete, barngrupper etcetera), dels om att teckna ned reflektioner om hur det man har varit med om har påverkat ens väg till prästämbetet. Dessa reflektioner ska samlas i en utbildningsportfölj.

9. Efter att de behörighetsgivande akademiska studierna är avlagda ansöker studenten om ett biskops- och domkapitelintyg från stiftet, av vilket framgår att den sökande uppfyller alla de kriterier som utbildningsplanen för prästutbildningen vid SKUI förutsätter. Biskopen kan även göra bedömningen att den sökande inte har uppfyllt alla dessa kriterier eller av någon annan orsak inte ännu är redo för slutåret.

10. Slutåret vid SKUI omfattar två terminer på helfart, som även inbegriper tre veckor verksamhetsförlagd utbildning.

11. Den som genomgått det pastoralteologiska slutåret erhåller ett utbildningsbevis och avlägger därefter prästexamen för domkapitlet. Biskopen beslutar om vigning, medan domkapitlet fattar beslut om antagning till prästerlig tjänstgöring. Det här innebär att parterna bör var överens om beslutet.

12. Under det första året som präst tjänstgör man som pastorsadjunkt, som är placerad i församling men avlönad av stiftet. Stiftet står för kaftan och lön, medan församlingen erbjuder arbetsrum och intern skolning. Varje pastorsadjunkt har en handledare, och i många stift ordnas även grupphandledning för pastorsadjunkterna. Handledarna får ingen ersättning, men ges i många stift möjlighet att själva få gå i handledning. Tanken är att pastorsadjunkten gradvis ska få växa in i prästarbetet, och efter hand börja arbeta mer självständigt. I vissa stift missiverar man även till vakanta tjänster eller till församlingar, där man vet att det snart kommer att öppnas en vakans. Prästerna kan söka en ordinarie tjänst under pastorsadjunktsåret, men de är behöriga för tjänsten först efter ett års tjänstgöring som pastorsadjunkt.

13. Förr kallades de nya prästerna till en kursvecka på SKUI, men den traditionen har brutits. Stiftet erbjuder fortbildning och temadagar, men det är församlingen och dess kyrkoherde som har en nyckelroll i fortbildningsfrågor, eftersom det är församlingen som står för kostnaderna. S:t Lukas stiftelsen och Johannelunds teologiska högskola erbjuder utbildning i självvård, och Fjellstedtska skolan erbjuder fortbildning i pastoralteologins olika delområden. Den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen är en uppdragsutbildning som ordnas i samarbete med vissa universitet, och där har varje stift en deltagarkvot.

2.3 Prästutbildning i närstående kyrkosamfund

I de av kyrkostyrelsen fastslagna direktiven för den här utredningen sägs: ”I genomförandet av utredningen ska internationella perspektiv finnas med som referenser och jämförelser.” Utredningen ska även beakta ”närliggande skandinaviska exempel” och ”ekumeniska belysningar av teologisk formation”.¹¹ För att peka på vad som är specifikt för prästernas utbildningsväg i Svenska kyrkan görs därför här en jämförelse med hur prästutbildningen är ordnad i de nordiska grannländernas evangelisk-lutherska folkkyrkor, samt i den anglikanska kyrkan i England.

Fokus ligger här på internationella jämförelser, men det är naturligtvis också värdefullt att relatera prästutbildningen i Svenska kyrkan till utbildningen av präster och pastorer i andra kristna samfund i Sverige. Det här är relevant även av den orsaken att det är relativt vanligt att blivande präster i Svenska kyrkan har sina rötter i andra kyrkosamfund. Dessutom kan den ekumeniska samverkan på lokalplanet fördjupas om prästerna under sin studietid får kunskap om andra samfund och deras präst- och pastorsutbildning.

I **Danmark** består den behörighetsgivande teologiska utbildningen av en tre års bachelorexamen och en tvåårig kandidat i teologi. Under denna period har de blivande prästerna ingen formaliserad kontakt till stiftet, och det förekommer inte någon lämplighetsprövning eller antagningskonferens. Efter avslutade akademiska studier avlägger prästkandidaterna en fem månaders kurs på pastoralseminarierna i

¹¹ Direktiv för utredning om Svenska kyrkans prästutbildning 4.

Köpenhamn och Århus. I dessa studier ingår två praktikperioder på två respektive tre veckor. Det finns särskilda praktikförsamlingar, för att garantera god handledning.

De som kommer till pastoralseminarierna kan ha mycket olika bakgrund. Förutom ovannämnda universitetsstudier finns det nämligen även konfessionella bachelorutbildningar, som dock ska kompletteras med teologisk kandidatexamen på ett universitet. Dessutom kan det handla om personer med annan kandidatexamen än i teologi, som har genomgått en individuellt anpassad teologisk fortbildning. Biskoparna har även möjlighet att ge dispens från kraven på akademiska studier i teologi. Valgmenigheterna har likaså möjlighet att kalla präster enligt egna kriterier. De flesta blivande prästerna väljer dock att genomgå pastoralseminariet. De fast anställda lärarna på pastoralseminariet är i allmänhet disputerade, medan präster med goda praktiska färdigheter och gedigen erfarenhet anlitas som timlärare. Nya präster ska genomgå två obligatoriska fortbildningskurser, som räcker en vecka var, samt ett antal kortare en-dags samlingar. Därtill erbjuds frivilliga kurser. De obligatoriska kurserna innehåller undervisning i alla pastoralteologiska ämnen, och ska fördjupa de kunskaper och färdigheter som prästerna fått under grundutbildningen vid seminariet.

Utbildningen vid pastoralseminariet och introduktionsprocessen uppgår sammanlagt till ungefär 20 månader. I den mycket gedigna och detaljerade introduktionen ingår bland annat "bispeeksamen" och ordination, mentorer, sparring gällande gudstjänstfirande och undervisning, samtal med utbildningskonsult, avstämning med församlingsråd, ett antal kortkurser, samt de två obligatoriska fortbildningskurserna. Tyngdpunkten gällande kyrkans utbildningsinsatser ligger alltså mycket starkt på tiden efter de akademiska studierna.

Inom **Norska kyrkan** finns det ett program för dem som ska vigas till tjänst i kyrkan som präst, diakon, kateket eller kantor, "Veien til vigsling". Syftet med programmet är att rekrytera, motivera och förbereda kandidaterna för tjänst i kyrkan, samt öka deltagarnas kännedom om Norska kyrkan. Programmet ger också biskopen och deltagarna möjlighet att lära känna varandra och underlättar därigenom biskopens bedömning av kandidaternas lämplighet till vigin.

I Norge består de behörighetsgivande akademiska studierna av en sexårig kand. theol. (360 hp), i vilken ingår praktisk-teologisk utbildning. Utbildningen är till sin struktur jämförbar med utbildning till läkare och lärare. Under studietiden ska blivande präster delta i två korta kurser som ordnas av stiftet, och efter församlingspraktiken och inför ordinationen samtalar de med biskopen, som fattar beslut om deras lämplighet. Eftersom det är mycket svårt för biskopen att under ett så kort samtal bedöma lämpligheten, är det i praktiken lärarna som ansvarar för den professionsinriktade utbildningen som i samarbete med praktikhandledare har den avgörande rollen när det gäller att sälla bort eventuella icke-lämpliga kandidater: om dessa inte bedöms vara lämpliga får de inte slutexamen. Den här bedömningen görs redan på kandidatnivå, ofta under det tredje studieåret.

Under det sista (sjätte) studieåret ingår praktik i församling, där de studerande har mycket stora befogenheter att utföra prästerliga uppgifter, däribland att förrätta mässa. Målsättningen med detta förfarande är att prästkandidaterna redan under sina studier ska lära sig att vara präst, och inte bli kvar i studentrollen. En styrka i det norska systemet är att den akademiska och den kyrkliga utbildningen står i en intim växelverkan, vilket understryks av att många av lärarna och forskarna vid universiteten och högskolorna också är präster.

Sedan år 2021 är det också möjligt att bli präst i Norska kyrkan på basen av en alternativ kompetens. Det förutsätter att man har fyllt 35 år vid ordinationen, samt att man har en masterexamen från tidigare och sammanlagt 120 studiepoäng i teologiska ämnen. Minst 30 av dessa poäng bör vara avlagda på masternivå. Till detta kommer en praktisk-teologisk utbildning på 60 studiepoäng. Som en följd av ovan nämnda beslut är det numera möjligt att avlägga en master i teologi som är anpassad efter denna alternativa studiegång, och där inga studier i Bibelns grundspråk ingår. Inom den norska kyrkan har biskopen även möjlighet att å en kandidats vägnar söka om dispens hos en evalueringsnämnd från kravet på teologiska professionsstudier, om kandidaten i fråga enligt biskopen besitter en unik kompetens som kyrkan har behov av.

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland förutsätter av blivande präster en treårig kandidatexamen och en tvåårig magisterexamen i teologi (sammanlagt 240 hp), i vilka ingår praktisk-teologisk utbildning (20 hp). I behörighetskraven ingår 30 hp i minst två klassiska språk (grekiska, hebreiska, latin). De flesta studenterna läser 10 hp av varje språk, men det är möjligt att läsa 20+10 och lämna bort ett språk (grekiskan är dock obligatorisk). Om examen ger behörighet även som religionslärare krävs 20 studiepoäng i åtminstone två av dessa språk. Gällande övriga studier stipuleras: ”studier i exegetik, kyrkohistoria, systematisk teologi och praktisk teologi, i varje läroämne och sammanlagt minst 100 studiepoäng, och religionsvetenskapliga studier minst 10 studiepoäng.”¹²

Ifall man har en annan högskoleexamen kan man söka in direkt till magisternivå, men det förutsätter att man har läst 60 hp grundstudier i teologi. Tillsammans med den tvååriga magisterexamen omfattar denna väg sammanlagt tre års heltidsstudier (180 hp). De som går denna studieväg behöver läsa endast 10 hp av antingen grekiska, hebreiska eller latin. Däremot är kraven gällande praktiska studier och de olika teologiska disciplinerna samma som för den normala studiegången (20+100+10 hp, se ovan).

Efter församlingspraktiken, som alltså ingår i de akademiska studierna, deltar blivande präster i en psykologisk anlagsprövning som följs av ett par dygns långt seminarium anordnat av stiftet. Under dessa dagar samtalar kandidaterna med biskopen och med präster med handledar- och själavårdserfarenhet, samt deltar i gruppsamtal. Efter dialog med de andra medverkande meddelar biskopen en bedömning av kandidatens förutsättningar att bli ordinerad, samt kan rekommendera hur kandidaten ytterligare kan förbereda sig för tjänst i kyrkan. Slutgiltigt beslut om prästvigning tas av domkapitlet först då magisterexamen är avlagd, efter att stiftet i dialog med berörd kyrkoherde och ett positivt utlåtande av församlingsrådet har hittat en lämplig församlingspastorstjänst att ordinera den nya prästen till.

Efter ett sex månaders introduktionsprogram med handledning kan den nya prästen börja avlägga pastorexamen, som motsvarar 40 hp och vanligen avläggs på 3–5 år i form av kortkurser och litteraturstudier. Pastoralutbildningen samt övrig fortbildning erbjuds på finska av Kyrkans enhet för forskning och utbildning i samarbete med de finskspråkiga stiftet, samt på svenska av Borgå stift.

---

¹² *Biskopsmötets beslut om teologisk examen som krävs för prästämbetet.* Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Pastoralexamen är ett behörighetskrav för att söka kaplanstjänst (motsvarar komminister) och för att gå den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen.

I den anglikanska kyrkan i England inleds vägen till präst med att den som känner kallelse till uppdraget tar kontakt först med en församlingspräst eller med de rekryteringsansvariga på stiftsnivå. Ifall dessa bedömer att kandidaten är lämplig för detta uppdrag skickas den intresserade av biskopen till ett råd ("Bishop's Advisory Panel") som gör sin bedömning och skickar en rekommendation till biskopen. Om biskopen ger grönt ljus kan kandidaten inleda sin teologiska utbildning.

Utbildningen ges både som internatutbildning i seminarieliknande miljö eller som "non-residential" utbildningar som ofta är en kombination av sommar- och veckoslutskurser, kvällssamlingar och praktik i församlingar. Många av dessa kurser erbjuds på distans. Dessutom finns det halvtidsutbildning för dem som parallellt arbetar med sitt civila jobb. De som inleder ordinationsutbildningen efter att ha studerat teologi några år kan beroende på omfattningen av tidigare studier gå direkt till tredje året på kandidatprogrammet eller direkt till masternivå. Kyrkan beviljar ekonomiskt understöd för kost och logi samt terminsavgifter för dem som studerar till präst.

Benämningarna på utbildningarna och stiftens regelverk och rutiner varierar, men man talar i allmänhet om fyra typer av examen: certifikat (ett års studier), diplom (två års studier), kandidat/bachelor (tre års studier) och master (fyra års studier). Efter att ha slutfört sitt diplom i teologi (två års teologiska studier om man börjar från början) kan kandidaten vigas till diakon. Diakonen har rätt att leda gudstjänst, predika, förrätta dop, jordfästningar och kyrkliga vigslar, men inte att läsa instiftelseorden, och inte heller att uttala vare sig avlösningensorden eller välsignelsen i en mässa. Diakonen tjänar i en församling under handledning av en erfaren präst. Vissa präster kompletterar sina studier till kandidatnivå under denna period. Vanligen följer prästvigning efter ungefär ett års tjänst som diakon, men vissa förblir diakoner av eget val eller därför att biskopen inte anser dem lämpliga för de ledaruppdrag som hör till prästerna.

Det finns också flera så kallade "lay ministries", uppdelade i Recognised, Authorised and Licensed. Av dessa är den sistnämnda kategorin intressant i relation till prästutbildningen, eftersom dessa, som även kallas "Readers", inte är vigda, men biskopen kan ändå ge dem rätt att utföra vissa prästerliga uppgifter, som att leda gudstjänster, predika och förrätta jordfästningar. De flesta av dessa har avlagt ett års teologiska studier, som kan ha varierande benämningar som till exempel "Certificate of Higher Education in Theology, Ministry and Mission".

För fortsatt bearbetning:

- Jämförelsen visar att Svenska kyrkan satsar mest resurser på att stödja studenterna under tiden fram till prästvigning, medan de andra kyrkorna satsar mer på de nya prästernas första år som präst
- Satsningen på fortbildning och introduktion är stark bland annat i Danmark och Finland
- Det finns en stor laddning kring prästblivandet i Svenska kyrkan; där antagningen och prästvigningen utgör tydliga vattendelare; i Norge är gränsen mellan studerande och präster betydligt mer flytande, och det är till exempel

vanligt att studerande under praktikperioder mot slutet av studierna bär prästskjorta

- Enheterna för forskning respektive utbildning har slagits ihop i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, för att dessa funktioner ska berika varandra mer effektivt
- Exempler från anglikanska kyrkan i England visar att man kan skapa diversifierade ämbeten, med olika omfattande rättigheter
- Alternativa vägar till prästvigning är vanliga i de andra kyrkorna; dispensförfarande i Danmark och Norge, och kortare studier för dem som har högskoleexamen från tidigare i Norge och Finland.

2.4 Prästen som församlingens teolog

Direktiven för denna utredning specificerade att förslagen bör utgå från ”prästens nyckelroll i församlingens arbete för att förmedla kristen tro och tradition i ett samhälle som förändras.” Syftet med detta kapitel är att klargöra vad denna nyckelroll kännetecknas av, samt reflektera över hurdana präster Svenska kyrkan behöver i dag och i framtiden. Prästens uppdrag formuleras på följande sätt i kyrkoordningen:

Prästens uppdrag är ett tecken på att den kristna församlingen och tron får sin andliga näring när Ordet förkunnas och sakramenten delas ut. Som Verbi Divini Minister (det gudomliga ordets tjänare) ska prästen i trohet mot sitt uppdrag förkunna evangeliet rent och klart, genom dopet föra nya människor till kyrkans gemenskap, leda firandet av den heliga måltiden och förmedla förlåtelse, tröst och hopp. Prästen ska uppbygga och undervisa församlingen i tron, ge själavård och utrusta för vittnesbörd och tjänst i världen. Prästen är församlingens tjänare och samtidigt en herde för församlingen.¹³

I biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* (2014) betonas förutom det som uttrycks i kyrkoordningen även att uppdraget som präst har karaktären av en livshållning, grundlagd i kallelse och sändning. Följaktligen berör uppdraget prästens hela liv både inom och utom tjänsten. Biskopsbrevet särskiljer fem arbetsuppgifter för prästen: förkunnare, liturg, lärare, själavårdare och ledare.¹⁴

Med tanke på föreliggande utredningsuppdrag är det intressant att notera att såväl kyrkoordningens som biskopsbrevets beskrivning av prästens uppgifter löper risk att begränsas till inomkyrkliga sammanhang, även om detta högst sannolikt inte är avsikten. Prästens roll i förverkligandet av kyrkans diakonala uppdrag och profetiska samhällsengagemang, inbegripet samverkan med andra aktörer i samhället, omnämns inte explicit, liksom inte heller ekumenik, religionsdialog, apologetik och kommunikation.

De fem uppgiftsområdena som biskopsbrevet lyfter fram förekommer redan i dokumentet *Att bli präst i Svenska kyrkan* (1994, reviderad 1997). När utredningen EFP (2007) beskriver vad kurserna i pastoralteologi ska innehålla, särskiljer den fem ämnen som motsvarar de fem uppgifter som biskopsbrevet lyfter fram: homiletik, liturgik, kateketik, själavård och ledarskap. EFP nämner emellertid dessutom explicit

¹³ KO, 7 avd, inledning.

¹⁴ *Kallad till diakon och präst* 20-32.

teologisk tolkning som ett sjätte ämnesområde.¹⁵ Argumentationen i EFP känns aktuell ännu idag. Här påpekas att prästens tolkande uppgift visserligen förverkligas inom ramen för de ovannämnda fem uppgifterna, men samtidigt understryker EFP att den tolkande uppgiften behöver betonas bredare än så, särskilt med tanke på det snabbt förändrade samhällsklimatet, där kyrkan verkar.

Till uppgiften som tolkande teolog hör då att analysera dagens samhälle och kultur. Det handlar om att tolka livssituationer och samhällsförändringar globalt och lokalt och att vara teolog i dialog med andra röster i samhället, och inte minst med företrädare för andra religioner. Det handlar om att tolka historien och religionen utifrån nya förutsättningar, för att med hermeneutisk medvetenhet ställa frågor till samtiden. Det kan göras i predikan men också i medierna, i enskilda samtal men också i debatter, i undervisning men också i samtalsforum, i gudstjänst men också i andra sammanhang.¹⁶

Denna tanke förekommer även i biskopsbrevet, men utan att ges den tyngd och den breda tillämpning som den tilldelas i EFP. Biskopsbrevet framhåller att prästens särskilda kompetens är "...att vara teolog med kunskaper i Bibeln, kyrkans trostradition, kyrkans historia och religionens roll i samhälle och värld. Som teolog ska prästen sedan i olika uppgifter tolka, förmedla och gestalta den kristna tron."¹⁷ Den här aspekten behöver ytterligare utvecklas, för att klargöra vad som är prästens unika kompetens som församlingens akademiskt utbildade teolog.

En motivering till denna ensamutredning är att det råder en osäkerhet både hos prästerna själva och i församlingarna om varför teologisk sakkunskap behövs. Det här torde i sin tur ha att göra med den demokratiseringsprocess inom kyrkan, som radikalt har förändrat prästens ställning i Svenska kyrkan. Prästen har traditionellt stått i centrum i församlingen, och det har länge funnits ett såväl berättigat som förståeligt missnöje hos andra yrkesgrupper över att prästerna ofta prioriteras då tjänstestrukturen i församlingarna ses över. Ett ofta anfört argument för detta är att prästerna behövs för att förrätta mässan och för att leda kyrkliga handlingar. Med tanke på att dop, vigsel och begravningsgudstjänster har minskat i antal försvagas kraften i detta argument, och behovet av präster behöver därför motiveras också på andra sätt.¹⁸ Det finns också exempel på en motsatt utveckling: för att motivera att man i församlingarna bevarar prästtjänster ges de i uppdrag att sköta uppgifter som andra kategorier av anställda är mer lämpade för, som till exempel att leda barngrupper.

Mot prästernas särställning har man på senare tid framhållit att teologi inte bara är en akademisk och inte heller enbart en teoretisk sysselsättning. All församlingsverksamhet och allt kristet vardagsliv kan enligt detta synsätt ses som levande teologi, eftersom det handlar om att i ord och handling uttrycka och förkroppsliga vad tron betyder här och nu. Kyrkomusiker, diakoner och församlingspedagoger är i denna bemärkelse lika mycket teologer som prästerna, och förmedlar den lutherska teologiska traditionen till exempel genom psalmer,

¹⁵ EFU/EPF 240–241, 256–259.

¹⁶ EFU/EPF 257.

¹⁷ *Kallad till diakon och präst* 23.

¹⁸ Kyrkans Tidning nr 45/2021. Parallellt med detta uttrycker många diakoner oro över att antalet diakontjänster minskar, trots att behoven ökar. Kyrkans Tidning nr 50/2021 och 8/2022.

bibelberättelser och diakonal omsorg. Men lika litet som prästen kan ersätta den sakkunskap som andra yrkesgrupper besitter, kan dessa ersätta prästen som tolkande, reflekterande och kommunicerande teolog i församlingen.¹⁹

Ett annat ofta anfört argument för denna breda teologförståelse är föreställningen om det allmänna prästadömet. I arbetslaget i församlingen tolkas det här ofta så, att eftersom alla har något viktigt att säga om att vara kristen idag, kan alla följaktligen också predika. Det här är korrekt, men samtidigt riskerar det unika som akademiskt skolade präster kan bidra med att gå förlorat. EFU-utredningen betonar i linje med EFP prästens roll som tolkande teolog, men det är frapperande, att då prästens kompetenser beskrivs i EFU framhålls det gång på gång att uppgifterna ska skötas ”tillsammans med andra”.²⁰ Det här är naturligtvis viktigt i ett fungerande arbetslag, men det är intressant att detta uttryck ”tillsammans med andra” inte förekommer då man i dokumentet beskriver de andra profilyrkenas kompetenser.²¹ Det här förefaller böttna i en ambition att undvika att framhäva prästens särställning. Därigenom förblir det oklart vad som är prästens unika kompetens, som ingen annan kan bidra med, förutom förrättandet av liturgin. Om all undervisning och predikan riktad till barn, unga och familjer sköts av församlingspedagogen, och om själavården alltmer koncentreras till diakonerna, riskerar prästens insatser allt mer begränsas till altaret och kyrkorummet.²²

Prästens liturgiska uppgifter är naturligtvis centrala, och dessa framhålls såväl i Bekännelseskriterierna som i prästlöftena och kyrkoordningen. Kyrkan är sakramental, och firandet av mässa är ett av hennes kännetecken, vilket ger prästen en särställning. Men också i den rollen är hen en tolkande teolog, som bidrar till kyrkans uppgift att bära fram evangelium i sin egen samtid, i ett samhälle som ständigt förändras. Susanne Wigorts Yngvesson betonar vikten av att teologins språk hörs i samhället:

Om trons språk går förlorat i det offentliga samtalet blir det svårt framöver att beskriva vad som menas med kyrkans identitet, att skriva nya psalmer som landar utan att tunna ut innehållet eller att göra politiskt motstånd utifrån den kristna trons grund utan att överge teologins begrepp. Om kyrkan och teologin överger sitt eget språk är det en förlust inte bara för kyrkan utan för varje människa som söker mening och motstånd.²³

Att en församling är präglad av ”levande teologi” innebär att alla ges möjlighet och förtroende att tala och berätta om kyrkans tro. I sin egenskap av akademisk teolog ska prästen emellertid ha en särskild förmåga att föra dagens teologiska tolkningar i dialog med historien, Bibeln och kyrkans tradition. Prästerna ska inte fungera som auktoritära språkpoliser gällande vad man får och inte får säga i kyrkan, utan som guider som presenterar kartorna och gör vägvalen explicita, genom att dels relatera dem till liknande diskussioner i kyrkans historia, dels genom att tydliggöra vad de olika alternativen kan leda till, och hur de kan motiveras teologiskt. Prästerna behöver

¹⁹ Se till exempel Grenholm 2010 och Vikström 2013.

²⁰ EFU 201–203.

²¹ EFU 198–201.

²² Problemet med att det kan vara svårt att få tag på en präst för själavård, samt att präster säger sig vara dåligt rustade för att ge själavård, har diskuterats flitigt i Kyrkans Tidning: nr 21/2022, 24/2022, 33/2022 och 45/2022.

²³ Wigorts Yngvesson 2021.

även bidra med en teologisk förståelse av de ekumeniska och globala sammanhangen, som Svenska kyrkan är en del av.²⁴

Under sina teologiska studier bygger blivande präster upp en teologisk bildning²⁵, som ger teologen förutsättningar att orientera sig i världen, i spänningsfältet mellan tradition och nutid. Under studierna övar sig teologerna i att tolka texter, men de lär sig också att alla texter och alla tolkningar är färgade av den kulturella och sociala kontext, där de uppkommit. Teologiska studier på universitets- och högskolenivå utmanar studerande att reflektera över det mänskliga förnuftets och språkets begränsningar, och att ödmjukt vidkänna ordens otillräcklighet och tolkningarnas tidsbundna karaktär. Samtidigt medför studierna insikter om traditionens betydelse och om villkoren för en pågående tolkning av text och liv i dialog med det som vetenskapen lär om tillvaron och världen.

Den här förståelsen av prästens roll som församlingens teolog kan uppfattas som elitistisk, men detta kan motverkas om man samtidigt understryker att representanter för andra yrkesprofiler besitter annan unik kompetens, som likaså bidrar till bildningsidealet. Bildning utgör uttryckligen en motkraft till smal specialisering, och understöder därmed idealet om samverkan mellan olika yrkeskategorier.²⁶ Målsättningen behöver vara att värdesätta specialkunskande, men inte enligt principen ”jag har en kunskap som ingen annan har”, utan snarare ”jag har en kunskap som alla i församlingen kan ha glädje av”. Teologisk bildning behöver inte heller leda till en smal intellektualism, om man håller i minnet att teologisk reflektion ända från den tidiga kyrkans tid har varit intimt sammanvävd med diakoni, bön, förundran samt ett gemensamt gudstjänstliv. I en evangelisk-luthersk kyrka framhävs denna tanke ytterligare genom betoningen av att uppfyllelsen av kallelsen i vardagen är att betrakta som en gudstjänst. Den teologiska reflektionen är alltså inget särintresse för prästerna, utan ett led i det gemensamma forandet av församlingens identitet och i förverkligandet av dess grunduppgifter, inte minst i anslutning till lärande och traditionsförmedling. Teologin behöver födas fram i församlingen och omformas genom ett kontinuerligt delande av tro och liv.

Den tid då folkkyrkan självklart hade monopol på vad kristen tro egentligen står för, är för länge sedan förbi. Svensk kristenhet representeras idag av ett stort antal samfund och sammanslutningar, med väldigt olika teologiska och etiska betoningar. Idag finns det dessutom både politiska och ideologiska krafter, som vill använda försvaret av ”den kristna kulturen” som ett slagträ i nationalistisk retorik. Även inom kyrkan präglas den teologiska diskussionen av en stor mångfald. Normativa utsagor kan inte idag bygga bara på hänvisning till ämbetets auktoritet eller till kyrkans bekännelseskriterier och övriga beslut. Lekmännen rättar sig inte automatiskt efter kyrkans ledning, och inte heller de kyrkligt anställda, inberäknat prästerna.

Ett karaktärsdrag i teologisk bildning som därför behöver lyftas fram är behovet av mötesplatser och forum för samtal om tro, liv, teologi, samhälle och kultur.

²⁴ KO 14 avd, inledning.

²⁵ Detta avsnitt om teologisk bildning innehåller erfarenheter samlade från de samtal som förts under utredningens gång, men det är också inspirerat av ett ännu icke-publicerat dokument från Svenska kyrkans teologiska kommitté, samt av Sigurdson 2022.

²⁶ Samverkan mellan såväl anställda som förtroendevalda och andra medlemmar i kyrkan betonas starkt i kyrkoordningens beskrivning av förverkligandet av församlingens uppdrag. KO 14 avd, inledning.

Svenska kyrkan kan lindra polariseringen såväl i kyrkan som i samhället genom att såväl under studierna som i församlinglivet erbjuda rum för teologiska samtal där representanter för olika fromhetstraditioner och teologiska grundsyner kommer samman. Det är därför särskilt viktigt att blivande präster under sina studier lär sig att tala teologi med varandra. För SKUI är detta en central utmaning idag, då många studenter läser en stor del av sin examen på distans och plockar sina kurser från många olika lärosäten. Därigenom utsätts studenterna inte automatiskt för andra synsätt, vilket behöver beaktas i utvecklingen av utbildningen vid SKUI.

Ola Sigurdson påpekar att Svenska kyrkan inte längre kan utgå från att den teologiska reflektion, som kyrkan behöver, levereras av universitetsteologin. Därför behöver kyrkan och stiftet bli bättre på att hålla kontakt med de teologiska lärosätena på olika håll i landet, visa erkänsla och intresse för det arbete som de utför, samt föra fram önskemål gällande utbildning och forskning.²⁷

En konsekvens av det ovan sagda för föreliggande utredning är att stiftet behöver uppmuntra sina präster att förkovra sig inom teologi, och även göra detta praktiskt och ekonomiskt möjligt för dem. Det kan handla om att bevilja stipendier, om att skapa forskarskolor i samarbete med olika teologiska lärosäten, och om att handplocka deltagare till fördjupande utbildningar, allt med syfte att långsiktigt bygga upp den teologiska kompetensen i församlingarna, i stiftet och i kyrkan som helhet. Även om en personlig studiemotivation naturligtvis behövs, är teologisk bildning och fortbildning inte i första hand ett individualistiskt projekt, utan en överlevnads- och trovärdighetsstrategi för kyrkan.

För fortsatt bearbetning:

- Prästens roll som tolkande teolog och i synnerhet som den akademiskt utbildade teologen i församlingen behöver tydliggöras, i likhet med andra yrkesprofilers sakkunskap
- Prästens tolkande roll är integrerad i församlingens liv, vilket förutsätter att prästen själv är beredd att lära sig av andra genom samtal och samverkan
- Prästens förmåga att tala teologi med andra, att kunna kommunicera, undervisa och samtala om kristen tro i kyrka och samhälle behöver stärkas under studietiden
- Svenska kyrkan och stiftet behöver satsa på fortbildning och forskarskolor för att bygga upp den teologiska kompetensen.

2.5 Vad är pastoralteologi?

En naturlig följdfråga aktualiserad av den föregående framställningen är om Svenska kyrkans prästutbildning ger de blivande prästerna de redskap som de behöver för att kunna fungera som församlingens teologer, och gradvis utveckla en allt mer gedigen teologisk bildning. Den tolkande uppgift, som prästen ska rustas för, förutsätter en förmåga att binda samman akademiska studier, kyrkans tradition och församlingens liv med det som sker i det omgivande samhället.

---

²⁷ Sigurdson 2022, 22–23.

SKUI har i likhet med de tidigare pastoralinstituterna som uppgift att förmedla pastoralteologisk utbildning, men det är inte helt klart vad som egentligen avses med termen ”pastoralteologi”. Även om man erbjuder undervisning i praktisk teologi vid de flesta teologiska läroinrättningarna, finns det inte i Sverige någon akademisk utbildning med benämningen pastoralteologi, som kunde betraktas som meriterande för dem som söker lärartjänst vid SKUI, och som lärarna skulle kunna utgå från och tillämpa i sin undervisning.

Målet med den så kallade RUMO-reformen som genomfördes 1974 var att bredda den teologiska utbildningen från att tidigare främst ha varit inriktad på att utbilda blivande präster för Svenska kyrkan. Kyrkosamfunden skulle härefter själva ge den kompletterande utbildning som de anser att blivande präster eller pastorer behöver.²⁸ Även om teologie kandidatutbildningen från 1970-talet framåt fortfarande betraktades som en yrkesexamen för blivande präster i Svenska kyrkan, var den alltså redan då inriktad även på andra kategorier av studerande. RUMO står för ”religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation”, och den ledde till att de teologiska ämnena fördes in under paraplytermen religionsvetenskap, vilket även avspeglades i hur både institutioner och examina benämndes inom universiteten under flera decennier framåt.

RUMO-reformen nämner disciplinerna bibelvetenskap, kristendomens historia, tros- och livsåskådningsvetenskap, religionsbeteendevetenskap och religionshistoria. Systematisk teologi sammankopplades rätt långt med tros- och livsåskådningsvetenskap, medan ämnet praktisk teologi däremot inte gavs en tydlig plats i detta schema.²⁹ Trots detta kvarstod utbildningen och forskningen i ämnet vid de flesta teologiska läroinrättningarna, men beteckningarna och innehållet har varierat: praktisk teologi, kyrkovetenskap, empirisk-praktiska studier av religion och teologi med mera. I en internationell jämförelse är det anmärkningsvärt att akademisk undervisning i homiletik, liturgik, diakoni, kateketik och själavård, liksom deras koppling till kyrkosynen, ekklesiologin, inte har haft en självklar plats i den teologiska grundutbildningen i Sverige.

Att pastoralinstituterna inrättades för att sköta den praktiska prästutbildningen i Svenska kyrkans egen regi, som skedde 1980, har inte löst detta problem. De praktiska övningarna och de olika praktikperioderna, som i bland annat Norge och Finland utgör en del av undervisningen i praktisk teologi vid universiteten, hör i Svenska kyrkans prästutbildning till den pastoralteologiska utbildningen vid SKUI, samt till de utbildningsmoment som stiftens ansvarar för. Det förblir dock oklart hur man ska beskriva relationen mellan pastoralteologi och det akademiska ämnet praktisk teologi (respektive motsvarande benämningar).

Efter 2007 års utbildningsreform var teologie kandidatexamen inte heller formellt längre en yrkesexamen, utan en generell examen. Det här har fört med sig att teologie kandidatexamen numera utformas på många olika sätt vid de olika läroinrättningarna, vilket i sin tur innebär att studerande kan göra sig behöriga för slutåret vid SKUI med ganska smala och specialiserade studier.³⁰ Den här frågan återkommer jag till i kapitel

²⁸ Girmalm 2020, 11; Sigurdson 2022, 10-11.

²⁹ Sigurdson 2022, 10-12.

³⁰ Girmalm 2020, 10, 19.

3.2 i samband med diskussionen om behörighetskraven gällande de akademiska studierna.

Som en följd av införandet av Bolognasystemet ändrades kandidatexamen till tre-årig, och från 2007 framåt kunde blivande präster bygga på med en master, i vilken ingick de pastoralteologiska kurserna PA, PB och PC, som gavs i samarbete med universiteten. Denna lösning kan ses som ett försök att knyta den akademiska och den pastoralteologiska utbildningen närmare till varandra. Jämfört med dagens modell uppvisade prästutbildningen enligt 2007 års modell större likheter med den utbildning som ges till exempel åt blivande läkare och lärare. Pilotversionen av denna utbildning fick god kritik av studenterna, men den föll på Högskoleverkets motstånd, med motiveringen att utbildningen var alltför konfessionell.³¹ Som en konsekvens av Högskoleverkets hållning ändrades kraven på de akademiska studierna till kandidatexamen plus ytterligare 75 hp, och i samband med reformen 2014 skapades det nuvarande systemet med kandidat- och magisterexamen samt ytterligare 15 hp för kursen Svenska kyrkans tro och liv.

Frågan om vad som avses med pastoralteologi är nära knuten till frågan om SKUI främst ska vara en plats för praktiska övningar, eller om SKUI också ska förmedla teoretisk kunskap, som kan omsättas av präster, diakoner, församlingspedagoger och kantorer i det praktiska arbetet i församlingarna. Utmaningen att hitta rätt balans mellan teori och praxis berör alla former av utbildning: i vilken mån förmår utbildningen ge den teoretiska kunskap och de färdigheter, som behövs i yrkeslivet? Wolff-Michael Roth, en internationellt erkänd forskare i pedagogik från Kanada, konstaterar på basen av jämförande studier inom olika discipliner, att den gemensamma erfarenheten är att det finns en avgrund mellan det som lärs ut vid utbildningsinstitutionerna och de kompetenser som behövs i yrkeslivet. Men å andra sidan har man kunnat identifiera "tyst" kunskap inom olika praktiker i arbetslivet, som hjälper de nyutexaminerade att uppöva de färdigheter, som de behöver för att bli kompetenta praktiker.³² Det här innebär att teori och praxis kan berika varandra först då studenterna kommer ut i arbetslivet, och på egen hand socialiseras in i de praktiker som de lär sig av sina kolleger. Efter att nya arbetstagare samlat på sig mer erfarenhet lär de sig också tillämpa den teoretiska kunskap de har samlat på sig, och kan delta i vidareutvecklingen av praktikerna i arbetsgemenskapen.

Roth ställer den provocerande frågan om utbildningen helt och hållet borde flyttas bort från institutioner och ut i arbetslivet. Roths provokation kan verka tillspetsad, men liknande förslag om att prästutbildningen i hög grad skulle flyttas från SKUI ut till stiftet och församlingarna framfördes i samband med denna utredning av enstaka röster såväl bland biskoparna som bland stiftsrekryterarna och universitetslärarna. Roth bemöter dock sitt framkastade förslag med att varna för att en starkt praxisorienterad utbildning visserligen leder till att studenterna snabbare lär sig hantverket, men avigsidan är att de inte nödvändigtvis förstår varför man gör på ett visst sätt, och att de inte heller nödvändigtvis är förberedda på situationer där det inlärdas handlingssättet av olika orsaker inte längre fungerar.³³

---

³¹ Rubenson & Lockneus 2021, 30.

³² Roth 2010, 21.

³³ Roth 2010, 35.

Forskningsrönen som understryker växelverkan mellan teori och praktik stöder den utbildningsmodell som har vuxit fram inom Svenska kyrkan, där teoretisk undervisning varvas med praktik i församlingar. Det här sker i de moment som stiftens ordnar, men i synnerhet under den pastoralteologiska grundkursen och slutåret. Den nu pågående pilotutbildningen kan ses som ett försök att ytterligare öka den andel av undervisningen som sker på fältet. Kritiken mot den nuvarande prästutbildningen sätter emellertid fingret på att studenterna uppenbarligen inte i tillräcklig utsträckning stöds i att bygga broar mellan de teoretiska akademiska studierna, utbildningen vid SKUI och det praktiska församlinglivet. En springande punkt i denna helhet är oklarheten kring vad som avses med pastoralteologi.

I äldre dokument inom Svenska kyrkan, så som till exempel i utbildningsplanen för präster från 1994, används termen pastoralteologi synonymt med praktisk prästutbildning.³⁴ I dokumentet EFU från 2007 konstateras däremot att alla kyrkoarbetare behöver ha pastoralteologisk kompetens. Man strävar uttryckligen efter att komma bort från att begränsa pastoralteologi till utbildning i prästens grundfärdigheter. Med pastoralteologi avses i det sammanhanget uppenbarligen främst det praktiska hantverket, eftersom man betonar vikten av att "...pastoral utbildningsdelar och ämnesstudier ska varvas under utbildningstiden".³⁵

Som en motivering till detta anger EFU-utredningen att församlingarna är pastoral helheter, och följaktligen behöver alla medarbetare pastoralteologisk utbildning. Begreppet pastoralteologi används "...för att beskriva teologisk insikt och reflektion i ett pastoralt sammanhang, där ord och handling är nära förenade."³⁶ Det är värt att notera att EFU berörde alla yrkesinriktningar, medan EFP, som enbart fokuserade på prästutbildningen, använder pastoralteologi i den snävare bemärkelsen: begreppet "pastoralteologiska kurser" syftar i EFP enbart på moment i prästutbildningen.³⁷

Den här utredningen är inte rätt forum för att reda ut alla dessa frågetecken, men jag anser att det finns ett uppenbart behov av att klargöra vad som avses med pastoralteologi, för att undervisningen vid SKUI ska stå på en stadig teoretisk grund. Klarläggandet av den här frågan är måhända ännu viktigare med tanke på de andra profilmrådena, eftersom frågan vad som avses med pastoralteologi för diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker torde vara ännu mer oklar.

Minst lika viktigt som att klargöra och analysera begreppet pastoralteologi är att uppmuntra skrivandet av pastoralteologisk litteratur; dvs litteratur som förmår binda ihop de resurser som den akademiska teologin kan erbjuda med en kritisk och kreativ reflektion över hur församlingens grundläggande uppgift utförs. Rektor och lärarkollegiet vid SKUI har aviserat att de planerar att gemensamt skriva en lärobok i pastoralteologi, vilket skulle vara en viktig, men säkert svår pionjärinsats, givet ovan beskrivna oklarheter. Det är i sammanhanget intressant att notera att ordet "pastoralteologi" inte alls förekommer i SKUI:s *Mål och strategidokument* från 2019, medan det används en gång i dokumentet *Uppdrag och ansvar* från 2021. Dessa

³⁴ Öjermo 2001, 195.

³⁵ EFU 12; Rubenson & Lockneus 2021, 30-31.

³⁶ EFU 119.

³⁷ EFU/EFP 226.

iakttagelser förstärker bilden av att det råder osäkerhet kring begreppet och dess roll i utbildningen.³⁸

Karin Rubenson och Elin Lockneus har i en artikel argumenterat för att det i ett internationellt perspektiv finns åtminstone två huvudlinjer i förståelsen av såväl pastoralteologi som praktisk teologi: en kyrklig och en utpräglad akademisk syn på respektive ämne. I den svenska modellen är pastoralteologi entydigt en kyrklig disciplin, som avser undervisning som med brett fokus uppövar prästers, diakoners, församlingspedagogers och kyrkomusikers förmåga till ”teologisk insikt och reflektion” inom pastorala områden. Akademisk praktisk teologi ska inte sammanblandas med pastoralteologi i en kyrklig utbildningskontext. Men Rubenson och Lockneus påpekar att en ”...prästupbildning som inte behöver innehålla någon akademisk praktisk teologi skapar en situation där pastoralteologin saknar ett större sammanhang och därmed blir svår att förhålla sig till.”³⁹ Enligt Rubenson och Lockneus kunde emellertid såväl praktisk teologi som pastoralteologi, korrekt förstådda, bygga broar mellan den akademiska och den kyrkliga teologin.

Slutsatsen av ovannämnda resonemang är att det finns ett uppenbart behov av att utreda vad som kännetecknar den pastoralteologiska utbildning som ges vid SKUI, och hur den förhåller sig till den akademiska teologin (inte bara till praktisk teologi, utan även till de andra teologiska disciplinerna). Till detta kommer också ett behov att klargöra frågan om vad som karakteriserar den pastoralteologiska utbildningen som riktas till blivande kantorer, diakoner och församlingspedagoger vid SKUI, och hur denna utbildning förhåller sig till motsvarande utbildning riktad till blivande präster. För prästupbildningens del ser jag ett uppenbart behov av att stärka och tydliggöra banden mellan den pastoralteologiska utbildningen och den akademiska teologiska utbildningen och forskningen. Syftet med detta är att studenterna ska bli medvetna om historiska utvecklingslinjer och få teoretiska redskap för att kritiskt analysera kyrklig praxis och de teologiska motiveringar som ligger bakom olika ståndpunkter och praktiker.

För fortsatt bearbetning:

- Förståelsen av vad som avses med pastoralteologi vid SKUI behöver utredas, med tanke såväl på prästupbildningen som de andra profilområdena, och behovet av relevant litteratur behöver likaså undersökas och åtgärdas
- Balansen mellan att förmedla teoretisk kunskap och praktiska färdigheter inom utbildningen vid SKUI behöver klargöras, liksom även balansen mellan närstudier och utbildning i församlingskontext
- Studenterna behöver stöd för att slå broar mellan de teoretiska akademiska studierna, utbildningen vid SKUI och det praktiska församningslivet.

³⁸ *Mål och strategidokument för Svenska kyrkans utbildningsinstitut* 2019.

³⁹ Rubenson & Lockneus 2021, 41.

2.6 Forskning kring prästidentitet och prästblivande

Enligt kyrkostyrelsens direktiv ska denna utredning även "...ta in och bearbeta forskning och det akademiska diskussionsläget avseende pastoralteologi och praktisk teologi med relevans för Svenska kyrkans prästutbildning."

Jag har bekantat mig med aktuell forskning gällande teologistuderandenas och prästernas identitet, motivation och välmående inom Sverige, Norge, Danmark och Finland. I den här rapporten finns det inte rum att ge en heltäckande bild av detta aktiva och dynamiska forskningsområde, utan jag begränsar mig till några iakttagelser, som jag anser vara av speciellt intresse för utvecklingen av Svenska kyrkans prästutbildning. Jag pekar dessutom på vissa pågående forskningsprojekt, vars resultat jag anser vara viktiga att beakta i den fortsatta utvecklingen av denna utbildning. Dessutom har jag tagit del av statistiska data gällande rekryteringsbehov, utexaminerade teologer med prästbehörighet med mera.

Ett forskningsprojekt som har uppenbar relevans för planerandet av prästutbildningen i Svenska kyrkan är det skandinaviska projektet *Prästens lärande i praktiken*. Tone Stangeland Kaufman/Fredrik Saxegaard (Norge), Jonas Idestrom (Sverige) och Kirsten Donskov Felter (Danmark) följer i respektive land 5–6 nya präster under två och ett halvt år, och genomför såväl fokusgruppsamtal som enskilda intervjuer. Fokus för forskningen är uttryckligen prästernas professionella lärande. Studien granskar hur prästerna upplever och hanterar övergången från studier till praktiskt församlingliv, och hur de använder sig av de resurser som de har fått under studierna; hur de förverkligar sin roll som tolkande teolog när de rör sig mellan olika sammanhang och gemenskaper, hur de gör teologi, och hur de lär sig som en del av en institution (församlingen/kyrkan).

I Sverige utgör ett viktigt aktuellt empiriskt material den utredning som Svenska kyrkans enhet för analys och forskning gjorde gällande utbildningen vid SKUI och som publicerades med titeln *Utvärdering av profilutbildningarna vid SKUI 2014–2019*. Det är alltså den utredning som nämndes i inledningen av den här rapporten, och som ligger till grund för denna utredning. Dessutom följer enheten för forskning och analys kontinuerligt med statistiken över kyrkligt anställda genom årliga uttag ur Kyrksam, så att de löpande kan göra analys gällande antal, geografisk fördelning och åldersfördelning inom profilyrkerna. En grundlig inventering av kommande rekryteringsbehov genomfördes 2019. Med tanke på långsiktig planering av utbildningen vid SKUI skulle det vara viktigt att känna till antalet antagna präst- och diakonkandidater i stiftet. Därför behöver dessa uppgifter kontinuerligt samlas in och uppdateras, antingen av enheten för forskning och analys eller av SKUI.

I samband med mina samtal med representanter för de teologiska läroinrättningarna i Sverige har jag kunnat konstatera att de flesta är nöjda med tillströmningen av teologistuderande. Däremot uttrycker många en viss oro över vad konsekvenserna på sikt kommer att bli av att allt fler avlägger distanskurser från olika läroinrättningar. Detta gör studiegången fragmentarisk och försvårar uppkomsten av studiegemenskaper, där man blir utmanad av andra sätt att tänka, tro och leva.

Anneli Winell och Caroline Klintborg har undersökt hur blivande präster och pastorer idag beskriver sin kallelse, identitet och kommande uppgift inom Svenska kyrkan och Ekumeniakyrkan. Bland andra aktuella undersökningar som kan nämnas är psykologerna Sandra Burattis, Martin Geisles och Carl Martin Allwoods analys av

lärares, prästers och psykologers arbetsmiljö och deras erfarenheter av utbrändhet. Under de senaste åren har det i Sverige också publicerats många akademiska och populärvetenskapliga artiklar och antologier som undersöker eller diskuterar prästidentiteten, genusperspektiv och olika dimensioner av ledarskap inom kyrkor och församlingar. Frågan har även diskuterats flitigt i Kyrkans Tidning i essäer, artiklar och debattinlägg.⁴⁰

I Danmark publicerades 2016 en rapport av Kirsten Donskov Felter med titeln *Hvad vil det sige at være præst? En kvalitativ undersøgelse af danske folkekirkpræsters syn på embede og arbejde*. Den visade bland annat att prästerna upplever en strukturell ensamhet, vilket innebär att mycket arbete utförs utan samverkan med andra anställda. Prästerna efterlyste sparring, men saknade egentligen inte samarbete. Prästernas reflektioner fokuserade mycket på den egna personen, på utmaningen att kunna vara autentisk i mötet med människor, samt på svårigheterna med att få arbetet och familjelivet att gå ihop. Prästerna såg sitt arbete mer som ett kall än som ett yrke, och skilde inte skarpt mellan arbete och fritid – men de insåg ändå behovet av detta för familjens skull. De flesta prästerna var nöjda med sitt yrkesval och kunde inte tänka sig att byta till något annat jobb. Bland äldre undersökningar kan nämnas Cecilie Rubows studie *Fem præster. Antropologiske perspektiver på identitet og autoritet* (2006) och Kirsten Felters doktorsavhandling *Mellem kald og profession* (2010).

En annan intressant rapport från Danmark bygger på empiriskt material insamlat av studerande på pastoralseminarierna: *Studerende på pastoralseminarieuddannelsen om præsteerhvervet* från 2021. Av rapporten framgår att litet mer än hälften av dem som inleder sina teologistudier siktar på prästvigning, liksom 80 procent av dem som inleder sina studier på pastoralseminariet. Denna andel stiger till 89 procent under studiernas gång, men det är alltså 11 procent som efter fem års akademiska studier och den fem månader långa tiden vid pastorsseminariet trots allt inte vill gå in i prästämbetet. 93 procent av dem som siktar på prästvigning önskar arbeta i församling. Drygt hälften vill helst jobba i en stadsförsamling med prästkollegor, medan en fjärdedel föredrar att jobba i en en-präst församling på landet. Prästkandidaterna har stor förståelse för att arbetstiderna är ojämna. När det gäller frågan hur lång sträcka maken/makan högst ska ha till sitt arbete fördelar sig svaren ganska jämnt mellan 30 och 60 minuter.

Enligt andra uppgifter från Danmark är antalet som inleder studier i teologi relativt stort, men det är väldigt många som avbryter sina studier. En orsak till det här är att många har kommit in på sitt andra eller tredje val, och därför kanske redan från början ser sig om efter alternativ. Antalet teologer med prästbehörighet som utexamineras årligen i Danmark har sjunkit från omkring 100 till 70, och ungefär lika många antas också till pastoralseminarierna. Andelen kvinnor är något högre än männen, men det är inte någon stor skillnad mellan könen, liksom inte heller i prästämbetet i kyrkan i stort. En rapport om rekryteringsbehovet sammanställd av Bjarke Schönwandt Mortensen publicerades 2021.⁴¹

⁴⁰ Frågan om hurudana präster Svenska kyrkan behöver har diskuterats i Kyrkans Tidning nr 35/2021, 3/2022, 11/2022, 37/2022, 40/2022 och 41/2022; och kyrkoherdens uppgift i nr 3/2022 och 41/2022.

⁴¹ *Behovsrapport* 2021.

I fråga om den Norska kyrkan är rekryteringsbehovet för tillfället stort, eftersom stora årskullar går i pension under de närmaste åren. När det gäller prästkandidaterna har det noterats att de är mindre insocialiserade i kyrkans liv jämfört med tidigare decennier, men å andra sidan tillför de ofta ett kunnande och erfarenheter som är till nytta i kyrkans tjänst. De som har genomgått den professionsinriktade prästutbildningen är i allmänhet mycket nöjda med den. Utbildningen har ofta kritiserats för att vara alltför akademisk, men enkäterna visar motsatt resultat. Det har i Norge även genomförts en rad undersökningar som undersökt prästernas trivsel, risk för utbrändhet, samt hur väl jämlikheten mellan könen förverkligas i församlingarna.

Varje år sammanställs inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland en omfattande rapport⁴² gällande antalet studieplatser, avlagda examina, rekrytering och rekryteringsbehov i fråga om de olika kyrkliga yrkena. Under år 2021 examinerades 76 präster med prästbehörighet, och 86 prästvigdes (en ökning med 12 från året innan). Av dem som avlägger en teologie magisterexamen är det ungefär hälften vars examen uppfyller kraven på prästbehörighet. Ungefär lika många som blir färdiga blir också prästvigda, men här finns en viss fördröjning, eftersom man kan behöva vänta på sin prästvigning, i synnerhet om man önskar arbeta i stiftet i närheten av Helsingfors. Överlag är det svårare att rekrytera till glesbygden. Ingen större arbetslöshet råder bland prästerna, men det finns utmaningar i rekrytering av kyrkoherdar, i synnerhet till mindre församlingar. Ännu för några år sedan fanns det ett överutbud av behöriga teologiemagistrar, och många måste vänta flera år på prästvigning. Vissa av dessa har antagligen sökt sig till andra yrken, men säkra uppgifter om detta saknas.

88 teologistuderande genomgick 2021 den psykologiska anlagsprövningen, som är obligatorisk för blivande präster. Detta sker vanligen efter att studerande har genomgått församlingspraktiken, vilket ofta sker under tredje eller fjärde studieåret.

Det finns inga exakta siffror om hur många som söker sig bort från prästarbetet. Känslan hos de som jobbar med dessa frågor är att detta skulle ha blivit litet vanligare, men empirisk forskning saknas. Teol. mag. Kati Jansa har skrivit en magisteruppsats där hon har intervjuat 15 kvinnor bland prästerna som har övervägt att byta bransch. Enligt Jansas resultat är de faktorer som driver dessa präster bort från kyrkans tjänst att arbetet inte längre känns lika meningsfullt, upplevelser av att den egna kompetensen för arbetet blir ifrågasatt av andra, samt en känsla av att krafterna inte räcker till. En faktor som också påverkar arbetsmotivationen negativt är då samma präst endast får olika korta vikariat under en lång rad av år, vilket inte ger någon kontinuitet eller trygghet i arbetet. Faktorer som däremot ger motivation för prästarbetet är arbetets meningsfullhet, responsen, samhörighet, upplevelser av autonomi och integritet, kollegialitet, förtroende, möjligheter att påverka sitt arbete, samt möjligheten att upprätthålla arbetets meningsfullhet även då arbetsmiljön förändras.⁴³

För tillfället pågår ett forskningsprojekt kallat ”Från magister till präst” under ledning av professor Kati Tervo-Niemelä från Östra Finlands Universitet i Joensuu. Det är ett samarbete mellan universiteten, kyrkostyrelsen och biskopsmötet. Enligt planerna kommer det att publiceras en rad artiklar som behandlar prästidentitet,

⁴² *Ammatillisen koulutuksen raportti*, dvs en rapport över yrkesutbildningen.

⁴³ Jansa 2020.

prästernas värderingar och livssyn, kallelsetanken, prästernas upplevelse av sitt kunnande, teologernas rekryterings- och sysselsättningssituation. Enligt planerna ska artiklarna publiceras i en gemensam bok hösten 2023.

I sin tidigare forskning har Kati Tervo-Niemelä bland annat undersökt vilka motiveringar studerande har för att välja teologi. Hon konstaterar att traditionella motiveringar som att man känner någon präst eller en annan församlingsanställd, påverkan från hemmet och erfarenheter av församlingarnas ungdomsarbete har försvagats, medan motiveringar som förstärkts är intresse att forska om religion, önskan att få en akademisk examen, en önskan om att kunna hjälpa sina medmänniskor, samt inspiration från religionsläraren i skolan.⁴⁴

För fortsatt bearbetning:

- Resultaten från forskning kring prästers erfarenheter från de första åren i arbetslivet behöver uppmärksammas i utbildningen
- Styrkan i den svenska modellen är att studerande tidigt leds in i antagningsprocessen, men det kan finnas skäl att begrunda, om systemet borde beakta erfarenheterna från Danmark, som pekar på att teologistuderande först i ett sent skede kan bestämma sig för att ansöka om prästvigning
- Antalet antagna präst- och diakonkandidater i stiftet behöver årligen samlas in för att underlätta långsiktig planering av utbildningsutbudet vid SKUI
- Viktigt att man inom utbildningen känner till hur motiveringarna till att inleda studier i teologi har förändrats
- Viktigt att blivande präster ges tillfälle att diskutera de faktorer som kan bidra till att präster senare överväger att lämna yrket, och faktorer som tvärtom bidrar till att stärka motivationen
- Blivande prästers kan ha en klar önskan om att få jobba antingen i stads- eller landsförsamlingar – bör denna dröm bejakas eller utmanas, genom att målmedvetet ge blivande präster erfarenhet av olika typer av församlingssmiljöer?

2.7 Synpunkter och önskemål från stiftet

Enligt utredningsdirektiven ska synpunkter från stiftet inhämtas inom ramen för utredningen. Efter diskussioner med referensgruppen skickade ensamutredaren i maj 2022 ut ett omfattande frågeformulär till stiftet och deras biskopar (se bilaga 2), med en förhoppning om att de som är involverade i rekryteringen av präster skulle bereda stiftets respons. Svar inkom från samtliga stift under perioden juni–oktober 2022, och redovisas här i korthet.

Det är frapperande, men måhända inte förvånande, att stiftets synpunkter och förslag i många frågor drar åt olika håll. Eftersom stiftet av tradition har varit måna om att värna om sin egen särart har de även utvecklat egna rutiner och praktiker kring rekryteringen, som de ogärna vill bli tvungna att ändra. Dessutom är det ett faktum att

⁴⁴ Återgivet på basen av muntlig presentation av Kati Tervo-Niemelä 2022.

rekryteringsläget varierar mellan stiften, och följaktligen är de svårigheter som stiften ställs inför av olika art.

1. Åsikterna var delade gällande förslaget om att de blivande prästernas utgångsnivå då de inleder slutåret vid SKUI skulle kunna utjämnas genom att införa en gemensam läroplan för den utbildning som ges av både stiften och SKUI. Sex stift förhöll sig positivt till förslaget, medan sju motsatte sig. De som motsatte sig förslaget hävdade att skillnaderna i studenternas utgångsnivå inte är större än att den borde gå att hantera med god pedagogik vid SKUI. Dessutom påpekade flera stift att SKUI själv har större möjligheter att påverka detta än stiften, eftersom den pastoralteologiska grundkursen är betydligt mer omfattande än till exempel MSS-dagarna. De sju stift som däremot förhöll sig positivt till förslaget såg fördelar i att en sådan läroplan kunde vara ett stöd till exempel vid planeringen av MSS-dagarna och i tydliggörandet av deras syfte.

Bland de farhågor som nämns i svaren finns oro för att en läroplan ytterligare skulle öka byråkratin. Däremot förhöll sig mer eller mindre alla stift positiva till förslaget att den loggbok som redan nu används under tiden fram till slutåret skulle utvecklas så att den i praktiken fyller samma funktion som en sådan läroplan. Flera stift förmedlade studenternas besvikelse över att loggboken i nuläget ytterst sällan efterfrågas av lärarna vid SKUI, och de gav även konkreta förslag på hur loggboken kunde utvecklas: färre drag av kontroll, fler uppgifter av reflekterande karaktär, mer tilltalande visuell formgivning etcetera. Från flera håll framfördes förslaget att loggböcker även kunde skapas för de andra profilområdena.

På frågan vilka teologiska ämnen som borde lyftas fram i behörighetskraven gällande den akademiska examen framhöll många stift vikten av att Svenska kyrkan ger en tydlig signal om vilken typ av studier och färdigheter de blivande prästerna behöver. Tre stift ansåg att man borde luckra upp kraven på att ett av Bibelns testamenten läses med språklig inriktning, medan ett stift föreslog att studenter skulle kunna få dispens från magisteravhandlingen. Gällande bibelvetenskap framhöll flera stift att det som präster behöver är grundligare bibelkännedom och förståelse för tolkningsproblematiken. Bland ämnen som stiften önskade lyfta fram fanns kyrkohistoria (fem stift), och flera stift önskade även ett speciellt omnämnande av en kurs i luthersk teologi. Bland de ämnen som fick mer än ett omnämnande fanns religionspedagogik, religionspsykologi och själavård och andra discipliner inom det som traditionellt räknas som praktisk teologi.

På frågan om rutinerna kring hur prästkandidater kan byta stift svarade samtliga stift att den nuvarande praxisen fungerar bra.

2. Gällande behovet av alternativa vägar till prästvigning förhöll sig stiften reserverade. Endast ett stift sade sig kämpa med stora rekryteringssvårigheter, och flera stift konstaterade att rekryteringsfrågan bör behandlas separat från utvecklingen av prästutbildningen. Det förslag som hälften av stiften ansåg vara intressant att närmare utreda var att göra det möjligt för dem som har en högskoleexamen från tidigare att göra sig behörig enligt Bologna-systemet (ett års bryggstudier + två-årig master).

3. Flera av stiften ställde sig positiva till förslaget att SKUI i första hand riktar in sig på att stärka och utveckla studenternas yrkesspecifika kunskap och förmåga, medan

stiften lägger en större vikt vid att studenterna får erfarenhet av samverkan mellan de olika yrkesprofilerna. Samverkan är svår att simulera i studiemiljö, men den är ett naturligt inslag i församlingarna – även om vissa stift påpekade att alla profilområden inte nödvändigtvis finns representerade i praktikförsamlingarna. Bland konkreta förslag kan nämnas att samverkansuppgifter kan införas i loggboken, och även ingå i VFU-perioderna under slutåret.

4. På frågan om vilka områden inom utbildningen vid SKUI som enligt stiften skulle behöva utvecklas var prioriteten tydlig: ”Långsiktig satsning på lärarnas pedagogiska förmåga och skicklighet” och ”en medveten satsning på teologisk bredd och djup i utbildningen samt ett motverkande av polarisering teologiskt/etiskt/politiskt såväl gällande studenter som lärare” var de åtgärder som fick ett mycket starkt stöd. Även om flera stift påpekar att det också finns studenter som berättar om genomgående goda erfarenheter av studierna vid SKUI, är det uppenbart att de som jobbar på stiftsnivå starkt har tagit till sig den skarpa kritik som en del av studenterna har gett uttryck för. Flera stift framhöll även behovet av bättre framförhållning och tydligare information från SKUI gällande utbildningarna. Däremot var man nöjd med de regelbundna kontakterna mellan SKUI och stiftsrekryterarna, även om vissa stift önskade att det skulle finnas mer tid för att diskutera även svåra frågor.

5. Det är ett känt faktum att pastorsadjunktsårets vara eller icke vara delar såväl biskopskollegiet som stiften, och det blev också tydligt av svaren på denna fråga. Vissa önskar att det skulle avskaffas, andra vill bevara det, medan många svar också innehöll kreativa förslag på hur man kunde utveckla det nuvarande systemet. En relativt bred konsensus rådde kring ståndpunkten att om pastorsadjunktsåret bevaras borde tiden i varje fall förkortas. Det fanns emellertid även stift som varnade för att om tiden är endast 6 månader hinner prästen aldrig integreras i församlingen, och hen måste dessutom strax börja se sig om efter en ordinarie tjänst. Möjligheten att missivera till vakant tjänst understöddes allmänt, och det görs redan i flera stift. Många stift underströk även i sina svar, att om en annan typ av introduktionsprogram skapas bör god handledning och tillgång till fortbildning tryggas. I några svar påpekades även fördelar med att prästers och diakoners väg ut i arbetslivet skulle synkroniseras bättre med varandra än i nuläget.

6. I fråga om fortbildningen var svaren mycket spretiga. Själva idén att satsa mer på prästers och andra yrkeskategoriers utbildning fick ett starkt stöd, och man framhöll att kyrkan bör vara en lärande bildningsorganisation. Flera av stiften var dock måna om att betona att fortbildningsfrågor ”ägs” av biskopen och kyrkoherdarna, och man värjde sig mot att skapa allt för strikta gemensamma system på nationell nivå. Angående förslaget att varje ny präst skulle delta i ett samtal med stiftsrekryteraren och en representant för SKUI, för att kartlägga hans specifika fortbildningsbehov, ansåg många stift att det i princip låter bra, men att det i praktiken kunde leda till att ansvarsfördelningen mellan församling, stift och nationell nivå blir otydlig. Dessutom befارade många stift att tiden helt enkelt inte räcker till för dylika samtal, vare sig vid SKUI eller på stiftsnivå.

7. Åsikterna om huruvida fortbildning borde vara obligatorisk, meriterande eller helt frivillig gick isär. Några stift tyckte att visa fortbildningskurser kunde vara ett krav innan man får gå den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen. När det gällde målgrupp var åsikten i de flesta fall att alla yrkeskategorier behöver erbjudas fortbildning, samt att vissa kurser kan vara gemensamma, medan andra bör riktas särskilt till präster.

Svaren från stiftet innehöll även många värdefulla detaljkommentarer och förslag, som kommer att diskuteras och tillämpas då förslagen som denna utredning mynnar ut i presenteras.

3 Förslag

3.1 Vägen fram till slutåret

Under de senaste femtio åren har prästutbildningen präglats av en klar målsättning att stärka växelverkan mellan teori och praktik. Praktiska övningar och praktikperioder har redan länge utgjort en självklar del av prästutbildningen, och Svenska kyrkans grundkurs skapades under slutet av 1990-talet för att ge blivande anställda inom kyrkan baskunskaper om sin blivande arbetsgivare. Pastoralinstitutet förutsattes erbjuda obligatorisk parallell kursverksamhet, som blivande kandidater skulle avklara innan de gavs tillträde till den pastoralteologiska utbildningen. Innehållet i dessa kurser var röst- och talvård, liturgisk sång och deltagande i en samtalsgrupp.⁴⁵

De samlingar som idag kallas Mötesplats stift och student (MSS) växte fram under förra seklets sista år. Beslut om en parallell kursverksamhet anordnad av stiftet togs av svenska kyrkans utbildningsnämnd 16 juni 1998, och det trädde i kraft 10 januari 1999. Ansvar lades på stiftet och omfattningen skulle vara 8–10 dagar. Målet var att förbättra förutsättningarna för samverkan mellan de anställda i församlingarna. Beslutet bottnade i en överenskommelse mellan biskopsmötet, Svenska kyrkans centralstyrelse och Svenska kyrkans utbildningsnämnd från 1994, och i praktiken hade liknande verksamhet inletts i många stift redan tidigare. De utbildningsanordnare som ansvarar för profiutbildningen anmodades att granska att studenterna hade ett intyg över genomförd parallell kursverksamhet.⁴⁶

En orsak till att man har valt att satsa allt mer på samlingar och utbildningar riktade till blivande präster och andra yrkeskategorier är att det har blivit vanligare att de som studerar för kyrklig tjänst har en tunn förankring i Svenska kyrkans församlingssliv. Det här kan bero på att man har en sekulariserad bakgrund, eller att man har sina rötter i ett annat kyrkosamfund eller i ett annat land. Med tiden har allt fler moment tillkommit, och enskilda stift uppställer även egna krav. Målsättningen är att under studiernas gång stödja formationen av blivande anställda i kyrkan, vilket är en styrka i Svenska kyrkans prästutbildning jämfört med de nordiska syskonkyrkorna. Problemet är emellertid att dessa moment sammantaget riskerar belasta studenterna alltför mycket.

---

⁴⁵ Öjermo 2001, 196.

⁴⁶ Öjermo 2001, 194–195.

Till de moment som ordnas av stiftens kommer ytterligare de moment som SKUI enligt utbildningsplanen för präster förutsätter att kandidaterna ska ha genomgått innan de inleder slutåret. Eftersom studenterna upplever att vissa av dessa moment innehåller för mycket upprepning, och att progressionen mellan de olika momenten är otydlig, inverkar detta menligt på deras studiemotivation. Även om en stor del av dessa aktiviteter ordnas på veckoslut och (i fråga om praktikperioderna) på sommaren, är den totala arbetsbördan betydande – inte minst för dem som har familj och kanske är tvungna av ekonomiska skäl att jobba deltid vid sidan om studierna. Särskilt belastande moment är dels antagningsprocessen i stiftens, som skapar en känslomässig anspänning, dels slutskedet av studierna, då magisteruppsatsens bedömningsprocess ska ske samtidigt som man kanske ska flytta till Lund eller Uppsala för slutåret. Belastningen är särskilt betungande för dem som inleder slutåret på SKUI efter nyår: eftersom universitetens hösttermin fortsätter till mitten av januari borde slutåret inledas någon vecka senare än vad nu är fallet. Att vissa av studenterna kan vara trötta och stressade när de inleder studierna vid SKUI ökar risken för missnöje med studierna.

En annan viktig fråga då detta system med flera olika utbildningsmoment anordnade i stiftens bedöms, är om resultaten motsvarar de ekonomiska och personella satsningar som Svenska kyrkan plöjer ned i detta arbete. Det faktum att modellen har tillämpats och utvecklats under en lång rad av år vittnar om att systemet av många har upplevts meningsfullt och motiverat. Samtidigt berättar det missnöje och den kritik som prästutbildningen har varit föremål för under senare år om att det finns behov av ytterligare utvecklingsarbete. Denna utredning föreslår att detta skulle förverkligas bland annat genom en tydligare samordning mellan de olika momenten.

För att de som inleder sitt slutår vid SKUI ska ha en viss minimi-nivå av förkunskaper, och för att studenterna ska få uppleva en genomtänkt progression mellan de olika delmomenten, behövs det riktlinjer som omfattas och tillämpas av alla stiftens, i vilka ingår konkreta lärandemål för den förberedande utbildningen (Mötesplats stift och student, praktik, självård). Detta kunde förverkligas på olika sätt: en läroplan i form av ett skilt styrdokument, mer detaljerade direktiv i utbildningsplanen för prästprofilen, eller genom att den nuvarande loggboken utvecklas. De här riktlinjerna bör följa det som rekommenderas i biskopsbrevet *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan*, men formuleringarna behöver utvecklas för att motsvara behoven i nuet.

Utvecklandet av sådana gemensamma utbildningsmål måste beakta det faktum att stiftens ser det som värdefullt att få behålla ansvaret över praktikens innehåll och även för innehållet i Mötesplats stift och student, för att kunna göra studerande bekanta med stiftets egenart och dess teologiska och kyrkliga traditioner. De mål som här skulle formuleras skulle emellertid inte omöjliggöra flexibla kontextsensitiva lösningar. Målen skulle fungera som ett slags checklista för stiftsrekryterare och andra som planerar MSS-dagarna, församlingspraktiken och annan utbildning i stiftens.

Feedbacken från stiftens visar på en ambivalent inställning till förslaget om att införa en riktninggivande läroplan för de moment som föregår slutåret vid SKUI. Å ena sidan inser stiftens behovet av samordning, å andra sidan anser man att en sådan läroplan är ett allt för tungrovt och byråkratiskt instrument. Merparten av stiftens rekommenderade att loggboken i stället skulle utvecklas i en sådan riktning, att den tydliggör vad studenterna förutsätts ha bekantat sig med och ha kännedom om då de

inleder sitt slutår. Många av stiftens konstaterade också att de på basen av studenternas berättelser har fått intrycket att loggboken används ytterst minimalt av lärarna vid SKUI under slutåret. Ensamutredaren anser i likhet med stiftens att förverkligandet av ovan nämnda målsättningar bäst kan uppnås genom en utveckling av den nuvarande loggboken. Bland annat följande element skulle kunna ingå:

- uppräknig av vad man ska ha prövat på eller bekantat sig med inom liturgi, homiletik, kateketik, själavård, diakoni, ekumenik
- kvantitativa mål inom ovanstående områden (där det är meningsfullt)
- formativa mål: bearbeta prästkallelsen, delta i andlig fördjupning, själavård och/eller andlig vägledning, möjlighet till teologisk reflektion över att vara kristen och präst idag, bekanta sig med stiftets olika andliga traditioner, följa med och delta i samverkan med andra yrkeskategorier och ideella medarbetare, erfarenhet av samverkan med andra aktörer i samhället
- en tydlig fokusering på studerandenas självreflektion.

Utvecklingen av loggboken bör ske i ett nära samarbete mellan stiftsrekryterarna och lärarkåren vid SKUI. Därigenom tas nyttig erfarenhet till vara, och dessutom ökar man sannolikheten för att loggboken ska kännas meningsfull och användas på ett konsekvent och konstruktivt sätt av stiftens, SKUI, praktikhandledare och studenterna själva. Det är viktigt att loggboken pekar framåt mot prästlöftena och att formuleringarna i loggboken återspeglar målsättningarna i utbildningsplanen för präster. För att loggbokens ställning som gemensamt arbetsredskap ska säkerställas bör det färdiga förslaget även behandlas av biskopsmötet.

För att loggboken inte ska framstå som allt för styrande kan den innehålla förslag dels på nödvändiga element, dels på önskvärda eller rekommenderade element. Beroende på hur stiftens lägger upp MSS-dagarna kan vissa element inkluderas i dem, och andra ske under praktikperioder eller genom studenternas egen aktivitet. Loggboken kunde gärna utvecklas så att den innehåller fler reflekterande uppgifter, medan de uppgifter som mera känns som kontroll likt konfirmandernas kyrkogångsbok kunde tonas ned. En inspirationskälla kan vara den portfoliomodell som har utvecklats inom Härnösands stift, där prästkandidaterna årligen skickar in sina reflektioner till stiftsrekryteraren gällande hur studier och praktik under året har påverkat vägen till präst.

Parallellt med utvecklingen av loggboken bör man även formulera en medveten pedagogik för dess användning, såväl ur studentens som ur stiftsrekryterares, handledares och lärares perspektiv. Loggboken behöver vara en självklar utgångspunkt vid samtal som förs mellan stiftsrekryterare och student. Att identifiera utvecklingsbehov och ge studenterna konkreta råd om på vilka områden de behöver förkovra sig inför slutåret och prästvigningen kan bli ett värdefullt element i formationen av nya präster. I utbildningen vid SKUI kan studenterna inför arbetspass gällande till exempel konfirmandundervisning eller själavård uppmanas att läsa igenom sina reflektioner i loggboken om sina tidigare erfarenheter från dessa områden, för att stimulera progressionen och kontinuiteten i den fortsatta formationen till präst.

Vid utvecklingen av loggboken bör man även fästa uppmärksamhet vid att utforma den grafiskt så att den blir funktionell och dessutom visuellt tilltalande. Flera stift föreslog att motsvarande loggböcker även borde utvecklas för de andra profilerna. I utvecklandet av loggboken kan det vara fruktbart att ta del av det pågående arbetet inom Norska kyrkan med att ta fram ett vägledningshäfte för programmet *Veien til vigsling*. Detta arbete är speciellt intressant om Svenska kyrkan går in för att utarbeta loggböcker för alla profilområdena. Det norska dokumentet bygger nämligen vidare på det av biskopsmötet tidigare godkända dokumentet *Veien til prestatjeneste*, men ska bearbetas för att passa förberedelsen för alla fyra professioner (som ju alla i Norska kyrkan är vinningstjänster). Den plan som man i Uppsala stift har tagit fram gällande MSS-verksamheten kunde även vara en inspirationskälla i arbetet med loggboken.

Ensamutredaren vill även fästa uppmärksamhet vid den arbetsbelastning som uppkommer till följd av att studenterna förutsätts avlägga många moment parallellt med studierna, som inte renderar högskolepoäng. Enligt representanter för universiteten leder det här ibland till att studenterna blir efter i sina akademiska studier och måste komplettera, vilket skapar stress. Det här är skulle kunna motivera att denna utredning mynnar ut i ett förslag om att antalet moment på vägen till slutåret skärs ned. Det finns emellertid flera argument som stöder den nuvarande studiegången: många prästkandidater har från tidigare tunn kontakt med Svenska kyrkan, och det finns dessutom uppenbara pedagogiska fördelar med att de akademiska studierna kontinuerligt relateras till det kyrkliga livet och det framtida arbetet som präst. Ett tungt argument är också det faktum att Svenska kyrkan har mycket små möjligheter att motverka den nuvarande trenden att många studenter avlägger en relativt stor del av sin akademiska examen genom distansstudier, vilket gör det desto viktigare att bevara moment som förutsätter fysisk närvaro och möjliggör samtal som fördjupar prästkallelsen och ger tillfälle till teologiska samtal.

Antagningsprocessen

Alla stift ansåg att kommunikationen mellan stiftet i nuläget fungerar bra då det handlar om kandidater som vill byta stift i samband med ordinationen. I samtal med stiftsrekryterarna har det framkommit att stödet till dem som fått ett nej efter antagningskonferensen ofta försvåras av att dessa i sin besvikelse drar sig undan. Samtidigt understryks från många håll att målet bör vara att biskopens besked är så entydigt som möjligt. Antagningskriterierna ska vara de samma varje gång, och inte styras av fluktuerande rekryteringsbehov.

En fråga som ensamutredaren vill aktualisera utan att föra fram i form av ett konkret förslag är huruvida det med tanke på studenternas rättsskydd borde vara möjligt för dem som fått nej i ett stift att anhålla om att bli antagen i ett annat stift. Nackdelen med en sådan lösning är att biskopar och stift spelas ut mot varandra, men å andra sidan torde det vara så, att vissa kandidater passar bättre in i vissa stift än i andra. En fördel med en sådan lösning skulle vara att antagningsprocessen skulle avdramatiseras, eftersom studenterna skulle ha en ”andra chans” som utväg. Principen om att sökande som fått nej kan söka på nytt om fem år skulle inte behöva ändras på grund av detta.

Ytterligare en fråga aktualiseras av forskningsresultaten från Danmark, som pekar på att många teologistudenter först i studiernas slutskede mognar fram till en prästkallelse. Den mångåriga antagningsprocessen i Svenska kyrkan bidrar på ett värdefullt sätt till en långsiktig formation av blivande präster, men frågan är om systemet borde vara tillräckligt flexibelt för att även kunna härbärgera goda kandidater som efter moget övervägande knacker på biskopens dörr i studiernas slutskede.

Kyrkans grundkurs

Svenska kyrkans utbildningsnämnd beslöt 1990 att Svenska kyrkans grundkurs skulle vara obligatorisk för dem som efter 1 juli 1994 inleder en profiltutbildning på det ”församlingsvårdande området”. Syftet var att ge grundläggande kännedom om Svenska kyrkans tro och liv, och därmed ge en gemensam grund för dem som förbereder sig för tjänst i olika uppgifter inom kyrkan. Idén om samverkan mellan profilmrådena fördes fram redan i detta skede, genom att det sågs som önskvärt att representanter för alla fyra profilmråden skulle finnas bland deltagarna i varje kurs.⁴⁷

Utredningen EFU från år 2007 föreslår att Svenska kyrkans grundkurs bevaras, men att det behöver utvecklas kriterier för vem som måste gå den. Dessutom föreslås att den förkortas från sexton till tio veckor.⁴⁸ En skild utredning om Svenska kyrkans grundkurs utfördes i samband med att EFU skickades ut på remissrunda. Enligt beslutet från 2012 skulle Svenska kyrkans grundkurs inte längre vara ett villkor för att bli antagen till prästutbildning. Det konstaterades även att folkhögskolorna inte längre får använda namnet ”Svenska kyrkans grundkurs” då de marknadsför dessa kurser.⁴⁹

Vissa stift har dock fortsättningsvis förutsatt att blivande präster går kursen. Eftersom det finns ett uppenbart behov att undvika upprepningar, och eftersom vissa studenter kan ha lång arbetserfarenhet av att jobba inom kyrkan i någon annan uppgift, borde denna kurs inte utgöra ett krav i något stift. Däremot finns det prästkandidater som från tidigare har så liten kännedom om Svenska kyrkan, att det är motiverat att de uppmanas att gå kursen. Men detta förutsätter att kursen innehållsligt för med sig något annat än det som blivande präster får ta del av genom den pastoralteologiska grundkursen, Svenska kyrkans tro och liv och Mötesplats stift och student.

Pastoralteologisk grundkurs

Den pastoralteologiska grundkursen läses av blivande präster efter antagning i ett stift. Kursen ges av SKUI på halvfart under en termin och studenterna uppmanas att om möjligt under samma termin gå universitetskursen Svenska kyrkans tro och liv. Syftet med kursen är att ge en pastoralteologisk förståelse för prästens profession i relation till församlingen och vissa grundläggande färdigheter i att utföra prästens uppgifter. I den pastoralteologiska grundkursen undervisas i kunskapsområdena Gudstjänst, Teologi och samhälle, Självvård och Diakoni. I kunskapsområdet Gudstjänst ingår homiletik, liturgik, liturgisk sång samt röst och talvård.⁵⁰

⁴⁷ Öjermo 2001, 191–192.

⁴⁸ EFU 138–139, 163; se även EFU/EFP 249.

⁴⁹ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden 8; PM för överlämning* (s. 9, moment 12); NUFK beslut 6 december 2013.

⁵⁰ Enligt kursplanen för den pastoralteologiska grundkursen fastställd 8 januari 2021.

I svaren från stiftet som samlades in för denna utredning föreslog några stift att den pastoralteologiska grundkursen skulle kombineras med åtta veckors praktik. En fördel med denna lösning skulle vara att en stor del av praktiken då kunde ske under terminerna, då fler aktiviteter är i gång och då det därmed är lättare att få bekanta sig både med samverkan mellan olika yrkesgrupper och med samverkan med andra aktörer i samhället. Nackdelen är att studierna ytterligare skulle förlängas, eftersom möjligheten att avlägga den pastoralteologiska grundkursen samtidigt med Svenska kyrkans tro och liv skulle falla bort. Dessutom är det högst tveksamt om studenterna under den terminen skulle kunna få studiesocialt stöd, eftersom praktiken inte berättigar till detta och den pastoralteologiska grundkursen inte ensam räcker för att motivera detta understöd. Av dessa skäl föreslår utredaren inte att denna lösning förverkligas.

Innehållet i den pastoralteologiska grundkursen behöver kontinuerligt utvärderas och utvecklas, så att progressionen i de blivande prästernas utbildningsväg blir tydlig både för studenterna och lärarna vid SKUI, och även kan beaktas av stiftsrekryterarna då de planerar den stiftsförlagda delen av utbildningen. Eftersom många stift erbjuder en kortkurs som behandlar grunderna i bland annat homiletik och liturgisk sång inför den första praktiken, finns det ett behov att koordinera dessa utbildningar med PG. Om stiftet framöver erbjuder studenterna mer och mer av det som ingår i PG, och om progressionen mellan olika moment blir tydligare genom den utvecklade loggboken, kan det uppstå ett behov att allvarligt överväga om PG överhuvudtaget behövs. Ifall kursen Svenska kyrkans tro och liv, som studenterna rekommenderas avlägga parallellt med PG, kunde ingå i de akademiska studierna på 240 hp, skulle denna lösning innebära att studietiden förkortas med ett halvt år. Ensamutredaren bedömer dock att detta förslag i nuläget skulle vara förhastat.

Svenska kyrkans tro och liv

Kursen Svenska kyrkans tro och liv har en udda status genom att den ges av universiteten och hör till behörighetskraven, men den ingår inte i vare sig kandidat- eller magisterexamen. Studenterna förefaller i allmänhet vara nöjda med kursen, som ger en grundläggande introduktion i Svenska kyrkans liv och tro. Kursens innehåll och tyngdpunktsområden varierar emellertid rätt mycket beroende på vilken lärare som råkar ansvara för den vid de olika universiteten och högskolorna. Därför är det motiverat att Svenska kyrkan tydliggör sina önskemål angående innehållet i kursen. För att stödja de blivande prästernas förståelse för Svenska kyrkans identitet och tro behöver kursen innehålla kyrkohistoria, luthersk teologi, men även kännedom om det kyrkliga livet och empiriska rön om religionens roll i dagens svenska samhälle.

Möjligheten att kursen i framtiden kunde ingå i antingen kandidat- eller magisterexamen behöver utredas, eftersom det skulle kunna förkorta studietiden utan att examens innehåll på något avgörande sätt skulle utarmas.

3.2 Utbildningsplanen

En avgörande orsak till att denna ensamutredning initierades var den kritik som alumner riktade mot utbildningen vid SKUI i samband med utredningarna utförda av

Ramboll Consulting och enheten för forskning och analys. Av den senare utredningen framkom att kritiken var speciellt skarp bland präststuderande.

Feedbacken från tidigare studenter berättar både om mycket goda erfarenheter och om besvikelser. Vissa berättar att de har lärt sig att inte sticka ut med sina åsikter, och bara försöker genomföra året för att få bli prästvigda, medan andra vittnar om givande undervisningsmoment och inspirerande lärare. En rätt så vanlig kritik handlar om att steget från universiteten till SKUI upplevs mycket stort, men också här går åsikterna isär – vissa tilltalas av en mer personlighetsformande folkbildningspedagogik, medan andra tycker att man har hamnat i ett slags folkhögskola, där tidigare livs- och yrkeserfarenhet och den akademiska utbildningen inte beaktas i tillräckligt hög grad.

Bilden är emellertid inte entydig. Prästernas svar fördelades nämligen väldigt ojämnt: vissa moment i utbildningen fick mycket god respons, medan andra moment kritiserades av många. I allmänhet får de moment som övar upp de blivande prästernas praktiska färdigheter gott betyg, medan många saknar övningar i teologisk analys.

Enligt alumnenkäten är prästalumner den grupp som är mest kritisk även vad gäller profilspecifika enkätfrågor. Gudstjänstundervisningen är det område som bedöms mest positivt av alumner, och pastorat och stift förefaller att anse kompetensen tillräcklig för behoven. Centrala områden som att undervisa i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära utifrån en medveten pedagogisk och teologisk hållning eller att berätta, levandegöra och undervisa om den kristna tron, samt relatera den till barns respektive vuxnas livsfrågor och erfarenheter bedöms dock av alumnerna som otillräckliga.⁵¹

Även stiftsrekryterarna förde fram kritik mot utbildningen nivå vid SKUI: ”Enligt rekryterarna har studenter i alla fyra profilerna uttryckt att nivån på undervisningen varit ojämn och ofta för låg.”⁵² Stiftsrekryterarna uttrycker förståelse för att studenternas skilda förkunskaper är en utmaning för SKUI, men, i likhet med svaren från stiftet i denna utredning, anser stiftsrekryterarna att dessa utmaningar måste kunna hanteras, så att varje student engageras på sin nivå.

I det här kapitlet formuleras förslag på hur utbildningen vid SKUI kunde utvecklas, så att de avigsidor som har aktualiserats, såväl i de tidigare utredningarna som i denna utredning, kan hanteras på ett konstruktivt sätt. Dessa förslag kommer inte enbart utifrån, utan har under utredningens gång diskuterats och vidareutvecklats med rektor och verksamhetsledningen vid SKUI. Därigenom kan utredningen även ses som ett led i utbildningsinstitutets interna utvecklingsprocess.

Utbildningsplanen

Enligt den reviderade utbildningsplan, som föreslås i den här utredningen, karakteriseras utbildningen som erbjuds blivande präster vid SKUI av tre sammanvävda målsättningar: Kunskap och förståelse, Färdighet och förmåga, samt Personlig utvecklig och andlig fördjupning. Om man sätter dessa målsättningar i relation till den akademiska utbildningen, är det uppenbart att man vid högskolor och universitet i första hand betonar kunskap och förståelse, medan de utbildningsmoment som ges vid SKUI och i stiftet lägger mera tyngd vid färdighet och förmåga samt

⁵¹ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 68.

⁵² *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 23.

personlig utveckling och andlig fördjupning. Den gemensamma utmaningen för alla som bidrar till utvecklandet av prästutbildningen borde vara att bygga broar mellan dessa målsättningar, så att de tillsammans på ett fruktbart sätt bidrar till formationen av nya präster. I denna process spelar naturligtvis prästkandidatens egen motivation och eget engagemang en viktig roll. Det är emellertid viktigt att studenterna inte lämnas ensamma i dessa strävanden att få utbildningen att hänga ihop och framstå som en meningsfull progression, där olika moment griper in i varandra och leder vidare till nästa moment.

I det följande presenteras ett förslag till en reviderad utbildningsplan för prästprogrammet. De inledande avsnitten innehåller endast små preciseringar. Gällande övriga delar av dokumentet som innehåller mer betydande förändringar presenteras den nya texten, och ändringsförslagen motiveras efter varje avsnitt. Det nu gällande utbildningsplanen samt det nya förslaget i dess helhet finns som bilaga 3 och 4.

I fråga om rubriken och de inledande avsnitten ”Beslut och ansvar”, ”Kyrkans gemensamma uppdrag”, samt ”Prästens uppdrag” föreslås enbart en precisering, förutom självklara detaljer som uppdatering av diarienumret och datumen för godkännandet av denna reviderade plan. Hänvisningen till kyrkoordningen behöver justeras på en punkt: den nu gällande texten innehåller en hänvisning till ”2 kap, inledning”. Eftersom ifrågavarande kapitel saknar en inledning torde den korrekta hänvisningen vara till ”2 avd., inledning”.

När det gäller målen för den pastoralteologiska utbildningen för blivande präster föreslås mer genomgripande förändringar:

1. Kunskap och förståelse

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen ha kunskap om och förståelse för:

- Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära
- kyrkans förändrade roll i samhället, lokalt och globalt
- teologisk analys och livstolkning
- Bibelns roll i kyrkans tro och liv, samt behovet av pastoralt och kontextuellt tillämpad bibeltolkning
- Svenska kyrkans historia och dess olika fromhetstraditioner, däribland språkliga och kulturella minoriteter inom kyrkan
- ekumenik och religionsdialog
- Svenska kyrkans organisation och kyrkoordning.

Motiveringar:

Mellanrubriken numreras för att tydliggöra att det handlar om tre målsättningar som återspeglar SKUI:s tredelade uppgift att förmedla kunskap, färdigheter, samt stödja personlig och andlig utveckling. Preciseringen ”kyrkans förändrade roll” fäster uppmärksamhet vid behovet att förstå hur Svenska kyrkans roll på ett grundläggande sätt har förändrats dels genom reformen år 2000, dels genom de förändringar som det svenska samhället även i övrigt genomgår. Den nuvarande versionens koncisa formulering om bibeltolkning har förtydligats. Behovet att uppmärksamma olika

fromhetsriktningar och minoritetsgrupper inom Svenska kyrkan har efterfrågats under utredningens gång. Det senare är aktuellt inte minst på grund av den pågående försoningsprocessen med samerna, men berör även många andra grupper inom Svenska kyrkan. På senare tid har till exempel de finsktalande inom Svenska kyrkan protesterat starkt mot att resurserna för finskspråkig verksamhet skärs ned och att finskan är osynliggjord vid gemensamma festgudstjänster inom Svenska kyrkan.⁵³ Ett särskilt omnämnande av ekumenik och religionsdialog är motiverat, eftersom präster behöver rustas för att engageras i dessa frågor på lokalplanet.

2. Färdighet och förmåga

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen kunna:

- förkunna evangelium och förvalta sakramenten
- fira och leda gudstjänster och kyrkliga handlingar med förståelse för den liturgiska gestaltningens betydelse, samt bidra till gudstjänstlivets utveckling
- undervisa i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära med förmåga att identifiera och lyhört diskutera teologiska argument för och emot olika ståndpunkter
- argumentera i etiska frågor och analysera teologiska argument för olika ståndpunkter
- ge själavård
- vara delaktig i kyrkans diakonala och profetiska uppdrag
- tolka de utmaningar och hot som mänskligheten och hela skapelsen står inför idag i relation till kristen tro och teologi
- tolka Bibeln i relation till människors livsfrågor och erfarenheter
- samarbeta med förtroendevalda, stärka församlingsgemenskapen samt inspirera och samarbeta med ideellt engagerade i Svenska kyrkan
- etablera kontakter och samverka med andra aktörer i samhället
- utöva ledarskap i Svenska kyrkan.

Motiveringar:

Formuleringen om att kunna fira och leda gudstjänster har utvecklats och nyanserats. I stället för att betona behovet av att kunna undervisa utifrån ”en medveten pedagogisk och teologisk hållning”, vilket är ett mångtydigt uttryck, framhålls här vikten av att kunna identifiera och lyhört diskutera teologiska argument för och emot olika ståndpunkter. Det här beaktar kritiken om att de blivande prästerna inte i tillräcklig mån har utmanats till djupgående teologiska samtal under studierna vid SKUI. Det samma gäller även diskussionen i aktuella etiska frågor, som här införs som en ny punkt. Kritiken mot att prästerna i alltför liten utsträckning engagerar sig i kontakterna med andra aktörer i samhället beaktas här genom att framhålla att präster behöver se sin roll i förverkligandet av församlingens diakonala och profetiska uppdrag i samhället.

---

⁵³ Försoningsprocessen med samerna har behandlats i Kyrkan Tidning nr 35/2021, 46/2021, 48/2021, 49/2021, 38/2022 och 43/2022. För debattartiklar om finska språkets ställning i Svenska kyrkan se Kyrkans Tidning nr 13/2022, 17/2022, 44/2022 och 45/2022.

Den vaga formuleringen ”tolka liv och sammanhang” kopplas nu specifikt till de utmaningar som mänskligheten och skapelsen står inför idag. Följande punkt ”tolka Bibeln i relation till människors livsfrågor och erfarenheter” sätter fokus på de utmaningar som individen möter i sitt liv. Prästens roll i förverkligandet av församlingens uppgift och i stärkandet av församlingssamfundet i samverkan med förtroendevalda och ideella medarbetare uttrycks mer detaljerat än tidigare.

3. Personlig utveckling och andlig fördjupning

Under studierna ska den blivande prästen utveckla och fördjupa:

- förmåga till självreflektion enskilt och i dialog med andra (lärare, handledare, kolleger)
- förmåga att identifiera egna styrkor och utvecklingsområden, samt beredskap att jobba med dessa
- förmåga att länka samman akademiska studier, prästens arbetsuppgifter och kristen spiritualitet
- förmåga att integrera tro och liv
- förmåga att lyhört samtala med dem vars tro eller teologiska grundhållning skiljer sig från den egna
- erfarenheter av olika uttryck för kristen spiritualitet, böne- och gudstjänstliv, både som deltagare och som medansvarig.

Motiveringar:

Den tredje punkten i den nu gällande versionen är i alltför hög grad en upprepning av de förmågor som nämnts tidigare. Därför föreslås i stället en fokusering på den tredje delen i målsättningen för utbildningen vid SKUI, nämligen stöd till studenternas personliga mognad och andliga fördjupning. Observera att det under denna mellanrubrik, i motsats till de två föregående avsnitten, inte står något om att uppfyllandet av dessa mål utgör krav för att kunna erhålla utbildningsbevis. Det här är en markering av att kännetecknen på personlig mognad och andlig fördjupning är av en annan karaktär än de kunskaper och färdigheter, som nämns i de två tidigare avsnitten. Det betyder emellertid inte att målen skulle vara mindre viktiga. Tvärtom behöver denna dimension av utbildningen också genomsyra de delar av utbildningen som syftar till att öka studenternas kunskap och uppöva deras färdigheter. Andlig fördjupning och personlig utveckling kräver tid, vilket motiverar att man inte bör försöka klämma in allt för många undervisningsmoment och teman i schemat för slutåret.

Under rubriken ”Utbildning” föreslås inga ändringar i de första två avsnitten ”Utbildningssamordnare” och ”Omfattning”. I texten under rubriken ”Upplägg och innehåll” införs däremot ny text (andra stycket) som berör balansen mellan när- och distansstudier, samt behovet att planera kursupplägget vid SKUI med beaktande av pedagogiska målsättningar, stiftens rekryteringsbehov och studenternas livssituation. Den nya texten lyder:

Utbildningsinstitutet utvärderar och utvecklar kontinuerligt utbildningens upplägg och innehåll. Erfarenheter från olika kombinationer av distans- och närstudiemodeller behöver analyseras i relation såväl till pedagogiska

målsättningar som till studenternas livssituation och rekryteringsbehovet i olika stift. De kursformer som erbjuds behöver stödja uppfyllandet av målen för utbildningsplanen och svara mot behoven i Svenska kyrkan.

Längre fram i texten görs en tydlig markering av att utbildningen vid SKUI ska prioritera utvecklandet av studenternas kunnande och identitet inom den egna yrkesprofilen, medan samverkan mellan yrkesprofilerna behövs för att förbereda studenterna för deras kommande arbete i församlingarna. Den nuvarande versionen innehåller en kort och koncis formulering: ”Utbildningen innehåller både gemensamma och yrkesspecifika moment.” Enligt förslaget ersätts den meningen med följande text:

Utbildningens primära mål är att hjälpa studerande att utveckla den egna yrkesidentiteten och förkovra sig inom sitt område. För att förbereda studerande för kommande arbetsliv och för att de ska lära sig värdesätta det kunnande som andra yrkesgrupper besitter, är det viktigt att de får lära sig samverka med andra yrkeskategorier såväl under gemensamma studiemoment som i synnerhet under de verksamhetsförlagda utbildningarna.

Ett par meningar längre fram föreslås ett tillägg, som explicit nämner att utbildningen innehåller ”moment som stöder den personliga utvecklingen och självreflektionen i formationen till präst”. Det här motiveras av att vissa studerande förefaller att sakna förståelse för att denna process utgör en väsentlig och nödvändig del av vägen till präst (se nästa kapitel).

Utbildningen vid SKUI har kritiserats för att inte återspegla Svenska kyrkan i hela dess bredd. Därför införs en precisering som berör såväl olika fromhetstraditioner och minoriteter, som olika verksamhetsmiljöer: ”Utbildningen ska spegla Svenska kyrkans tro och liv, inbegripet olika fromhetstraditioner, minoritetsgrupper och de olika verksamhetsförutsättningarna i städer och på landsbygden.”

Formuleringen om att utbildningen ska präglas av mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar samt förebygga och motverka diskriminering ändras inte, men till denna fogas en bisats om att studenterna även ska utmanas att reflektera över de teologiska motiveringarna för dessa förhållningssätt. Avsikten med detta är att motverka den polarisering som ibland präglar den inomkyrkliga debatten, där vissa hänvisar enbart till bibliska och teologiska argument, andra till människorättsdiskursen, utan att någondera parten förmår artikulera hur rättvisa, jämlikhet och alla människors lika värde kan motiveras utifrån kyrkans tro och teologiska tradition.

I slutet av detta avsnitt ”Upplägg och innehåll” föreslås en inskjuten bisats som explicit nämner behovet att förbereda präster för samverkan med andra aktörer i samhället.

I fråga om avsnitten ”Examination” och ”Utbildningsbevis” föreslås inga ändringar. Däremot innehåller förslaget till revision av utbildningsplanen bearbetade formuleringar gällande villkoren för att få inleda dels den pastoralteologiska grundkursen, dels slutåret vid SKUI. Dessa preciseringar gäller bland annat hur de akademiska examina ska betecknas för att underlätta tolkningen av behörighetskraven. Dessutom tilläggs en formulering om att de blivande prästerna förutsätts ha förberett sig för slutåret genom att utföra de uppgifter som specificeras i

loggboken, samt en precisering av att samtalen med terapeut eller självvårdare bör uppgå till minst 10 timmar.

Minimikraven på vad som ska ingå i de akademiska studierna preciseras påföljande sätt: ”Grundkurs som ger behörighet till fortsatta studier inom religionsvetenskap/teologi (tidigare A-nivå).” I fråga om bibelvetenskapen ändras formuleringen så att det ska vara helt klart att man förutom att läsa det ena testamentet med språklig inriktning ska avlägga minst 15 hp även inom det andra testamentet. Den nuvarande formuleringen har nämligen lämnat dörren öppen för tolkningen att man kan läsa alla 60 hp inom ett testamente, bara detta läses med språklig inriktning.

I detta sammanhang bör nämnas att det under utredningens gång har blivit uppenbart att åsikterna är delade gällande nyttan av att läsa ett av testamenten med språklig inriktning. Vissa framhåller språkstudiernas betydelse för att förstå Bibeln som en historiskt traderad och översatt skrift, och man betonar också språkstudiernas betydelse för den teologiska bildningen och prästidentiteten – inte minst i en kyrka som bär på arvet från den lutherska reformationen. Man framhåller också att det finns en uppenbar risk att resurserna för undervisning i hebreiska och nytestamentlig grekiska skulle minska eller helt försvinna från flera lärosäten, om studenterna kunde välja ett icke-språkligt alternativ. Enligt representanterna för läroinrättningarna klarar de flesta studenterna av dessa språkkurser, men det kräver ofta total fokusering, vilket inverkar menligt på andra kurser som studenterna avlägger parallellt. Andra som uttalat sig i diskussionen ser mer pragmatiskt på frågan utgående från vilka färdigheter prästerna verkligen behöver i sitt arbete, och betonar då betydelsen av bibelkännedom och färdigheter för bibel användning framför språkkunskaper. Behovet att rekrytera präster till glesbygden och präster med rötter i andra länder och med andra modersmål framförs också som ett argument för att blivande präster borde kunna ges dispens från detta krav på studier med språklig inriktning även av andra orsaker än, som nu, dyslexi, hjärn- och skärmtrötthet, ADHD eller nedsatt synförmåga.

Under utredningens gång har det även framförts förslag om att Svenska kyrkan borde ge en tydlig signal om att blivande präster behöver studier som underlättar deras uppgift att fungera som tolkande teolog. Även enskilda lärare vid universitet och högskolor har bekräftat att lärosätena är beredda att lyssna på Svenska kyrkans önskemål, så länge dessa inte innebär att universitetet skulle behöva tumma på utbildningens vetenskapliga kriterier.⁵⁴

En möjlig instans som kunde formulera dessa önskemål är biskopsmötet. Inga direkta önskemål riktades emellertid till de teologiska läroinrättningarna i biskopsbrevet *Att bli präst i Svenska kyrkan* (1994/1997). Det senaste motsvarande biskopsbrevet, *Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan* (2014), går inte heller explicit in på behörighetskraven i den akademiska examen, men framhåller att etik, hermeneutik, religionsfilosofi, religionsdialog, beteendevetenskap och samhällskunskap utgör ”viktiga kunskaps- och erfarenhetsområden”.⁵⁵

Som tidigare har påtalats framhöll man inom EFU och EFP prästens roll som tolkande teolog. Ett obligatoriskt moment kallat hermeneutik (15 hp) fanns med i förslagen i EFP, med den uttalade målsättningen att studenterna på detta sätt skulle få redskap för att tolka text och tradition till nutiden. Styrgruppen för en förändrad

⁵⁴ Sigurdson 2022, 24.

⁵⁵ *Kallad till diakon och präst* 75. Se även Rosenius 2020, 64–65.

utbildning och utbildningsorganisation lade i sitt förslag (från juni 2006) till 15 hp religionspedagogik som en obligatorisk del av examen. Det finns i dessa dokument en stark betoning av prästens roll som förmedlare, undervisare och tolk. Orsaken till att dessa förslag inte har förverkligats i form av behörighetskrav torde vara dels en ovilja att styra studenternas studiegång alltför mycket, dels svårigheten att kombinera vetenskapligt baserad teologisk undervisning med en undervisning som mer handfast hjälper blivande präster att tolka och kommunicera kristen tro idag.

Denna utredning föreslår inte att kraven på relativt omfattande studier i bibelvetenskap ska ändras. Men för att dessa ska kunna anses vara motiverade behöver mer innehållsliga riktninggivande målsättningar formuleras. En målsättning kunde vara att undervisningen även ska bidra till nutidsinriktade tillämpningar av bibeltexter på aktuella etiska, samhällsliga och religiösa frågor. Den här typen av undervisning kunde vara till stor nytta såväl i predikan som i till exempel konfirmandundervisning. Därför föreslås att följande formulering införs i utbildningsplanen efter de egentliga behörighetskraven: ”Utbildningsanordnarna uppmanas sträva efter att i gängse utbildningsgång för blivande präster inkludera teman som ger studenterna redskap för att tolka text och tradition till nutiden.”

Den nuvarande fördelningen mellan olika teologiska discipliner är mer eller mindre identisk med det som stipulerades i *Utbildningsplanen för Svenska kyrkans pastoral profiltutbildning*, som fastställdes 1994 och reviderades 1998.⁵⁶ Att bara förutsätta studier i bibelvetenskap och tros- och livsåskådningsvetenskap/systematisk teologi, förutom grundstudierna och kursen Svenska kyrkans tro och liv, ger en ensidig bild av hurdana förkunskaper blivande präster behöver för att rotas i Svenska kyrkans tro och liv. Målsättningen att prästerna ska stärkas i sin identitet som tolkande teologer motiverar att kravet på 30 hp i systematisk teologi bevaras. Studierna i tros- och livsåskådningsvetenskap/systematisk teologi behandlar dogmatiska, etiska och religionsfilosofiska frågeställningar som ger de blivande prästerna viktiga resurser för sitt tolkningsuppdrag. För att lyssna in önskemålen om att blivande präster behöver känna till de centrala punkterna i luthersk teologi i historia och nutid föreslås en precisering, enligt vilket minst 7,5 poäng av dessa 30 hp bör behandla luthersk teologi.⁵⁷ Detta är för övrigt ett krav redan nu i Stockholms stift.

Både tidigare och i samband med den nuvarande utredningen har det argumenterats för att blivande präster utan tillräckliga studier i kyrkohistoria inte kan förstå vare sig kristenhetens gemensamma rötter, det ekumeniska läget idag, eller den Svenska kyrkans teologiska mångfald. I det av NUFK framtagna underlaget till besluten som ledde fram till utbildningsreformen 2014 föreslogs 30 hp kyrkohistoria, vilket dock inte förverkligades.⁵⁸ En motion till kyrkomötet aktualiserade frågan på nytt strax efteråt (2015:43). I sitt betänkande (2015:11) ansåg kyrkolivsutskottet att det då var för tidigt att föreslå ändringar i utbildningsplanen för blivande präster, men föreslog att kyrkostyrelsen skulle ges i uppdrag ”att bevaka antagningskraven för

⁵⁶ Öjermo 2001, 193–194.

⁵⁷ Ola Sigurdson konstaterar explicit att sådana kurser inte är något problem så länge det rör sig om en kritisk reflektion över luthersk teologi. Sigurdson 2022, 25.

⁵⁸ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden* 29. Se Berntsson 2020 för en utförlig beskrivning av hur ämnet kyrkohistoria har behandlats i olika utbildningsreformer gällande prästutbildningen i Svenska kyrkan under det senaste halvsekle.

prästupbildningen så att de inte leder till en utarmning av prästkandidaters kunskap i kyrkohistoria”. Någon uppföljning av detta beslut lär inte ha skett.⁵⁹ Att Svenska kyrkan skulle förutsätta att blivande präster har läst minst 15 hp kyrkohistoria, förutom de moment som ingår i grundstudierna och i Svenska kyrkans tro och liv, förefaller välgrundat. Studier i kyrkohistoria ingår redan nu i flera teologiprogram, och det torde inte ställa till stora svårigheter för övriga teologiska läroinrättningar att erbjuda kurser i ämnet.

Minst lika många röster har inom ramarna för denna utredning, liksom i andra sammanhang, höjts för att blivande präster behöver studier i praktisk teologi.⁶⁰ Eftersom utbildningen i pastoralteologi vid SKUI av förståeliga skäl lägger stor vikt vid praktiska färdigheter riskerar den historiska och teoretiska grunden gällande den kyrkliga praxisen hos blivande präster bli relativt tunn. Ett problem är att de ämnen som traditionellt har räknats in i praktisk teologi (homiletik, liturgik, själavård, kateketik, diakoni) idag förekommer under olika benämningar, såsom kyrkovetenskap, empirisk-praktisk teologi och så vidare. Ensamutredaren är medveten om att de benämningar på studieprestationerna, som framgår av examensintygen, inte nödvändigtvis är lätta att entydigt identifiera som hörande till praktisk teologi, men genom att ange exempel på vad dessa studier gärna kan innehålla (till exempel religionspedagogik, homiletik, liturgik, diakoni eller själavård) torde utbildningsplanen ge en tillräcklig tydlig signal om vad som avses. Dessa ämnen är centrala i prästens uppdrag som tolkande teolog. Liksom i fråga om kyrkohistoria föreslås därför att minst 15 hp praktisk teologi ingår i examen.

Förslaget om att lägga till 15 hp var för kyrkohistoria och praktisk teologi innebär att de reglerade momenten i examen stiger från 135 hp till 165 hp. Med tanke på att det totala antalet utgörs av 255 hp finns det dock fortfarande mycket utrymme för valfrihet. Utbildningsplanen innehåller även en precisering om att man inom kursen Svenska kyrkans tro och liv ska behandla kyrkohistoria, luthersk teologi, men även kännedom om det kyrkliga livet i Svenska kyrkan och empiriska rön om religionens roll i dagens svenska samhälle.

Campusundervisning

Under utredningens gång har det från olika håll framförts önskemål om att Svenska kyrkan skulle förutsätta att studerande ska ha avlagt en viss andel av sina akademiska studier genom campusundervisning. Förslaget är innehållsligt motiverat, eftersom det skulle öka sannolikheten för att blivande präster under studietiden utmanas till att tala teologi med representanter för andra fromhetsriktningar och teologiska grundpositioner.⁶¹ Dessutom lär man i campusmiljöerna även känna studerande inom andra ämnen, vilket ger nyttiga erfarenheter för kommande kontakter såväl till församlingsmedlemmar som till andra aktörer i samhället.

Utredaren bedömer ändå att en sådan bestämmelse i praktiken skulle vara ogenomförbar. Studenter kan visserligen gärna rekommenderas att följa färdiga teologiprogram i stället för att avlägga enskilda kurser. Att en biskop i enstaka fall rekommenderar att en prästkandidat avlägger kurser på campus kan likaså vara

⁵⁹ Berntsson m.fl. 2019.

⁶⁰ Rosenius 2020, 75–76; Girmalm 2020, 20; Rubenson & Lockneus 2021, 41–42.

⁶¹ Rosenius 2016, 44.

motiverat, men att kategoriskt begränsa antalet kurser som avläggs på distans skulle vara ett allt för drastiskt ingrepp i studenternas rätt att planera sin egen studiegång. En sådan bestämmelse skulle dessutom vara svår att kontrollera – det framgår inte nödvändigtvis av examensintyget hur kurser avlagts, och dessutom finns det många olika hybridformer, som inte på något entydigt sätt kan inordnas i den ena eller andra kategorin. Dessutom skulle ett sådant kriterium försvåra rekryteringen av präster i glesbygden, till exempel i Norrland. För många blivande präster, som besitter värdefull livs- och arbetserfarenhet som kan bli till stor nytta i prästarbetet, är distansstudier det enda ekonomiskt gångbara alternativet. Till detta kan ännu fogas att kvaliteten på distansutbildningarna har stigit på senare år.

I stället för ett krav på deltagande i campusundervisning, införs i förslaget till utbildningsplan en uppmaning till studenterna att i mån av möjlighet delta i campusundervisning, till exempel genom att följa ett utbildningsprogram i teologi.

Övergångsbestämmelserna

Övergångsbestämmelserna behöver beakta att det kommer att finnas följande kategorier av studerande:

1. Studerande som inlett sina studier före 1 augusti 2013. Dessa föreslås kunna följa tidigare övergångsbestämmelser fram till 1 juli 2026, varefter den nya utbildningsplanen gäller även för dem.
2. De som inledde sina studier efter 1 augusti 2013 och innan 1 juli 2023 följer behörighetskraven i utbildningsplanen från 2013 (reviderad 2015).
3. Behörigheten hos studerande som inleder sina studier 1 juli 2023 eller senare bedöms utgående från den nu föreslagna reviderade utbildningsplanen.

Alla studerande ska ha möjlighet att frivilligt gå över från en äldre studieplan till 2023 års studieplan och följer då denna plan i sin helhet.

3.3 Övriga frågor gällande undervisningen vid SKUI

Enligt *Mål och strategidokumentet* för SKUI ska institutet vara en sammanhållande kraft i Svenska kyrkan. Uppgiften att å ena sidan återspegla mångfalden av fromhetstraditioner, å andra sidan fungera som ett kitt som håller allting samman är svår, på gränsen till omöjlig. Rektorn och lärarkåren vid SKUI är värda både förståelse och stöd från andra aktörer inom utbildningen och rekryteringen av präster, diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker. Samtidigt har SKUI unika möjligheter att på sikt bidra inte bara till en gedigen utbildning av kyrkligt anställda, utan även till att motverka polariseringen inom Svenska kyrkan.

Utbildningsplanen, som behandlades i det föregående kapitlet, definierar mycket långt målsättningarna för utbildningen vid SKUI. I det här kapitlet behandlas mer utförligt en rad frågor som har aktualiserats under utredningen. De två viktigaste frågorna gäller den pedagogiska nivån på utbildningen samt studiemiljön vid SKUI, vilka även underströks i svaren från stiftet. Därefter behandlas samverkan mellan profilerna, ekumeniska och internationella perspektiv, inrättandet av ett råd eller en referensgrupp, sambandet mellan forskning och utbildning, behovet av förbättrad kommunikation och information, samt den verksamhetsförlagda utbildningen.

Pedagogisk förmåga och kompetens

Enheten för forskning och analys konstaterar i sin utredning av hela utbildningen vid SKUI att andelen av såväl kritiska som nöjda tidigare studenter uppgår till en dryg tredjedel. Kritiken är särskilt stark bland kyrkomusikerna och bland de präststuderande som är män. Över hälften av männen, alla profiler medräknade, ger utbildningen ett lågt omdöme.⁶² Inom alla profiler är männen mer kritiska till utbildningen än kvinnorna, men prästutbildningen sticker ut genom att andelen kvinnor som inte är nöjda är större än bland diakoner och församlingspedagoger.⁶³

Enheten för forskning och analys konstaterar i sin rapport: ”Materialen pekar inte på någon tydlig orsak till detta förhållande, men en tänkbar orsak kan vara att undervisningens upplägg, med mycket reflektioner och delande i grupp, i högre grad tilltalar kvinnor än män.”⁶⁴ Svaren på de öppna frågorna går i samma riktning:

Bland prästalumner som gått sin utbildning 2017–2019 kan en viss förskjutning skönjas jämfört med den tidigare utbildningsgruppen, men fortfarande är det huvudsakligen kritiska synpunkter som uttryckts i de öppna svaren: 29 av 56 öppna enkätsvar är övervägande kritiskt formulerade. Den skarpast formulerade kritiken rör vad man beskriver som teologisk likriktning, och att den teologi som var tongivande på SKUI inte tillräckligt väl upplevts återspegla Svenska kyrkans teologiska bredd. Andra textkommentarer berör vad som beskrivs som ett för stort fokus på att dela med sig av tankar och känslor, i stället för praktisk träning och konkret kunskapsinnehåll.⁶⁵

Dessa iakttagelser väcker en följdfråga: bottenar en del av kritiken mot utbildningen vid SKUI i att män i större utsträckning än kvinnor är ovilliga att ge sig in i den krävande men nödvändiga process som det innebär att jobba med sin egen person, sina styrkor och svagheter? I den mån detta är orsaken till kritiken, behöver målsättningarna i sig inte ändras. Däremot aktualiseras en annan problematik: är miljön vid SKUI tillräckligt trygg och accepterande, så att studenter med olika bakgrund vågar öppna sig för varandra och för lärarna? Detta är någonting som lärarkåren vid SKUI kan och behöver påverka.

Stiftens rekryteringsansvariga framhåller att lärarna vid SKUI inte till alla delar förmår hantera och bemöta teologiska åsiktsskillnader på ett klokt och varsamt sätt. En liknande kritik mot utbildningen kom även fram i den utredning som genomfördes av enheten för forskning och analys:

En präst skriver i sitt öppna enkätsvar att hen upplevt studiemiljön som otrygg, och att det funnits dolda agendor. En annan prästalumner skriver om bristande respekt från flera lärare för studenternas teologiska perspektiv, och menar att det varit bättre att tala öppet om detta. ... En präst som intervjuats beskriver att hen under utbildningen på SKUI upprepat fått höra att hens akademiska utbildning inte är något värd ute i verkligheten, och att detta fått hen att tvivla på sig själv, och gjort det svårt att stå upp för sin kompetens.⁶⁶

⁶² *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 43.

⁶³ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 20.

⁶⁴ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 43.

⁶⁵ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 21.

⁶⁶ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 78.

Ett närbesläktat problem som påtalats både av alumner och i stiftens svar är att studenterna har upplevt situationer där lärarna inte har klarat av att hantera teologiska diskussioner som flammats upp:

Att studenter som en del av undervisningen ges möjlighet att bearbeta skillnader i tro och tradition, till exempel olika äktenskapssyn eller ämbetssteologi, menar respondenterna är en nödvändig förberedelse för den kommande tjänsten, men de uttrycker att det är ytterst viktigt på vilket sätt detta görs så att det inte leder till situationer som upplevs kränkande. Det förs också fram att man upplevt att ”locket lagts på” från lärare när det hettat till i det teologiska samtalet.⁶⁷

Medvetna åtgärder behövs för att inte den polarisering som präglar såväl inomkyrklig polemik som samhällsdebatten idag ska leda till upprätthållande av stereotypa fiendebilder från såväl ett mer ”liberalt/progressivt” som ett mer ”traditionellt/konservativt” håll. Studenterna behöver utmanas under studietiden att nötas mot dem som har andra teologiska perspektiv och andra erfarenheter: det här behöver beaktas vid det pedagogiska upplägget vid SKUI, men också vid val av kurslitteratur, rekrytering av lärare och vidtalande av gästföreläsare. Som framgick i kapitel 2.1 har medvetna åtgärder vidtagits av ledningen för SKUI för att rätta till eventuella ensidigheter vid val av litteratur och gästföreläsare.

Målsättningen bör vara att SKUI ska ge den bästa utbildning som Svenska kyrkan kan erbjuda. Kombinationen av högskolepedagogik och folkbildnings- eller folkhögskolepedagogik behöver göras explicit för både lärare och studerande, liksom även de tre sammanvävda målsättningarna att förmedla kunskap, uppöva färdigheter samt stimulera en personlig utveckling. Det här förutsätter att SKUI har tillgång till lärare som besitter teologisk sakkunskap, gedigen erfarenhet av prästarbetets olika delområden, samt förmåga att vägleda kandidaterna i deras personliga tillväxt och andliga fördjupning. Ingen enskild lärare kan förutsättas uppfylla alla dessa kriterier, utan det här är en fråga där man målmedvetet behöver utveckla och bredda kompetenserna och resurserna hos lärarkollegiet vid SKUI som helhet betraktat.

När kritik riktas mot den pedagogik som bedrivs vid SKUI är det ytterst viktigt att nyansera den. Det gäller naturligtvis inte hela kollegiet, tvärtom är det många lärare som får mycket gott betyg. Det är också intressant att notera att diakonistuderande är mer positiva än de blivande prästerna, trots att dessa grupper i många ämnen har samma lärare. Det är också viktigt att lyfta fram att ledningen vid SKUI under åren har genomfört satsningar för att stärka den pedagogiska kompetensen i läraryrket. Bland de större satsningarna kan nämnas projektet *Writing to Learn* under ledning av Anna Berge och Per Blomqvist från Stockholms universitet; en pedagogisk fortbildning 2014–2015 för hela kollegiet, som även gav några lärare möjlighet att få spetsutbildning vid Bard University i USA. Under åren 2015–16 genomfördes en pedagogisk utvecklingsprocess för att forma pastoralteologiska kunskapsområden, och åren 2018–2019 genomfördes en pedagogisk fortbildning och didaktisk utveckling i flera moduler under ledning av Anna Berge från Stockholms universitet. Under pandemirestriktionerna ordnades utbildningen ”Utvecklad användning av digital teknik och didaktik” med Katarina Persson och Stefan Elmér från Sensus.

---

⁶⁷ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 80.

Dessutom har ett flertal enstaka tillfällen ordnats med teman som fördomar och mångfaldsfrågor, samt gruppdynamik och grupprocesser. Därtill har lärarna erbjudits fortbildnings- och studieresor såväl i hemlandet som utomlands. Dessutom bör nämnas att individuella lärare kontinuerligt har deltagit i olika nordiska forskningsnätverk och utbildningsdagar. Behovet att upprätthålla kompetensen och aktualiteten i utbildningen nämns även i *Mål och strategidokumentet*.

Satsningarna förefaller även ha burit frukt; tidigare rektor Ann-Louise Eriksson påpekar att studenternas reaktioner blev mer positiva mot slutet av 2010-talet efter de pedagogiska satsningar som hade genomförts. Utredningen utförd av enheten för forskning och analys noterar likaså att kritiken mot utbildningen vid SKUI var skapare bland dem som gick utbildningen de första åren.⁶⁸ Även Rambolls utredning noterar att internutbildningar som syftar till att stärka lärarnas pedagogiska kompetens redan är på gång. Lärarna är överlag nöjda med detta arbete, men ser också vissa brister i de genomförda satsningarna:

Från lärarnas sida, lyfts möjligheten till fortbildningen som något positivt. Det råder dock delade meningar kring hur strukturerat arbetet för det gemensamma lärandet, och för att ta vara på medarbetarnas kompetenser och önskemål, är. Men de flesta anser att detta är något som håller på att utvecklas och är bra. Bland annat är en utbildningsmodul som ska erbjudas alla nyanställda på gång och gemensamma fortbildningstillfällen påbörjade.⁶⁹

Samtidigt är det uppenbart att kritiken mot nivån på utbildningen vid SKUI fortfarande finns kvar. En ofta upprepad kritik gäller att studenterna inte i tillräcklig utsträckning får lära sig att tala teologi med varandra, samt att identifiera argument för olika positioner och olika praktiker i kyrkans liv. Ifall studenterna ska hjälpas fram till teologisk bildning får de inte dämpas i sin iver att debattera teologiska frågor, utan tvärtom behöver de under utbildningen uppmuntras till att nötas mot varandra för att lära sig undvika förenklingar och inse värdet av att lyhört och kritiskt gå i dialog med annorlunda ståndpunkter och argumentationslinjer.

Pedagogisk forskning visar på ett tydligt samband mellan satsningar på ”continuing professional development” (CPU) och kvaliteten på utbildningen.⁷⁰ Därför behövs det fortsatta satsningar vid SKUI för att genom fortbildningar och utvecklingsprojekt stärka lärarnas förmåga att möta och lyssna in studenternas frågor och teologiska tolkningar, och föra samtal där teologiska skiljelinjer synliggörs och analyseras. Det handlar också om att kunna identifiera styrkor, kompetens samt livs- och arbetserfarenhet hos studenterna, och anknyta till dessa vid undervisningen. En annan viktig och efterfrågad kompetens är förmågan att planera de olika utbildningsmomenten så att kontinuiteten och progressionen mellan enskilda undervisningstillfällen blir klar för studenterna.

Förutom satsningar som stärker lärarnas pedagogiska skicklighet behöver lärarna även beredas tillfälle att fördjupa sig inom sina respektive ämnesområden och hålla sig uppdaterade om aktuell forskning. Alla dessa satsningar förutsätter tålmod och arbetsro för lärarkåren, eftersom resultaten kommer att synas först på längre sikt.

⁶⁸ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 19.

⁶⁹ *Utvärdering Svenska kyrkans utbildningsinstitut* (Ramboll) 31.

⁷⁰ Langelotz 2017, 139.

Utvecklingsarbetet kräver noggrann planering och tillräckliga ekonomiska resurser, där sakkunniga inom pedagogisk utveckling kopplas in. En särskild tyngd behöver i nuläget läggas på att utveckla lärarnas färdigheter i distansundervisning och i användandet av digitala plattformar. När det gäller planeringen av det pedagogiska upplägget och i synnerhet balansen mellan närstudier och distansstudier är det motiverat att lyssna in resultaten från utvärderingen av den pilotkurs som genomförs under år 2022.

Vid sidan av satsning på pedagogisk utveckling utgör rekryteringen av nya lärare en ypperlig möjlighet att påverka kvaliteten på utbildningen. På basen av denna utredning går det inte att bedöma den nuvarande lärarkårens pedagogiska färdigheter, men det är ett rimligt antagande att lärarna har valts till sina positioner eftersom de besitter spetskompetens och gedigen erfarenhet inom sitt område. Däremot mynnar denna utredning ut i ett förslag om att en långsiktig rekryteringsstrategi skapas med tydliga målsättningar gällande vilka typer av färdigheter som prioriteras vid kommande rekryteringar. Vid SKUI behöver man fråga sig vilka åtgärder som behöver vidtas för att ledigförklarade lärarpositioner skulle locka så kvalificerade och erfarna sökande som möjligt. I förlängningen av detta bör målsättningen vara att det självklart ska betraktas som en merit i den fortsatta karriären att man har verkat som lärare vid SKUI.

Lärarna på prästprogrammet behöver vara skickliga och erfarna praktiker, de bör ha en bred teologisk sakkunskap och en utmärkt pedagogisk förmåga. Studier i pedagogik och/eller lärarerfarenhet före anställning, och vid behov fortbildning i pedagogik efter anställning, borde vara en självklar målsättning. Det är inget självändamål att en lärare har disputerat, men det skulle vara värdefullt om flera lärare har erfarenhet av forskning och undervisning på högskolenivå. Därigenom skulle de i sin person binda samman prästrollen med den akademiska undervisning- och forskningsmiljö, som studerandena har vistats i under sina studier. Det kunde i sin tur bidra till att det skulle vara lättare för studenterna att se bryggorna mellan deras akademiska studier, året vid SKUI, samt livet i församlingarna.

Lärare med erfarenhet av forskning och undervisning på universitetsnivå skulle även bidra till att lärarkåren vid SKUI är väl uppdaterad om vad som sker vid universiteten och hur undervisningen där är upplagd och vilka pedagogiska metoder som tillämpas. En av lärarna behöver ges ett särskilt ansvar för att upprätthålla kontinuerlig kontakt med läroinrättningarna, vilket har efterfrågats i samband med denna utredning. En tilläggssynpunkt är att relationen mellan analys- och forskningsenheten och SKUI gärna kunde vara så intim, att aktuella forskningsrön och rapporter beaktas och diskuteras i undervisningen.

En stimulerande och tillåtande miljö för teologisk reflektion

Om studenterna inte känner igen sig i den bild av Svenska kyrkan som ges vid SKUI, och dessutom upplever att den fromhetstradition som de representerar ifrågasätts antingen av enskilda lärare eller av andra studenter, är risken stor att de sluter sig inom sig själva. Det i sin tur leder till att man inte nöts mot dem som tänker, tror och lever annorlunda.

En central fråga gäller följaktligen huruvida SKUI är en miljö som uppmuntrar och utmanar till en teologisk reflektion där olika perspektiv och erfarenheter får

mötas. Här aktualiseras en rad följdfrågor: Vilken ska SKUI:s roll vara när det gäller teologisk formation av blivande präster? Hur hitta en balans mellan strävan att värna om och respektera den teologiska bredden i Svenska kyrkan, och samtidigt vara tydlig med att motverka fundamentalistiska tendenser, motstånd mot att kvinnor prästvigs och negativ hållning till sexuell mångfald?

En viktig faktor kunde vara att värna om SKUI:s oberoende. Genom att tydligt markera sitt oberoende i relation till antagningsprocesserna i stiftet undviker SKUI rollen som kontrollant av kandidaternas tro och renlärighet. Nu finns det en ömsesidig irritation: vid SKUI finns det ett missnöje över att antagningsprocesserna i stiftet inte sällar bort alla olämpliga kandidater, medan stiftet å sin sida hävdar att lärarkåren med tillräckligt god pedagogisk förmåga borde kunna hantera den teologiska mångfalden bättre än de gör.

Om SKUI:s oberoende roll i relation till antagningsprocesserna klarläggs på ett entydigt sätt för studenterna finns det större förutsättningar för att de ska våga öppna sig inför lärarna. Att SKUI verkar oberoende i relation till stiftets antagningsprocesser innebär naturligtvis inte att SKUI skulle vara oberoende i förhållande till Svenska kyrkans tro och lära. Men här är det viktigt att såväl lärarna som studenterna bärs av en ödmjuk insikt om att förståelsen av vad denna trohet implicerar varierar och behöver vara föremål för fortsatt kritisk och lyhörd diskussion.

I öppna enkätsvar kommenterar vissa alumner att den teologi som förmedlats på utbildningsinstitutet upplevts smal och långt från vad man menar är klassisk kristen tro. Vidare ger alumner uttryck för att variationen och olika fromhetstraditioner inom Svenska kyrkan inte i tillräcklig utsträckning kommit fram.⁷¹

SKUI behöver bemöta och hantera beskyllningarna om att undervisningen skulle präglas av en teologisk, politisk och ideologisk likriktning. På motsvarande sätt som man inom den svenska utbildningspolitiken understryker att skolan inte bara ska undervisa om demokrati, utan undervisa demokratiskt,⁷² bör utbildningen vid SKUI inte bara tala om den öppna folkkyrkan, utan även praktisera öppenhet. Det betyder emellertid definitivt inte att lärarna ska lägga sig flata inför studenternas personliga åsikter eller de fromhetstraditioner som de representerar, utan snarare att det är lärarnas uppgift att bereda rum för trygga men utmanande och vid behov kritiska teologiska samtal. Lärarna behöver kunna redogöra för de teologiska motiveringar som i historia och nutid har anförts för olika ställningstaganden eller vägval gällande dogmatiska, etiska och liturgiska tvistefrågor i Svenska kyrkan. Att kyrkan står för öppenhet, jämlikhet och demokrati, och att kyrkan har en profetisk uppgift att stå upp för rättvisa och hållbarhet i världen, får inte bara vara ett mantra som man upprepar, utan de blivande prästerna behöver förstå både de bibelhermeneutiska och ecklesiologiska argumenten för denna kyrkosyn. Därigenom kan undervisningen förhoppningsvis bidra till att polariseringen minskar och förståelsen mellan olika traditioner inom kyrkan ökar.

Frågan om alla präster måste förbinda sig till att viga samkönade par har debatterats livligt såväl i kyrkomötet som på insändarsidor och på sociala medier. Här

⁷¹ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 80.

⁷² Langelotz 2017, 147.

är det viktigt att notera att ett enigt biskopsmöte har motsatt sig tanken att denna hållning skulle kunna göras till ett nytt kriterium i antagningsprocessen, samt att målet är att präster av fri vilja och med glädje viger såväl par av olika kön som par av samma kön.⁷³ Det här betyder att studerande, som säger sig vara ovilliga eller tveksamma till att viga samkönade par, inte ska behöva vara rädda för att uttrycka sin ståndpunkt och argumentera för den. Samtidigt förutsätts här en lyhörd balansgång: det är inte heller acceptabelt att som blivande präst förhålla sig respektlöst gentemot dem som tror eller lever på ett annat sätt än vad man själv kan ställa sig bakom. Representanter för olika könsidentiteter och sexuella minoriteter har precis lika stor och lika självklara rätt som alla andra att få känna sig trygga i studiemiljön. En sådan respektfull hållning utesluter emellertid inte engagerade och tidvis inflammerade diskussioner. Målsättningen ska definitivt inte vara att vi lämnar varandra i fred i våra respektive traditioner, utan att vi nöts mot varandra. Diskussionsklimatet inom kyrkan blir emellertid lätt inflammerat, eftersom olika parter kan bli kränkta eller stötta å egna eller andras vägnar. Det här gör lärarens uppgift svår, men det är den typen av utmaningar som en lärare vid SKUI behöver kunna hantera, ensam eller med sina kollegers hjälp.

Samverkan mellan profilerna

Samverkan mellan profilerna nämndes som en viktig målsättning redan på 1990-talet. En särskild promemoria som reglerar samverkan mellan profilmrådena gavs ut av avdelningen för kyrkolivets utveckling 19 mars 2001. Här förutsätts en särskild praktikperiod där studenten ska sätta sig in i hur samverkan bedrivs i församlingen i fråga.⁷⁴

Enligt förslaget i EFU skulle samverkan inledas genom att alla yrkesprofiler under ett år läser baskursen i religionsvetenskap. Dessutom skulle PA och delvis både PB och PC även vara gemensamma för de olika yrkesgrupperna. EFP, som ju uttryckligen fokuserade på prästutbildningen, gav samverkan en mer nedtonad roll och ansåg att den förverkligas genom att vissa kursmoment i de pastoralteologiska kurserna kan vara gemensamma – dock utan att kurserna som helhet behöver vara gemensamma. Dessutom argumenterar man i EFP för att ingen skild praktik för samverkan behövs, utan att detta förverkligas i samband med VFU-perioderna.⁷⁵

Utredningen som gjordes av enheten för forskning och analys 2020 konstaterar ett missnöje hos relativt många präststuderande om att det sätt på vilket samverkan förverkligas vid SKUI leder till att nivån på utbildningen blir för låg. Responsen från stiftet, liksom också från en del andra respondenter som ensamutredaren samtalat med i samband med undersökningen, pekar på samma dilemma. Det är emellertid viktigt att notera att liknande kritik även förs fram av studerande inom andra profiler. Kyrkomusikstuderande framhåller att de redan under många år har jobbat i församlingar och spelat på både gudstjänster och förrättningar, medan präststuderande ofta är nybörjare på området. Församlingspedagoger konstaterar för sin del att de höjda kraven på tidigare pedagogisk utbildning inte återspeglas i hur

---

⁷³ Kyrkans Tidning nr 13/2022.

⁷⁴ Öjermo 2001, 196-197.

⁷⁵ EFU/EFP 250.

utbildningsmomenten vid SKUI är upplagda, vilket har lett till att dessa inte känns relevanta.⁷⁶

Det är uppenbart att kontakt mellan studerande till olika kyrkliga yrken är viktig med tanke på prästernas kommande arbete i församlingarna. Men eftersom sammanförandet av de olika studentgrupperna har uppfattats negativt, kunde det vara klokt att utveckla själva sättet på vilket samverkan eftersträvas. Gemensamma samlingar, där man har möjlighet att lära sig av varandras specialkunnande och erfarenheter kan gärna fortsättningsvis ingå i studierna. Enligt feedbacken från studenterna uppkommer en verklig dialog emellertid bättre i smågrupper och i samband med gudstjänstplanering, än under brett inriktade föreläsningar.

Det torde kunna ge ännu bättre utdelning om samverkansmomentet i större utsträckning än nu betonas i samband med den utbildning (bland annat praktik) som stiftet arrangerar, samt under den verksamhetsförlagda utbildningen under slutåret. I församlingarna har man möjlighet att samverka med erfarna kolleger inom de andra yrkesprofilerna, och inte bara med studerande som ännu inte har samlat på sig erfarenhet av jobbet. Härigenom skulle studerande inom de olika profilerna få erfarenhet av samverkan i en miljö som liknar den kommande miljön i arbetslivet.

Samverkan ska inte förverkligas med målsättningen att producera kyrkliga generalister, utan stödja framväxandet av teoretiskt medvetna och praktiskt kunniga präster, kyrkomusiker, diakoner och församlingspedagoger, som har lärt sig uppskatta det specialkunnande som andra yrkesgrupper besitter. I bedömningen av denna åtgärd bör det även vägas in att SKUI de facto redan har minskat på samverkansmomenten i utbildningen. Huruvida förslaget innebär en tydlig tyngdpunktsförskjutning av utbildningen vid SKUI, eller snarare kan betecknas som en formalisering av en förändring som redan varit på gång under ett antal år, kan lämnas osagt. Ensamutredaren anser det emellertid vara viktigt att kyrkostyrelsen ger en tydlig signal till SKUI om denna prioritetsordning mellan profilutbildning och samverkan, vilket redan föreslogs i samband med utbildningsplanen i föregående kapitel.

Ekumeniska, religionsteologiska och internationella dimensioner

Kyrkokansliets enhet för pastoral utveckling och ekumenik inom avdelningen för kyrkoliv har tillsammans med internationella avdelningen under åren samverkat med SKUI i undervisning gällande ekumenik, religionsteologi, mission och internationell diakoni.⁷⁷ Det har handlat om att erbjuda eller föreslå timplärare och att medverka i förverkligandet av studieresor till exempel till Svenska Teologiska Institutet i Jerusalem och på senare år till det ekumeniska institutet i Bossey i Schweiz. Det senare institutet är knutet till Kyrkornas världsråd, och eftersom det ligger strax utanför Geneve ger det också goda möjligheter att kombinera studiebesöket med att deltagarna bekantar sig med Lutherska världsförbundet och ACT Alliance, som båda har sina huvudkontor i staden och som båda är viktiga kanaler för Svenska kyrkans internationella kontakter och arbete. En annan viktig dimension i enhetens samarbete med SKUI är att stödja utbildningen som riktas till de präster som kommer från andra kyrkosamfund och/eller från andra länder.

⁷⁶ *Utvärdering av profilutbildningarna...* (Enheten för forskning och analys) 77.

⁷⁷ Bygger på samtal med ekumenikchef Peter Lindvall.

Även om de blivande prästerna under sitt slutår behöver fokusera på att bereda sig för tjänst i Svenska kyrkan, är det viktigt att stärka insikten om värdet av ekumenik och religionsdialog både på lokalplanet och internationellt. De metoder som används inom ekumeniska dialoger kan även tillämpas då representanter för olika fromhetsriktningar inom Svenska kyrkan möts, vare sig det sker vid SKUI eller ute i församlingarna. Inom ramen för den verksamhetsförlagda utbildningsdelen (VFU) inom SKUI förekommer att deltagare kan göra ekumeniska erfarenheter i samarbete med kyrkor och organisationer som Svenska kyrkan samarbetar med, och det här kunde gärna utvecklas och komma fler studenter till del, till exempel genom att utnyttja stiftens vänstiftskontakter. Dyliga kontakter är emellertid resurskrävande, och behöver vägas mot andra viktiga delar av utbildningen under det redan späckade slutåret.

Kyrkostyrelsen fattade 2020 beslut om att skapa en plattform för Svenska kyrkans ekumenik och interreligiösa samverkan. Det handlar om ett styrdokument som är i kraft i fem år. Ett tyngdpunktsområde är en multilateral ekumenisk samverkan inom ramen för stora ekumeniska organisationer, men man lyfter även fram behovet av bilateral samverkan såväl med traditionella samarbetskyrkor som med nya samarbetsparter, i synnerhet kyrkor som verkar i en minoritetsposition där mänskliga rättigheter, jämlikhet och social trygghet behöver stärkas. Detta arbete inbegriper även satsningar på teologisk utbildning och ekumeniskt lärande. Plattformen kompletteras med en strategi för teologisk utbildning i en global kontext 2020–2025, som togs fram av internationella avdelningen i samarbete med avdelningen för kyrkoliv. Ett konkret exempel på målsättningarna är att inom ramen för LVF stödja teologisk utbildning i synnerhet riktad till kvinnor i en global kontext. Till denna satsning hör kännbara bidrag till stipendiefonden som administreras av LVF. En lika viktig målsättning är emellertid också att den teologiska reflektion som sker på olika håll i världen skulle få berika och komplettera utbildningen i Sverige.

Strategidokumentet, som ytterligare har kompletterats med en handlingsplan, innehåller även förslag på hur denna strategi kunde beaktas inom utbildningen vid SKUI, till exempel genom att bjuda in gästföreläsare från den globala kristenheten som även kunde engageras i samlingar anordnade av stiftet, sända lärare från SKUI till internationella samarbetsparter, samt att etablera samarbete med universitetet. I skrivande stund är tillämpningen av dessa dokument ännu på hälft, men sett ur prästutbildningens perspektiv handlar det om att bredda basen för samarbetet på nationell nivå i Svenska kyrkan, och därigenom bidra till en ekumenisk formation av blivande präster. Emedan det här viktiga utvecklingsarbetet i nuläget är på gång, och ingen kritik har riktats mot den här delen av utbildningen, kommer frågan inte att behandlas utförligare i denna utredning.

Övriga åtgärder som stöder en hög nivå på utbildningen vid SKUI:

Ensamutredaren föreslår att **ett organ** skapas till stöd för såväl kyrkostyrelsen som SKUI:s ledning: det är inte rimligt att kyrkostyrelsen eller dess arbetsutskott ska hinna följa med och fördjupa sig i verksamheten vid SKUI, och det är inte heller klokt om rektorn för SKUI lämnas alltför ensam i utvecklingen av institutets verksamhet – i synnerhet i situationer då kritik riktas mot SKUI. Redan NUFK föreslog att ett sådant

utbildningsråd skulle utses.⁷⁸ Rambolls utredning konstaterade att de anställda vid SKUI såg ett stort värde i att kyrkostyrelsen fungerar som styrorgan för SKUI, ”...men att institutet nu har behov som Kyrkostyrelsen inte till fullo kan leva upp till i dagsläget. Behovet handlar om att kunna fatta snabba beslut och ge strategisk inriktning i viktiga frågor.”⁷⁹ Ramboll laborerar med två alternativ, antingen ett styrorgan som skilt från kyrkostyrelsen skulle ha rätt att fatta strategiska beslut, eller ett råd som skulle kunna fungera som referensgrupp med rätt att besluta om vissa frågor. Det förstnämnda alternativet förverkligas troligen i en litet annan form, eftersom kyrkomötet i november 2022 gav kyrkostyrelsen i uppdrag att tillsätta ett råd för utbildningsfrågor, för att föra vidare den fleråriga satsningen på lärande och undervisning inom Svenska kyrkan.⁸⁰

När detta råd skapas i enlighet med kyrkomötets beslut kunde det naturligtvis även ges i uppgift att vara en referensgrupp för SKUI, men i praktiken torde dessa roller bli svåra att kombinera. Den referensgrupp som föreslås i denna utredning är inte ett beslutande organ, utan en mer informell grupp som kunde sammankomma ett par gånger i året och involveras i den årliga utvärderingen av utbildningen vid SKUI. Referensgruppen skulle ges tillfälle att kommentera den insamlade feedbacken, samt sparra och inspirera SKUI:s ledningsgrupp i den kontinuerliga utvecklingen av utbildningen. Målsättningen skulle vara att skapa långsiktighet i utbildningen vid SKUI genom välfungerande strukturer för kontinuerlig kritisk och kreativ utveckling, i stället för att med täta mellanrum behöva initiera nya utredningar. Referensgruppen kunde till exempel bestå av representanter för stiftet, de teologiska läroinrättningarna och andra utbildningsinstanser som berör de andra yrkesprofilerna vid SKUI, samt experter med pedagogisk sakkunskap inom vuxenutbildning/högskolepedagogik. Därmed kunde referensgruppen även bidra till att slå broar mellan SKUI och de olika utbildningsanordnarna.

Ett närmare samarbete mellan **forskning och utbildning** har efterlysts, men stödet för förslaget att detta kunde formaliseras genom en sammankoppling av analys- och forskningsenheten och SKUI har inte varit särdeles starkt. Dessutom är det en organisatorisk fråga som inte direkt omfattas av detta utredningsuppdrag. Däremot kan andra, mer pragmatiska åtgärder vidtas för att säkerställa en närmare växelverkan mellan aktuell forskning och pågående utbildning. Statistik och religionssociologiska data ger en värdefull bild såväl av verksamheten i kyrkan som av förändringarna i det omgivande samhället, men därutöver behöver den teologiska undervisningen stimuleras och utmanas av annan aktuell forskning. SKUI har uppdraget att på kyrkostyrelsens uppdrag hantera utbildningsrelaterade frågor samt upprätthålla kontakten med utbildningsanordnare.⁸¹ I den rollen kan SKUI gärna knyta kontakter också till pågående forskningsprojekt vid högskolor och universitet, och vid behov föreslå forskningsämnen av särskild relevans för institutets och kyrkans verksamhet.

För att upprätthålla kontakterna till såväl de teologiska läroinrättningarna som till utbildningsanordnare inom de andra profilområdena kunde det vid SKUI finnas en

⁷⁸ Svenska kyrkans utbildningar i framtiden 37.

⁷⁹ Utvärdering Svenska kyrkans utbildningsinstitut (Ramboll) 25.

⁸⁰ Kyrkomötet avslag motion 2022:31 som föreslog inrättandet både av ett råd och ett institut, men biföll utskottets förslag om att kyrkostyrelsen anmodas att utse ett råd för lärande och undervisning.

⁸¹ Mål och strategidokument för Svenska kyrkans utbildningsinstitut 2019.

läkartjänst, i vars arbetsuppgifter ingår denna kontinuerliga kontakt till forskning och utbildning.

Som framkom av svaren från stiftens anser man att det finns ett stort behov av att SKUI skulle **förbättra framförhållningen och tydligheten i fråga om informationen** om tidtabeller, kursinnehåll, litteraturlistor med mera. Man bör naturligtvis ha förståelse för att förseningar kan bero på faktorer som inte står i SKUI:s makt att påverka. Responsen från studenterna vittnar emellertid om frustration över att det nu och då händer att programmet har ändrats i sista stund eller att läraren inte är på plats, vilket naturligtvis väcker irritation.

Rambolls utredning lyfte fram en kritik från stiftens sida om att den **verksamhetsförlagda utbildningen (VFU)** upplevdes problematisk på grund av bristande kommunikation och återkoppling kring dess innehåll, mål och vision. Man noterar även önskemål från studenter om att upplägget gärna skulle vara mer flexibelt, så att studenternas tidigare erfarenhet av församlingsarbete bättre skulle beaktas.⁸² Enheten för forskning och analys konstaterar däremot: ”En majoritet av studenterna upplever att VFU ger ett relevant kunskapsbidrag.”⁸³ I den nu aktuella utredningen får VFU likaså i allmänhet ett gott betyg. Den kritik som framförs gäller främst att studerande i allt för hög grad lär sig att observera och analysera, och inte att delta och göra. Här kunde prästutbildningen i Svenska kyrkan ta modell av motsvarande utbildning i Norska kyrkan, där studenterna ges betydligt större frihet att öva sig i prästens arbetsuppgifter. Här aktualiseras bryggan mellan att som studerande ha rollen av iakttagare och analytiker, men som präst vara rustad för att stå i en levande tolkningstradition. Som tidigare framkommit skulle det dessutom vara motiverat att i VFU inkludera moment som berör samverkan med andra yrkesgrupper och ideella medarbetare och ger erfarenhet av hur församlingen står i interaktion med det omgivande samhället och kulturlivet.

Från flera håll har det framförts önskemål om att praktikperioderna och/eller VFU-utbildningen skulle utökas, och större delar av utbildningen förläggas till församlingarna. Ensamutredaren ser pedagogiska fördelar med en sådan lösning, men anser inte att detta ska ske genom att praktikperioderna och VFU förlängs, eftersom hela studietiden därigenom riskerar förlängas och studenternas arbetsbelastning ytterligare öka. Vid utvärderingen av erfarenheterna från pilotutbildningen under år 2022 finns det emellertid orsak att särskilt se på om den modellen åtminstone till en del svarar på detta önskemål om mer verksamhetsförlagd utbildning. Lärdomarna från denna utvärdering kan sedan användas vid planeringen av framtida utbildningsupplägg.

3.4 Pastorsadjunktsåret

De motstridiga ståndpunkterna gällande pastorsadjunktsåret som förekommer inom Svenska kyrkan redovisades tidigare i samband med responsen från stiftens. Att någon form av introduktionsprogram behövs torde alla vara överens om, men gällande benämningen och den konkreta utformningen går åsikterna isär.

⁸² Utvärdering Svenska kyrkans utbildningsinstitut (Ramboll) 36.

⁸³ Utvärdering av profilutbildningarna... (Enheten för forskning och analys) 43.

Frågan har varit aktuell även i tidigare utvecklingsprocesser. EFU talar om 6–9 månaders ”handledd tjänst”,⁸⁴ medan NUFK betonade vikten av att diakoners och prästers väg ut i yrkeslivet skulle synkroniseras bättre:

Pastorsadjunktstjänsten finns kvar för präster eftersom det regleras i kyrkoordningen. Nämnden är väl medveten om att diakonerna önskar samma förhållande och att representanter från tio stift vid överläggningar under hösten 2011 har uttalat sig för att lika villkor ska råda för diakoner och präster. Nämnden föreslår att frågan bereds vidare efter samråd med biskoparna.⁸⁵

En ny etapp i denna långa diskussion initierades av en motion till kyrkomötet i juni 2021, inlämnad av Leif Nordenstorm med flera. Den föreslog att pastorsadjunktsåret avskaffas med motiveringen att kostnaderna för stiftet är betydande, samtidigt som det finns vakanta tjänster i församlingarna. Dessutom framhålls i motionen att den långa studietiden borde göra prästerna rustade för sin tjänst, inte minst då man beaktar att övriga yrkesgrupper i kyrkan inte har en motsvarande lång mjukstart. I motionen påpekas ytterligare olägenheten med att pastorsadjunktsåret kan tvinga prästen att flytta flera gånger i övergången från akademiska studier via slutår ut i arbetslivet. Kyrkomötet beslöt i november 2021 (§141) att bifalla utskottets förslag om att avslå motionen, men att samtidigt uppmana den nu aktuella utredningen av prästutbildningen att beakta vad utskottet anfört.

Utskottet ansluter sig till ståndpunkten att det nuvarande systemet med pastorsadjunktsår medför olägenheter, samt att systemet borde utvecklas så att det bättre ger rum för att beakta prästers olika behov av introduktion. Man hänvisar även till att präster i EFS introduceras utan motsvarande adjunktsår, samt till att nyvigda diakoner tar steget ut i arbetslivet i regel utan en introduktionstjänst, men stödda av ett mentorsprogram av något slag.

Åsikterna om det nuvarande systemet med ett pastorsadjunktsår går således väldigt mycket isär, såväl mellan stiftet/biskoparna som inom kyrkan i stort. Däremot är det uppenbart att såväl de flesta stiftet som kyrkomötet gärna ser en utveckling av systemet, både av ekonomiska och praktiska orsaker, men även för att nyvigda prästers och diakoners introduktion i arbetet skulle samordnas bättre än vad som nu är fallet. Tilläggas kan att möjligheten att missivera till vakanta tjänster fick ett starkt stöd hos stiftet.

På basen av insamlade erfarenheter, och efter diskussioner med både referensgruppen för utredningen och med stiftsrekryterarna, har ensamutredaren stannat för att föreslå att pastorsadjunktsåret avskaffas. Att förkorta tiden löser inte de problem som är förknippade med systemet, och dessutom skulle en så kort adjunktstid leda till att prästerna skulle vara tvungna att redan i början av pastorsadjunktstiden börja se sig om efter vakanta tjänster. Systemet med pastorsadjunktsår antyder att utbildningen inte räcker till, vilket riskerar underminera förtroendet för utbildningsvägen fram till prästvigning. Efter en akademisk examen på 255 hp i kombination med pastoralteologisk grundkurs och de många moment som stiftet

⁸⁴ EFU 161.

⁸⁵ *Svenska kyrkans utbildningar i framtiden* 23.

ordnar, samt hela slutåret, är det rimligt att förvänta sig att kandidaterna är färdiga att ge sig ut i arbetslivet efter prästvigning.

Den här lösningen skulle frigöra resurser i stiftet för att satsa på såväl god handledning som på fortbildning under de första åren i prästtjänst. En del av denna fortbildning kunde vara gemensam för präster och diakoner (och eventuellt andra profiler), medan vissa kurser kunde vara yrkesspecifika. En av fördelarna med denna lösning är att diakoner och präster skulle behandlas mera jämlikt.

I den fortsatta beredningen av detta ärende behöver man beakta Håkan Stenows och Elisabet Karlsson Ellqvists utredning om att införa ett introduktionsår för diakoner med pastorsadjunksår som förebild.⁸⁶ De stannade för att inte rekommendera denna lösning, men resultatet var ingalunda entydigt. Utredarna redovisar utförligt en rad argument både för och emot denna lösning. Dessa argument kan vara till hjälp då introduktionsprocessen för nya präster, och eventuellt också för nya diakoner, detaljplaneras.

Ett avskaffande av pastorsadjunksåret får konsekvenser och förutsätter ändringar i olika regelverk, som behöver klarläggas, innan denna lösning kan tas i bruk. Utredarens förslag är följaktligen att kyrkostyrelsen skulle fatta ett principbeslut om att pastorsadjunksåret ska avskaffas och ersättas av en annan form av introduktion, och samtidigt initiera en utredning av åtminstone följande frågor:

- hur och i vilket skede blivande präster söker eller anmäler intresse för vakanta tjänster
- på vilket sätt missiveringen kan bevaras, så att det fortsättningsvis är biskopen/stiftet som godkänner kandidater för prästvigning och sänder prästerna till församlingarna, även om dessa tillträder vakanta tjänster (beslutsprocessen och ansvarsfördelningen mellan biskop/domkapitel och kyrkoherde/kyrkoråd behöver klarläggas)
- arbetsavtalsaspekter kopplade till att församlingen blir arbetsgivare för den nya prästen
- att biskopens rätt att enligt kyrkoordningen kalla präster och diakoner till överläggning även inkluderar fortbildning (KO 7 avd., 31 kap, § 10)
- domkapitlens möjligheter att i sitt yttrande i samband med rekryteringar skriva in ett yrkande om att den nyanställda erbjuds möjlighet till fortbildning
- hur kan man bevara stiftsbandet och samtidigt hantera den möjliga konsekvensen att detta leder till att fler prästkandidater byter stift inför prästvigningen?
- huruvida man behöver någon form av regelverk som gör det möjligt att nya präster, som råkat ut för problem i sin församling, kan få tjänst i en annan församling, där de passar bättre in
- samordningen av nyvigda prästers och diakoners introduktion i arbetet
- tryggheten av god handledning, grupphandledning och/eller mentorering, samt skapandet av obligatorisk fortbildning för de nyvigda (se närmare nästa kapitel).

---

⁸⁶ *Introduktionsår för diakoner motsvarande adjunksår för präster 20.*

Alternativ lösning:

Ifall kyrkostyrelsen väljer att inte omfatta förslaget om att avskaffa pastorsadjunktsåret bör målsättningen i stället vara att slutåret och pastorsadjunktsåret tillsammans skulle uppgå till 18 månader, i stället för nuvarande 24. Responsen från stiftet i anslutning till denna utredning vittnar om att det finns mycket kreativitet och vilja till nytänkande i stiftet, som kan tas till vara om kyrkostyrelsen väljer att följa detta spår.

Bland förslagen som framförts finns både alternativet att slutåret bibehålls på 12 månader, medan pastorsadjunktsåret förkortas till 6 månader, samt alternativet att slutåret förkortas till en sluttermin, medan pastorsadjunktsåret bibehålls som 12 månader långt. Oberoende vilken av dessa vägar man väljer att gå skulle progressionen vara sådan att tyngdpunkten under den första terminen ligger på undervisning vid SKUI, medan balansen mellan verksamhetsförlagd praktik och närstudier skulle vara mer jämn under den andra terminen, samt att den tredje terminen skulle förverkligas främst i församling med 2–3 närstudieperioder vid SKUI. Huruvida prästvigning sker efter en eller två av dessa terminer är beroende av vilken väg man väljer att gå.

Ensamutredarens förslag är emellertid, som tidigare framkommit, att kyrkostyrelsen fattar ett principbeslut om att avskaffa pastorsadjunktsåret och initierar en utredning om att skapa ett introduktionsprogram, som även inkluderar nyvigda diakoner.

3.5 Fortbildningen

Fortbildningen eller påbyggnadsutbildning av präster har i likhet med pastorsadjunktsåret varit föremål för både diskussioner och utredningar. Fortbildning nämns till exempel i dokumentet *Riktlinjer för viss fortbildning (fortbildningsvecka) vid Svenska kyrkans pastoralinstitut*, som bifogades utbildningsplanen på 1990-talet. Pastoralinstitutet åläggs där att kalla de utexaminerade till en fortbildningsvecka under det närmaste året efter att studierna avslutats. Syftet är att studenterna ska få reflektera över sina erfarenheter av praktiskt prästarbete, samt arbeta med relevanta frågeställningar för deras fortsatta arbete som präster.⁸⁷ Den traditionen upprätthölls länge, men upphörde efter reformen 2014 på initiativ från stiftet.

Behovet av livslångt lärande framhölls redan 2001, och behovet av fortbildning understryks även i EFU-utredningen från år 2007.⁸⁸ Tanken på att SKUI kunde ha en synlig roll i fortbildning av kyrkligt anställda fanns i planerna då SKUI bildades,⁸⁹ men då förverkligades de inte, dels av ekonomiska orsaker, dels därför att stiftet inte ville ge ifrån sig detta ansvar till den nationella nivån. Men det är värt att notera att *Mål och strategidokumentet* för SKUI konstaterar att SKUI har ansvar för att planera och utveckla inte bara den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen, utan även andra av kyrkostyrelsen beslutade påbyggnadsutbildningar.⁹⁰ Termen

⁸⁷ Öjermo 2001, 196.

⁸⁸ Öjermo 2001, 204–205; EFU 161–162.

⁸⁹ *PM för överlämning* NUFK (s. 11, moment 3).

⁹⁰ *Mål och strategidokumentet för Svenska kyrkans utbildningsinstitut* 2019.

påbyggnadsutbildning används troligtvis medvetet för att stiftens så starkt har markerat sin rätt att organisera fortbildningen.

I de samtal som har förts under denna utredning har behovet av fortbildning konstaterats vara stort, men förslaget att samordna och formalisera fortbildningen fick ett övervägande negativt mottagande i rundfrågan till stiftens. Många stift markerade väldigt tydligt att fortbildning är något som ”ägs” av biskop och kyrkoherde/församling, och dessutom ansåg flera stift att det redan finns ett tillräckligt utbud av fortbildning såväl i stiftens som nationellt.

Orsaken till att denna utredning trots ovanbeskrivna motstånd ändå mynnar ut i ett förslag om fortbildning är uppdraget att se på prästutbildning som en utbildningsväg som börjar då studierna i teologi inleds, och fortsätter under prästens hela tid i yrkeslivet. Dessutom är min tolkning att stiftens motstånd åtminstone till en del bottnar i att förslaget behöver utvecklas och testas i form av en eller ett par pilotutbildningar.

Det är realistiskt att slutåret kan göra studerande till fullfjädrade präster. En viktig målsättning är att de skulle få en trygghet i sitt ämbete, en medvetenhet om sina styrkor, men också en insikt om på vilka områden de behöver utvecklas. Hur denna fortbildning kunde genomföras, och vem som ska ansvara för den, är frågor som behöver klarläggas. Satsningen på fortbildning av nya präster skulle även markera att formationen till präst fortsätter under tiden i yrkeslivet. Anordnandet av fortbildning, eller påbyggnadsutbildning, om man föredrar att kalla den så, behöver koordineras mellan SKUI och stiftens, och gärna även involvera de teologiska läroinrättningarna, till exempel i form av uppdragsutbildningar. De fördjupande utbildningar i homiletik och själavård som nu erbjuds av Fjellstedtska skolan och organisationen S:t Lukas är ett viktigt komplement, men alla nya präster och diakoner behöver fortbildning för att utveckla sin yrkeskompetens i början av den nya yrkesbanan.

Ifall man stannar för att avskaffa pastorsadjunktsåret frigörs resurser för att prästerna under sina 2–3 första år i tjänst skulle kunna kallas till fortbildningar, som kunde planeras i samarbete mellan nationell nivå och stiftens (och eventuellt andra utbildningsanordnare), men förverkligas av ett stift eller av några stift tillsammans, beroende på antalet deltagare. Dessa obligatoriska fortbildningskurser skulle till exempel kunna ordnas i form av distansstudier kombinerat med närstudieträffar, där 2–3 stift samarbetar. Som jämförelseobjekt kan nämnas att Uppsala och Västerås stift har goda erfarenheter av att ordna gemensamma praktikhandledarutbildningar, samt att SKUI och Uppsala stift samarbetar kring en gemensam lärplattform. Dessa närstudieträffar skulle samtidigt ge nya präster (och eventuellt representanter för andra yrkeskategorier) möjlighet att utbyta erfarenheter med varandra, vilket på ett positivt sätt kan bidra till deras formation som präster. Temat för kurserna skulle förslagsvis vara homiletik, liturgik, kateketik, själavård och ledarskap, som de flesta nya präster behöver förkovra sig inom. Kurserna skulle vara obligatoriska för nya präster, men även erbjudas andra präster, för vilka de skulle vara meriterande vid rekryteringsprocesser. I vilken mån diakoner och andra kategorier av anställda ska beröras av dessa utbildningar hör till det frågor som behöver klarläggas.

Som framkom i samband med förslaget att ersätta pastorsadjunktåret med en introduktionsprocess, skulle en målmedveten satsning på fortbildning underlättas om det klargjordes, att när kyrkoordinationen ger biskopen rätt att kalla präster och diakoner till överläggning, inkluderar detta även fortbildning.

En viktig följdfråga som likaså behöver klarläggas är om avläggandet av sådana kurser ska anses vara meriterande på något formellt sätt, eller om det uttryckligen handlar om frivillig personlig utveckling i prästarbetet.

I samband med kapitlet om teologisk bildning framfördes även förslag om att stiftet på olika sätt kunde höja den teologiska kompetensen bland prästerna. Det här kan ske genom att präster uppmanas att avlägga examen eller enstaka kurser vid universiteten på masternivå. Dessutom kan stiftet gärna rekommendera präster att gå andra typer av fördjupande utbildningar. Ett viktigt element i det existerande utbildningsutbudet är den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen, som är en uppdragsutbildning som förverkligas i samarbete med universiteten i Lund och Uppsala, och även kan ingå i en masterexamen. En möjlighet att ytterligare höja den teologiska kompetensen i stiftet är att skapa forskarskolor i samarbete med någon av de många teologiska läroinrättningarna på olika håll i Sverige. Det här förutsätter emellertid att stiftet även är beredda att bidra ekonomiskt till att göra detta möjligt.

3.6 Alternativa vägar till präst i Svenska kyrkan

Förslagen på alternativa vägar till prästvigning väckte inget större positivt gensvar i stiftet, tvärtom var responsen övervägande negativ. Den här frågan handlar i och för sig mera om rekrytering än om studiernas innehåll, men indirekt väcker naturligtvis ett eventuellt skapande av alternativa vägar till prästvigning ett behov att se över vilka akademiska teologiska studier och vilka pastoralteologiska studier som dessa olika alternativ skulle förutsätta.

Det alternativ som hela sju stift explicit ansåg värt att utreda gällde kortare teologiska studier för dem som har en annan akademisk examen från tidigare. Här kan modeller utvecklade inom Norska kyrkan och Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland tjäna som förebild. Motiveringar till att gå in för denna lösning är bland annat att det finns goda kandidater som inte har möjlighet att lägga fem och ett halvt år på utbildning. Vidare framhöll enskilda stift att det bör handla om en examen i ett närliggande ämne, samt att beslutsordningen kunde vara till exempel att biskopen fattar beslut om dispens och om vilka studier som förutsätts efter ett utlåtande från en nationell dispenskommitté. Dessutom påpekade ett stift att dessa präster skulle behöva gedigen fortbildning.

I fråga om skapandet av alternativa vägar till prästtjänst i Svenska kyrkan utgör Evangeliska Fosterlandsstiftelsens (EFS) präster ett viktigt jämförelseobjekt. Normalt kräver EFS, precis som Svenska kyrkan, fyra och ett halvt års akademisk utbildning, men systemet är flexibelt och medger undantag till exempel för prästkandidater med utländsk bakgrund. Enligt representanter för Johannelunds teologiska högskola råder det i nuläget oklarhet kring huruvida en präst verksam inom EFS behöver komplettera med hela slutåret för att bli behörig som präst i Svenska kyrkan. Ensamutredaren konstaterar att det skulle vara önskvärt att biskoparna kommer överens med EFS om en gemensam linje i denna fråga.

En fråga som diskuterades i samband med eventuell dispens från kravet på att läsa minst ett testamente med språklig inriktning var behovet av präster som behärskar olika minoritetsspråk, som används inom Svenska kyrkan. Ett ofta anfört argument mot dispensförfarande är att det leder till att det uppkommer A- och B-präster. Den slutsatsen är emellertid inte nödvändigtvis korrekt. Man kan lika väl hävda att präster

som talar arabiska, spanska eller olika samiska språk utgör A-präster, som besitter en förmåga som de flesta andra prästerna i Svenska kyrkan inte har. Om biskopen bedömer att det finns ett uppenbart behov i stiftet av präster med vissa språkkunskaper, och kravet på studier i bibelvetenskap med språklig inriktning visar sig vara ett oöverstigligt hinder för en viss kandidat, kunde biskopen ge denne rätt att anhålla om dispens från detta behörighetskrav.

En annan fråga som vissa stift aktualiserade i samband med sina svar var att regelverket för hur präster som har ordinerats i en annan luthersk kyrka kan bli präster i Svenska kyrkan är oklart. Den vägledning⁹¹ som biskopsmötet antog 2021 ställer väldigt höga krav: prästen ska ha avlagt samma teologiska studier som förutsätts av dem som prästvigs i Svenska kyrkan, avlägga kursen Svenska kyrkans tro och liv och dessutom fullgöra Pastoralteologisk kompletteringskurs (PAK) på Utbildningsinstitutet. Därutöver ska prästen arbeta som pastorsadjunkt i ett år. Motsvarande njudda inställning karakteriserar också inställningen till dem som studerat i andra länder och där gjort sig behöriga för prästvigning i den lokala lutherska kyrkan. Dessa förutsätts av Svenska kyrkan genomgå alla de moment som ovan nämnts gällande präster från andra kyrkor, med tillägget att de i stället för PAK förutsätts avlägga hela slutåret.

Ifall Svenska kyrkan på allvar vill engagera präster som kan möta minoritetsspråksgupper i kyrkan på deras eget modersmål, behöver dessa regelverk lättas upp.

3.7 Förslagen i korthet

Enligt kyrkostyrelsens beslut 8 juni 2021 beslut ska ensamutredaren ”på basen av tidigare undersökningar och övrigt aktuellt material” lämna in konkreta förslag om hur prästutbildningen kunde utvecklas. På basen av argumentationen i detta dokument rekommenderas att kyrkostyrelsen förverkligar följande utvecklingsförslag antingen genom att fatta beslut i frågan, och anvisa tillräckliga medel och/eller personresurser för deras förverkligande, eller genom att föra ärendet vidare till behörig instans. Kapitelhänvisning syftar till de avsnitt i detta dokument där ifrågasvarande åtgärd motiveras och utvecklas.

- Rektor och verksamhetsledning vid SKUI initierar i samråd med sakkunniga forskare en klarläggning av vad som avses med pastoralteologi i institutets utbildning, både gällande prästutbildningen och de andra profilområdena, och om hur denna utbildning kan bygga broar mellan teoretiska studier, övning i praktiska färdigheter och livet i församlingarna. I förlängningen av detta projekt stimuleras även författandet av litteratur som behövs i utbildningen. (kap. 2.5)
- En loggbok utvecklas för studietiden fram till slutåret enligt de riktlinjer som framkommit i denna rapport. I detta arbete behöver alternativet att loggböcker även skapas för de andra profilerna övervägas. (kap. 3.1)
- Övriga rekommendationer gällande tiden fram till slutåret (kap. 3.1):

⁹¹ *Komplettering av utbildning för tjänst som präst i Svenska kyrkan – präst som har vigts i en kyrka med vilken Svenska kyrkan har kyrkogemenskap*, biskopsmötet maj 2021.

- risken för att studenternas arbetsbelastning blir för hög behöver beaktas
- kyrkans grundkurs bör inte vara obligatorisk i något stift, men kan vara ett krav för enskilda studerande i alla stift
- progressionen mellan den pastoralteologiska grundkursen och likartade utbildningsmoment som ges av stiftet behöver tydliggöras och utvecklas
- de läroinrättningar som erbjuder kursen Svenska kyrkans tro och liv uppmärksammas på att den ska innehålla kyrkohistoria, luthersk teologi, men även kännedom om det kyrkliga livet och empiriska rön om religionens roll i dagens svenska samhälle
- En reviderad utbildningsplan (kap. 3.2) fastställs enligt bilaga 4.
- Rekommendationer om övrig utveckling vid SKUI (kap. 3.3):
  - Fortsatta satsningar på att utveckla pedagogiken vid SKUI
  - Medveten utveckling av studiemiljön vid SKUI så att den upplevs trygg av olika kategorier av studerande, samt en markering av SKUI:s oberoende i relation till antagningsprocesserna i stiftet
  - Markering av att SKUI:s främsta uppgift är att utveckla studenternas yrkesspecifika kompetens och färdighet, medan samverkan mellan profilerna framför allt kan övas under praktik och verksamhetsförlagd utbildning
  - Kyrkostyrelsen tillsätter en referensgrupp för SKUI, med uppgift att fungera som ett bollplank i den kontinuerliga utvärderingen och utvecklingen av undervisningen vid SKUI
  - Närmare kontakt mellan SKUI, akademisk forskning och enheten för forskning och analys vid kyrkostyrelsen bland annat genom att en lärare får i uppgift att sköta dessa kontakter kontinuerligt
  - Förbättra framförhållningen, informationen och kommunikationen vid SKUI
  - Starkare betoning i den verksamhetsförlagda utbildningen av att studerande ska få öva och pröva, framför att observera och analysera
- Kyrkostyrelsen fattar ett principbeslut om att pastorsadjunktsåret avskaffas och ersätts av ett introduktionsprogram, samt initierar utredningar av de frågor som behöver klarläggas innan det nya systemet kan tas i bruk, däribland frågan huruvida motsvarande program även ska skapas för diakoner. (kap. 3.4)
- Avskaffandet av pastorsadjunktsåret förutsätter att nya präster erbjuds gedigen fortbildning/påbyggnadsutbildning, som även kan riktas till andra församlingsanställda. Dessa fortbildnings- eller påbyggnadskurser behöver planeras, piloteras och testas i samarbete mellan SKUI och stiftet. (kap. 3.5)
- Alternativa vägar till prästvigning för dem som har en annan akademisk examen från tidigare behöver utredas, liksom även möjligheten att enstaka prästkandidater får rätt att anhålla om dispens från kravet på bibelvetenskapliga studier med språklig inriktning, för att tillgodose Svenska

kyrkans behov av präster med förmåga att tala olika minoritetsspråk. (kap. 3.6)

I de av kyrkostyrelsen fastslagna direktiven för ensamutredningen ingick även uppgiften att bedöma vilka konsekvenser förslagen och rekommendationerna för med sig gällande de andra profilområdena. Det korta svaret på den frågan är att alla ovannämnda förslag antingen direkt eller indirekt påverkar utbildningen inom de andra profilerna, förutom förslagen under punkten ”Övriga rekommendationer gällande tiden fram till slutåret”. Hur de som planerar och förverkligar utbildningen inom dessa profilområden, samt studerar inom dessa, förhåller sig till rekommendationerna behöver klargöras, men den uppgiften går utöver uppdragsbeskrivningen för denna ensamutredning av prästutbildningen.

Förkortningar

CSN	Centrala studiestödsnämnden
EFP	En förnyad prästutbildning (bilaga till EFU)
EFU	En förändrad utbildning för Svenska kyrkan
FKP	Förslag om en förändrad prästutbildning (ingår i EFU)
FKU	Förslag om en förändrad utbildning för kyrkoarbetare med riktning mot omsorg, lärande och undervisning och musik (ingår i EFU)
KO	Kyrkoordning för Svenska kyrkan
MSS	Mötesdagar stift och student
NUFK	Nämnden för utbildning, forskning och kultur
PA, PB, PC	Pastoralteologiska kurser, som under en kort period från år 2007 framåt gavs i samarbete med universiteten
PG	Pastoralteologisk grundkurs
PUF	Prästutbildning i förändring
RUMO	Utredningen Religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation
SKUI	Svenska kyrkans utbildningsinstitut
VFU	Verksamhetsförlagd utbildning
ÖSUT	Översyn av de kyrkliga utbildningarna

Källor och litteratur

A. Utredningar, regelverk och dokument

Ordnade efter titeln på publikationen, inte efter organet som producerat dem

Ammatillisen koulutuksen raportti 2021, (Sv. Rapport över yrkesutbildningen).
Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2022.

Att bli präst i Svenska kyrkan. Biskopsmötet, 1994, reviderad 1997.

Att vara präst – om prästens uppgifter och kompetenser (Appendix till EFP, se nedan).

Behovsrapport 2021. Bjarke Schönwandt Mortensen, Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter. Köpenhamn.

Biskopsmötets beslut om teologisk examen som krävs för prästämbetet. Kyrkans författningssamling Nr 145. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

Direktiv för utredning om Svenska kyrkans prästutbildning. Kyrkostyrelsen 8 juni 2021.

En förnyad prästutbildning (EFP, ingår som bilaga i EFU, se *En förändrad utbildning...*).

En förändrad utbildning för Svenska kyrkan (EFU). Svenska kyrkans utredningar 2007:2.

Förslag om en förändrad utbildning för kyrkoarbetare med riktning mot omsorg, lärande och undervisning och musik (FKU = del B i EFU, se *En förändrad utbildning...*).

Förslag om en förändrad prästutbildning (FPU = del C i EFU, se *En förändrad utbildning...*).

Handlingsplan för arbetet med Svenska kyrkans utbildningar. Nämnden för utbildning, forskning och kultur 2009.

Handlingsplan för Strategi för teologisk utbildning i en global kontext 2020-2025. Verksamhetsledningen på den internationella avdelningen 7 april 2021.

Hearing om kyrkliga utbildningar – Vägval hittills och vägval framåt: Vad behöver förstärkas och förnyas i de kyrkliga utbildningarna? PM upprättat efter hearing 5 november 2020, Karin Åstrand/SKUI.

Introduktionsår för diakoner motsvarande adjunksår för präster. PM, kyrkokanaliet. Håkan Stenow & Elisabet Karlsson Ellqvist.

Kallad till diakon och präst. Biskopsmötet 2014.

Komplettering av utbildning för tjänst som präst i Svenska kyrkan – präst som har vigts i en kyrka med vilken Svenska kyrkan har kyrkogemenskap. Biskopsmötet maj 2021.

Kyrkoordning för Svenska kyrkan

Kursplan. Pastoralteologisk grundkurs ht-2020 och vt-2021. Fastställd 8 januari 2021.

Mål och strategidokument för Svenska kyrkans utbildningsinstitut. SKUI 2019.

PM för överlämning. Nämnden för utbildning, forskning och kultur/Lisa-Gun Bernerstedt 2013.

Prästupbildning i förändring. En utredning om Svenska kyrkans prästupbildning. (PUF) Tro & Tanke 2001:8, Svenska Kyrkans Forskningsråd, 2001.

Strategi för teologisk utbildning i en global kontext 2020-2025. Kyrkostyrelsen 28 oktober 2020.

Studierende på pastoralseminarieuddannelsen om praesteerhvervet. Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter 2021.

Svenska kyrkans plattform för ekumenik och interreligiös samverkan. Kyrkostyrelsen 16 december 2020.

Svenska kyrkans utbildningar i framtiden. Innehåll och organisation. Nämnden för utbildning, forskning och kultur 2012.

Uppdrag och ansvar. SKUI 2021.

Utbildningsplan för Svenska kyrkans pastoralteologiska utbildning till präst. Kyrkostyrelsen 2013, reviderad 2015.

Utvärdering av profiltutbildningarna vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut 2014—2019.

Enheten för forskning och analys. Andreas Sandberg, Marie Schött, Josephine Ganebo Skantz, Lena Sjöberg, 2020.

Utvärdering av försöksutbildningen av präster. Svenska kyrkan/Karin Sarja 2010.

Utvärdering Svenska kyrkans utbildningsinstitut. Ramboll Management Consulting AB. Raija Addo, Sara Jonsson och Matilda Jonung, 2019.

Översyn av de kyrkliga utredningarna (ÖSUT). Svenska kyrkan 2002.

B. Böcker och artiklar

I denna kategori ingår även texter som publicerats inom ramen för en utredning, men som har en tydligt angiven författare.

Berntson, Martin, & Borgehammar, Stephan & Girmalm, Thomas & Halldorf, Joel & Lejon, Kjell O. & Wejryd, Cecilia: "Gör om prästers utbildning!" *Kyrkans Tidning* nr 19/2019.

Berntson, Martin: "Ämnesområdet 'Kristendomens historia' och dess plats i Svenska kyrkans prästupbildning: En historisk undersökning." *Teologisk utbildning*, red. Thomas Girmalm. *Studia Theologica Practica Umensia* 2, 2020.

- Donskov Felter, Kirsten: *Hvad vil det sige at være præst? En kvalitativ undersøgelse af danske folkekirkepræsters syn på embede og arbejde.* Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter 2016.
- Girmalm, Thomas: ”Inledning. Ny värld – utan yrkesexamen. teologie kandidatexamen och 2007 års högskolereform.” *Teologisk utbildning*, red. Thomas Girmalm. *Studia Theologica Practica Umensia* 2, 2020.
- Grenholm, Cristina: *Levande teologi*,. Verbum 2010.
- Kyrkans Tidning* från september 2021 till november 2022
- Jansa, Kati: *Peskää heidän jalkansa, sillä he ovat juosseet paljon. Pappisnaiset, kirkon työ ja kysymys kuulumisesta.* (Sv. *Tvätta deras fötter, för de har sprungit mycket. Prästkvinnor, kyrkans arbete och frågan om tillhörighet.*), Östra Finlands Universitet 2020.
- Langelotz, Lill: ”Collegial Mentoring for Professional development.” *Exploring education and professional practice: Through the lens of practice architectures.* Red. Mahon m.fl., Springer 2017
- Larsson, Bo: *Präst i dag – och i morgon... En studie kring erfarenheter, visioner och utbildningsbehov.* Svenska kyrkans nämnd för kyrkolivets utveckling 2000.
- Molander, Kristin: ”Utredningar om prästutbildningen i Svenska kyrkan 1944-1978” *Prästutbildning i förändring. En utredning om Svenska kyrkans prästutbildning. Tro & Tanke 2001:8.* Svenska Kyrkans Forskningsråd 2001.
- Rosenius, Marie: ”Prästutbildningen – legitimerade experter eller andliga ledare?” *Svensk Kyrkotidning* 2/2016.
- Rosenius, Marie: ”Implicita ecklesiologier i synen på uppdraget som präst och dess konsekvenser för teologisk utbildning: En analys av två biskopsbrev.” *Teologisk utbildning*, red. Thomas Girmalm. *Studia Theologica Practica Umensia* 2, 2020.
- Roth, Wolff-Michael: “Learning in Praxis, Learning for Praxis”. Billett (ed.), *Learning Through Practice, Professional and Practice-based Learning.* Springer 2010.
- Rubenson, Karin och Lockneus, Elin: ”Praktisk och pastoral teologi i Svenska kyrkans prästutbildning.” *Svensk Teologisk Kvartalskrift* 97, 2021.
- Sigurdson, Ola: *Vad är teologi? Teologisk bildning i akademi, kyrka och samhälle.* Katedralakademien 2022.
- Vikström, Björn: *Mer än ord. trovärdig efterföljelse i en kyrka på väg.* Fontana 2013.
- Walldén, Birgitta (2003). *Radikal omprövning eller försiktig utveckling? Kyrklig grundutbildning i förändring. Slutrapport från Remiss gällande Översyn av de kyrkliga utbildningarna, ÖSUT och Prästutbildning i förändring, PUF.* Uppsala: Nämnden för kyrkolivets utveckling, 2003.
- Wigorts Yngvesson, Susanne: ”Har teologins begrepp blivit obrukbara?” *Kyrkans Tidning* nr 50/2021.

Öjermo, Michael: ”Perspektiv på Svenska kyrkans prästutbildning...”.
Prästutbildning i förändring. En utredning om Svenska kyrkans prästutbildning.
Svenska kyrkans forskningsråd, 2001.

Bilaga 1 Utredningsdirektiven

Direktiv för utredning om Svenska kyrkans prästutbildning, fastställda av kyrkostyrelsen 8 juni 2021 (dnr KS 2020-1325)

Sammanfattning

Svenska kyrkans pastoralteologiska utbildning till präst ska utredas i syfte att ge förslag på utveckling och förändring av prästutbildningen utifrån prästens nyckelroll i församlingens arbete för att förmedla kristen tro och tradition i ett samhälle som förändras. Utredningen ska innehålla förslag på en reviderad, alternativt ny, utbildningsplan för prästprogrammet med avseende på grundläggande utbildningskrav i teologi/religionsvetenskap och övriga behörighetsvillkor, målsättningar för utbildningen, dess omfattning, upplägg och innehåll samt övergångsregler. Uppdraget ska utföras av en teologiskt sakkunnig ensamutredare, med kompetens i utbildningsfrågor, som till sig kan knyta experter inom relevanta områden. Uppdraget ska vara slutfört och redovisas skriftligen senast den 31 oktober 2022.

Inledning

I evangelisk-luthersk tradition och i Svenska kyrkans sammanhang betonas vikten av en gedigen utbildning för att gå in i uppdraget som präst vilket kyrkostyrelsen vill värna. I syfte att säkerställa detta framåt ser kyrkostyrelsen behovet av att utreda den nuvarande prästutbildningen. Mot bakgrund av den tid som har gått sedan beslutet om den senaste utbildningsreformen och de utvärderingar som har gjorts bedömer kyrkostyrelsen att en utredning är en strategisk insats på lång sikt. Detta för att ge bästa förutsättningar för framtidens kyrkoliv och församlingens utförande av sin grundläggande uppgift där prästrollen har en stor betydelse. Kyrkostyrelsen ser vikten av att utbilda blivande präster med god förmåga att förstå, fördjupa och förnya kyrkans uppdrag och roll i samhället samt bidra med pastoralteologisk identitet och inriktning i församlingsarbetet. För detta krävs en professionsdanande utbildning med en gedigen uppbyggnad av akademiska, praktiska och andliga delar.

Bakgrund

Sedan 2014 har Svenska kyrkans utbildningsinstitut (SKUI) ett samlat utbildningsuppdrag för utbildningarna till diakon, församlingspedagog, kyrkomusiker och präst i fyra parallella program. I utbildningsuppdraget betonas professionsspecifika målsättningar för respektive yrkesprofil liksom samverkan mellan profilerna med utbyte och lärande mellan utbildningsprogrammen i syfte att främja kollegialitet och samarbete i kyrklig tjänst och anställning. De övergripande intentionerna med den senaste utbildningsreformen ska bevaras och utvecklas.

Den nuvarande prästutbildningen följer en utbildningsordning fastställd 2013 efter beslutet om en utbildningsreform 2012 för de kyrkliga utbildningarna. En

utbildningsplan är fastställd av kyrkostyrelsen och kursplaner finns utarbetade av SKUI för olika kunskapsområden.

Från 2014 har regelbundna kurs- och programutvärderingar gjorts med studerande som har gått utbildningarna.

Däruöver har två utvärderingsrapporter kommit avseende de första verksamhetsåren sedan utbildningsreformen.

I mars 2019 kom en slutrapport från Ramboll Management Consulting som fokuserade på utbildningsinstitutets organisation och samverkan med stift, ”Utvärdering Svenska kyrkans utbildningsinstitut”.

I december 2020 kom en uppföljande utvärdering genomförd av kyrkokansliets enhet för forskning och analys som baserades på en bred alumnienkät liksom intervjuer med stiftsrekryterare samt några församlingsgrupper bestående av kyrkoherde, kyrkorådsordförande och nyutbildade medarbetare, ”Utvärdering av profiltutbildningarna vid SKUI 2014-2019”. Utredningen ska beakta rapportens innehåll i relevanta delar.

Utredningsuppdraget

Utredningen ska analysera och bedöma behovet av förändringar genom en fortsatt utveckling av prästutbildningen för att på bästa sätt utrusta personer för uppdraget som präst i Svenska kyrkan. Uppdraget ska utföras av en teologiskt sakkunnig ensamutredare med kompetens i utbildningsfrågor.

Utgångspunkter för utredningen finns i beskrivningen av prästens uppdrag och arbetsuppgifter i kyrkoordningen samt biskopsbrevet ”Kallad till diakon och präst i Svenska kyrkan”.

Utredningen ska ha i sikte vad som behövs för en präst med uppdrag och ansvar att förkunna kristen tro och förmedla kyrklig tradition i samverkan och tillsammans med anställda, förtroendevalda och ideella medarbetare i församlingens sammanhang som alltid ska se sitt uppdrag i ljuset av Guds kärlek till sin skapelse och världen. Reformationens betoning av rättfärdiggörelse genom tro behöver översättas i varje tid, utgå från en individuell relation till Jesus Kristus och alltid ha en riktning i tjänst till andra.

Utredningen ska adressera frågor kring hur prästutbildningen kan bearbeta synsätt på kyrkans uppdrag, roll i samhället och i relation till omvärld så att prästrollen inte reduceras endast till inomkyrkliga uppgifter utan ses i det större sammanhanget för tjänst i världen. För detta krävs präster med pastoralteologiskt självförtroende som botten i kallelse och grundas i gedigen utbildning med fördjupad reflektion över spiritualitet och andligt ledarskap. När det finns en risk att defensivt retirera behövs präster som rustas för att se och skapa möjligheter för att utöva sitt specifika uppdrag med nådens medel; att förkunna evangelium och förvalta sakramenten.

För att utföra detta behövs en mångsidig utbildning som ger förmåga som präst att vara en reflekterande praktiker. I utredningen ska särskilt beaktas behov av att i utbildningen stärka förmågan:

- att förmedla kristen tro och tradition genom lärande och undervisning i olika sammanhang,
- att arbeta i mångkulturella kontexter,
- att samverka med fler samhällsaktörer än inomkyrkliga,
- att skapa relationer och samarbeta med ideella samt
- att ge självvård i olika åldrar för existentiell hälsa och andligt mognande.

Resultatet av utredningens analys och bedömning ska landa i slutsatser kring utformningen av prästutbildningen och ge förslag till förändringar i en reviderad, alternativt ny, utbildningsplan med avseende på grundläggande utbildningskrav i teologi/religionsvetenskap och övriga behörighetsvillkor, målsättningar för utbildningen, dess omfattning, upplägg och innehåll samt övergångsregler.

Vad gäller utbildningsplanens omfattning så behöver grundutbildningskraven en genomlysning utifrån ämnesförändringar och akademiska studieförutsättningar vid universitet och högskola liksom övriga behörighetsvillkor behöver ses över utifrån synpunkter från alla stift. Utbildningsplanens målsättningar behöver en översyn utifrån en bedömning av behov och utmaningar i församlinglivet och för blivande präster i församlingstjänst i ett samhälle i förändring. Den övergripande inriktning som utbildningsplanen anger för prästutbildningens uppbyggnad och omfattning, upplägg samt huvudsakligt innehåll behöver ses över utifrån förväntade krav på prästrollen. Utredningen behöver också ta ställning till vilka övergångsregler som ska gälla vid eventuella förändringar av nuvarande utbildningsordning och reglera dessa.

En tydlig målbild för prästutbildningen är att forma personer som i sin professionella gärning som andliga och kyrkliga ledare ska kunna påverka och forma förutsättningar för kyrkans engagemang och betydelse för samhälle och värld. Utredningsuppdraget ska genomföras mot en bakgrundsbedömning av förutsättningar och utmaningar som påverkar prästens uppdrag utifrån förändringar i omvärld och den förändrade situationen för Svenska kyrkan i samhället och faktorer som påverkar utövandet av prästtjänst i närtid och framtid. I utredningen ska inte en självständig omvärldsanalys göras men däremot behöver utredningen beakta och relatera till relevanta beskrivningar och analyser av skeenden internationellt, nationellt och kyrkligt. Globala utmaningar för mänskliga rättigheter och synen på människans värde, för rättvisa och fred liksom för jordens klimat och politisk demokrati har betydelse för inriktningen på en prästutbildning. Förändringar i det svenska samhället genom kulturell mångfald och etnisk pluralism, genom teknikutveckling och långtgående digitalisering samt påverkansfaktorer för individualisering och folkhälsa ger anledning att överväga hur en prästutbildning ska formas för att väga in samhällsskeenden. Svenska kyrkans utveckling sedan år 2000 och förändrade roll i samhället medför förändrade positioner och prioriteringar för utövande av prästens uppdrag och uppgifter i relation till övriga samhällsaktörer och ideellt engagerade som behöver reflekteras och bearbetas ecklesiologiskt och pastoraltologiskt utifrån prästens andliga ledarskap. Sammantaget ligger en stor förväntan på prästrollen vilket kräver väl förberedda personer som kan gå in i prästuppsdraget med förmåga till kritiskt och konstruktivt teologiskt arbete med hermeneutisk medvetenhet i relation till tradition och förnyelse.

Utredningen ska ta vara på den senaste utbildningsreformens intentioner om samverkan i utbildning mellan utbildningsprogram och kommande samarbete i församling mellan kyrkliga yrkesprofiler. Därför ska utredningen inhämta kunskap, erfarenheter och synpunkter från utbildningsinstitutet och alla stift. Men utredningen begränsas inte från att ge förslag som går utöver utbildningsreformens innehåll.

I genomförandet av utredningen ska internationella perspektiv finnas med som referenser och jämförelser. Kyrkostyrelsens strategiska arbete för teologisk utbildning i en global kontext ska beaktas tillsammans med näraliggande skandinaviska exempel. Även ekumeniska belysningar av teologisk formation ska finnas med framför allt utifrån de ekumeniska sammanhang och kyrkliga sammanslutningar där Svenska kyrkan medverkar. Särskild uppmärksamhet ska ges till möjligheter att etablera internationellt samarbete kring pastoralteologisk utbildning, till exempel inom själavård och förkunnelse.

Utredningen ska ta in och bearbeta forskning och det akademiska diskussionsläget avseende pastoralteologi och praktisk teologi med relevans för Svenska kyrkans prästutbildning.

Genusaspekter ska integreras i utredningsarbetet i en strävan att ge bästa förutsättningar för jämställdhet och tillgänglighet. Likaså ska demografiska aspekter övervägas för att åstadkomma inkluderande utbildningsförutsättningar.

Utredningen ska analysera konsekvenser för den befintliga ordningen med pastorsadjunksår som introduktionstjänst för nyvigda präster ifall förändringar föreslås som kan ha inverkan på denna ordning. Här kan det vara aktuellt att inom utredningen belysa olika modeller för introduktionstjänst.

Likaså ska eventuella konsekvenser för övriga kyrkliga utbildningar och samverkan mellan alla utbildningsprogram belysas och analyseras utifrån de förslag som ges.

Utredningen ska även överväga möjligheter och svårigheter med erbjudanden om och planering för fortbildningsdelar som fortsättning efter avslutad pastoralteologisk yrkesutbildning och prästvigning.

Referensgrupp och resurser

En referensgrupp med fyra till sex personer utses av generalsekreteraren för att bistå utredningen med fortlöpande synpunkter under utredningstiden. I referensgruppen ska en representant för biskopsmötet ingå tillsammans med sakkunniga inom teologisk forskning och utbildning samt pastoralteologiskt arbete i församling.

Utredaren kan till sig knyta experter inom relevanta områden i samråd med generalsekreteraren.

Stöd till utredningen i form av sekreterare och administrativ resurs tillgodoses inom kyrkokansliets befintliga organisation genom generalsekreterarens anvisning.

Delrapportering och slutrapport

Under utredningen ska delrapportering ske vid två tillfällen till generalsekreteraren för avstämning och eventuella vägvalsfrågor som kan behöva föras till kyrkostyrelsens arbetsutskott för avgörande under utredningstiden.

Utredningen ska överlämna en skriftlig rapport senast den 31 oktober 2022 med förslag på en reviderad, alternativt ny, utbildningsplan. Efter överlämning av slutrapport ska utredaren vara tillgänglig för medverkan och muntlig redovisning vid sammanträde med kyrkostyrelsens arbetsutskott och kyrkostyrelsen.

Bilaga 2 Rundfråga till stiftet

Frågor till stiftet angående prästutbildningen, skickade 3 maj 2022

1. Vägen fram till slutåret

I jämförelse med de nordiska systerkyrkorna satsar Svenska kyrkan betydligt mera ekonomiska och personalmässiga resurser på att förbereda studerandena för kyrklig tjänst under studietiden. En kritik som har riktats mot SKUI av vissa studerande har gällt att nivån på utbildningen är för låg och vissa moment känns som upprepning. En orsak till det här torde vara kandidaternas olika bakgrund och varierande förkunskaper, vilket gör det svårt för lärarna vid SKUI att sätta ribban på en lämpligt utmanande nivå.

En möjlig lösning för att dels utjämna skillnaderna i studenternas förkunskaper, dels öka sannolikheten för att Svenska kyrkan verkligen får ut den nytta som ovan nämnda betydande satsningar skulle förutsätta, kunde vara att införa gemensamma målsättningar, ett slags riktningsgivande läroplan, för den utbildning och de praktikperioder som stiftet arrangerar. Denna läroplan kunde innehålla konkreta målsättningar gällande vad de blivande prästerna skall ha gått igenom eller fått pröva på innan de inleder slutåret vid SKUI. Till sitt innehåll torde en sådan plan rätt långt motsvara de målsättningar som präglar arbetet i stiftet redan nu, men en större enhetlighet skulle ge en tydligare pedagogisk målsättning och riktning åt de olika delarna. Avsikten är däremot inte att begränsa stiftets möjligheter att framhålla det egna stiftets karakteristiska drag och fromhetstraditioner.

De tänkbara områden där dessa målsättningar kunde skrivas in är till exempel grundläggande kännedom om, och erfarenheter av, kyrkohandboken, psalmboken, gudstjänster och kyrkliga handlingar, barn- och familjeverksamhet, konfirmandarbete, musikverksamhet, diakoni och mission, samt ekumenik, religionsmöte och övrig samverkan med andra aktörer i samhället. Syftet med detta förslag är att vägen fram till slutåret skulle innebära en stegvis utveckling från att bekanta sig med aktiviteter till att själv få vara med om att förverkliga dem.

- a. Hur förhåller ni er till ett sådant förslag?
- b. Vilka potentiella fördelar och risker ser ni med denna lösning?
- c. Har ni förslag på konkreta målsättningar inom ovan föreslagna områden?
- d. Vilka konsekvenser och eventuella svårigheter skulle sådana gemensamma målsättningar för prästutbildningen skapa med tanke på att även studerande till andra kyrkliga yrken deltar till exempel i Mötesplats stift-student? Om ni ser sådana svårigheter, har ni förslag på hur dessa kunde hanteras?
- e. En möjlighet är att knyta dessa gemensamma målsättningar till den loggbok (se bilaga) som kandidaterna förutsätts föra under sin studietid. Hur ser ni på detta alternativ och överlag på användningen av loggboken som ett redskap för att bygga en bro mellan utbildningen i stiftet och vid SKUI?

f. De nuvarande behörighetskraven gällande teologisk examen (totalt 255 hp) nämner explicit bibelvetenskap 60 hp (varav 30 hp med språklig inriktning), Tros- och livsåskådningsvetenskap/Systematisk teologi 30 hp, samt kursen Svenska kyrkans tro och liv 15 hp. I diskussionerna i samband med utredningen har det framförts önskemål om att Svenska kyrkan tydligare skulle formulera vilken typ av teologiska kunskaper och färdigheter, som kyrkan önskar att de blivande prästerna skall få med sig från sina akademiska studier. Vilket innehåll eller vilken typ av kurser anser ni utgående från er erfarenhet att i så fall borde prioriteras?

g. Ser ni ett behov av tydligare praxis för hur stiftens dialog med varandra hanterar prästkandidater som har fått ett positivt antagningsbeslut, men önskar byta stift efter antagningen eller i samband med pastorsadjunktsåret?

2. Alternativa vägar till prästvigning

I samband med frågan om behörighetskraven för blivande präster har även frågan aktualiserats om det med tanke på rekryteringssvårigheter, ekonomiska utmaningar samt behovet att beakta kulturell och språklig mångfald skulle behöva skapas alternativa vägar till prästvigning i Svenska kyrkan.

- a. Hur stort anser ni att detta behov är i nuläget respektive på längre sikt?
- b. Om Svenska kyrkan skulle skapa alternativa vägar till prästvigning, enligt vilket/vilka spår anser ni att lösningen helst skulle utformas:
  - Utvidgning av diakonernas liturgiska befogenheter
  - Utvidgning av veniaternas liturgiska befogenheter
  - Införande av ett dispensförfarande (likt i Danska och Norska kyrkan)
  - Möjliggöra att personer som har ett annat arbete kan sköta vissa prästerliga uppgifter i glesbygden under veckosluten
  - Kortare teologiska studier för dem som har en annan akademisk examen från tidigare (Ev.luth. kyrkan i Finland praktiserar Bologna-systemet = ett års bryggstudier + två års magisterstudier)
  - Prästvigning i ett tidigare skede av studiegången (Tyskland)
  - Andra alternativ?

3. Samverkan mellan profilområdena

Forsknings- och analysenhetens utredning av utbildningen vid SKUI föreslår att samverkan mellan profilområdena i större utsträckning kunde ske i de moment som stiftens ansvarar för. Fördelen med denna lösning är att de blivande kyrkligt anställda i stället för att främst samverka med andra studerande vid SKUI i stället ges möjlighet att samverka med representanter för olika yrkesprofiler som redan har flerårig erfarenhet av församlingsarbete.

Hur ser ni på detta förslag och möjligheten att förverkliga det?

4. Utvecklingsområden vid SKUI

Följande förslag på utvecklingsområden vid SKUI har aktualiserats under utredningens gång:

- Inrätta ett utbildningsråd med ett brett fokus på utbildningsfrågor i Svenska kyrkan
- Regelbundna träffar med representanter för stiftet och utbildningsinstitutionerna
- Långsiktig satsning på lärarnas pedagogiska förmåga och skicklighet
- Åtgärder för att stärka broarna mellan akademiska studier, slutåret och församlingslivet
- Behov av tydligare information gällande tidtabeller m.m. i tillräckligt god tid till studenter, stift, församlingar och läroinrättningar
- Närmare samarbete mellan enheten för Forskning och analys ↔SKUI
- Medveten satsning på teologisk bredd och djup i utbildningen samt ett motverkande av polarisering teologiskt/etiskt/politiskt såväl gällande studenter som lärare
- Utveckling av praktiken och den verksamhetsförlagda utbildningen så att den även inbegriper erfarenhet av samarbete med andra aktörer i samhället, eventuellt även samhällspraktik i andra organisationer

Har ni synpunkter gällande vilka av dessa förslag som borde prioriteras, eller finns det andra utvecklingsområden som ni vill nämna?

5. Pastorsadjunktsåret

Utredningen har uppmärksammat att åsikterna om pastorsadjunktsåret är delade. Vissa betonar fördelarna med att nya präster steg för steg får växa in i arbetet. Andra kritiserar systemet för att vara dyrt, fördröja prästernas etablering i yrkeslivet (även jämfört med andra yrkeskategorier), samt kräva tillfälliga boende-arrangemang eller pendling av prästerna (som eventuellt redan har bott ett år borta från familjen under slutåret). De flesta torde däremot vara eniga om behovet av god handledning samt att missiveringen skall bevaras.

a. Ett alternativ är att förkorta tiden till 6 månader, med möjlighet att vid behov förlänga perioden t.ex. om prästen själv, handledaren och/eller stiftsrekryteraren bedömer att det behövs, eller om det inte finns lediga tjänster att tillgå inom rimligt avstånd. Missivering kan även ske till vakanta tjänster, förutsatt att god handledning kan ordnas i samma församling eller i närområdet. Har ni synpunkter om detta förslag?

b. Under utredningen har det även framkastats ett mer drastiskt förslag om att man skulle prästvigga kandidaterna i ett tidigare skede, till exempel mitt under slutåret vid SKUI. Därigenom kunde utbildningen under det andra halvåret i större utsträckning ske ute i församlingarna i kombination med till exempel en vecka närstudier per månad på SKUI (ungefär som den nu pågående pilotutbildningen). Genom att de studerande redan är prästvigga är de behöriga att utföra alla de uppgifter som åligger prästen, vilket gör att det andra halvåret skulle ge mer konkret erfarenhet av och övning i vad det innebär att jobba som församlingspräst. Med en sådan lösning kunde pastorsadjunktsåret eventuellt helt utelämnas, vilket dock skulle öka behovet av

fortbildning och god handledning för färdiga präster. Biskopens och stiftets roll i besluten kring antagning och vid förrättandet av prästvigningen skulle däremot inte ändras. Hur förhåller ni er till ett sådant förslag?

6. Fortbildning

När det nuvarande utbildningssystemet infördes 2014 fanns det ett förslag om att ordna fortbildning för nya präster, som dock inte förverkligades. En anledning till detta var de kostnader som detta skulle ha medfört, en annan orsak torde ha varit olika syn på ansvarsfördelningen mellan den nationella nivån och stiftet. Ifall tiden som pastorsadjunkt förkortas (eller eventuellt helt försvinner) kunde dock ekonomiska resurser styras till fortbildning.

En jämförelse med andra nordiska kyrkor visar att Svenska kyrkan satsar mycket på tiden fram till prästvigning, men rätt litet på fortbildning. Situationen i till exempel den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är den motsatta, där stiftets kontakt till studerande är rätt begränsad, medan prästerna däremot förutsätts gå tio kurser av en omfattning av sammanlagt 30 hp (10 x 3 hp) innan de kan söka en kaplanstjänst (=komminister) eller gå den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen. Vissa kurser kan avläggas på distans, medan andra förutsätter närvaro (t.ex. 2 dygn + 3 dygn). Tio kurser förefaller allt för ambitiöst, eventuellt kunde man ta modell från Danmark, där det finns två obligatoriska fortbildningskurser för nya präster och därutöver en rad frivilliga.

En fördel med sådana fortbildningar är att nya präster ges möjlighet att träffa varandra och utbyta erfarenheter, vilket är viktigt i synnerhet i början av yrkesbanan.

a. Ett förslag kunde vara att Svenska kyrkan erbjuder ett begränsat antal fortbildningskurser (ca 5-6 st.) kring teman som är centrala för nya präster. Dessa kurser kunde planeras av SKUI i samarbete med stiftet och andra aktörer (t.ex. Fjellstedtska skolan och liknande), och materialet och uppgifterna skulle finnas tillgängliga på nätet. Själva kurserna kunde arrangeras av 2-3 stift i samarbete som en kombination av närstudiedagar och distansstudier. Förslagsvis kunde en kurs ordnas per termin, och återkomma med jämna mellanrum. Eftersom kurserna delvis skulle ske på distans skulle de inte behöva bli allt för ekonomiskt betungande för församlingarna och stiftet. Hur förhåller ni er till ett sådant förslag?

b. En rimlig målsättning för slutåret är att studenten får en grundtrygghet i att gå ut i yrkeslivet, men samtidigt också en insikt om på vilka områden som hen behöver fördjupning och stöd. Hur ser ni på ett förslag om att stiftsrekryteraren, prästen och eventuellt en representant för SKUI när slutåret är avklarat skulle göra en bedömning inom vilka områden som den nya prästen särskilt behöver förkovra sig, och lämplig fortbildningskurs/kurser rekommenderas på basen av detta?

c. Ser ni från stiftets sida ett behov av att målmedvetet verka för att det bland stiftets präster skulle finnas teologisk specialkompetens, dvs präster som har fått möjlighet att fördjupa sig inom specifika områden (liturgik, själavård, undervisning...)? Har ni redan nu satsningar av detta slag?

d. Skall alla fortbildningskurserna vara frivilliga eller någon/några vara obligatoriska? Kunde ett visst antal avklarade kurser vara ett krav till exempel för att få gå den behörighetsgivande kyrkoherdeutbildningen?

e. Hur påverkas de andra profilerna? Bör fortbildning även erbjudas dem i motsvarande mån, eller kan detta utbud i första hand riktas till präster?

7. Har ni ytterligare synpunkter och förslag, som ni önskar framföra?

Bilaga 3 Utbildningsplan för SKUI:s pastoralteologiska utbildning till präst 2013/2015

Utbildningsplan för Svenska kyrkans pastoralteologiska utbildning till präst, fastställd av nämnden för utbildning, forskning och kultur 17 november 2013 (dnr NUFK 2013/52), reviderad av kyrkostyrelsen 17 november 2015 (dnr Ks 2015/1017)

BESLUT OCH ANSVAR

Utbildningsplanen är fastställd av Svenska kyrkans kyrkostyrelse den 17 november 2013 (reviderad den xx november 2015) och gäller för dem som påbörjar sina studier från den första augusti 2014. Från samma datum ansvarar Svenska kyrkans utbildningsinstitut för den pastoralteologiska utbildningen till diakon, församlingspedagog, kyrkomusiker och präst.

KYRKANS GEMENSAMMA UPPDRAG

Dopet är den grundläggande vigningen till tjänst i kyrkan och ger delaktighet i församlingens gemensamma uppdrag, att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt att utöva diakoni och mission. Syftet är att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas. Församlingen fullgör sitt uppdrag med stöd av förtroendevalda, ideella medarbetare och anställd personal, där diakoner, församlingspedagoger, kyrkomusiker och präster ingår. Med sina yrkesspecifika uppgifter och kompetenser bidrar dessa till att evangeliet blir känt, kyrkan uppbyggd och människor tjänade. (KO 7 avd, inledning; 2 kap, inledning)

PRÄSTENS UPPDRAG

Prästens uppdrag är att förkunna evangeliet rent och klart, genom dopet föra nya människor till kyrkans gemenskap, leda firandet av den heliga måltiden och förmedla förlåtelse, tröst och hopp, att uppbygga och undervisa församlingen i tron, ge själavård och utrusta för vittnesbörd och tjänst i världen. Prästen är församlingens tjänare och samtidigt en herde för församlingen. (KO, 7 avd, inledning)

MÅL

Den pastoralteologiska utbildningen för blivande präster har följande mål:

Kunskap och förståelse

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen ha kunskap om och förståelse för:

- Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära
- kyrkans roll i samhället, lokalt och globalt
- teologisk analys och livstolkning
- bibeltolkning
- kyrkans historia och traditioner

- Svenska kyrkans organisation och kyrkoordning

Färdighet och förmåga

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen kunna:

- förkunna evangelium och förvalta sakramenten
- leda gudstjänster och kyrkliga handlingar samt bidra till gudstjänstlivets utveckling
- undervisa i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära utifrån en medveten pedagogisk och teologisk hållning
- ge själavård
- tolka bibeln i relation till traditioner och situationer
- tolka liv och sammanhang i relation till kristen tro och teologi
- samarbeta med förtroendevalda och ideellt engagerade i Svenska kyrkan
- etablera kontakter och samverka med andra aktörer i samhället
- utöva ledarskap i Svenska kyrkan

Värderingsförmåga och förhållningssätt

Genom sin kunskap, förståelse och färdighet ska den blivande prästen utveckla och fördjupa:

- förmåga till teologisk analys och pastoral tillämpning
- förmåga att integrera tro och liv
- förmåga att leda och att samarbeta
- förmåga till analys och kommunikation
- förmåga till empati och samverkan

UTBILDNING

Utbildningsanordnare

Svenska kyrkans utbildningsinstitut.

Omfattning

- Den pastoralteologiska utbildningen enligt 2013 års studieordning omfattar en pastoralteologisk grundkurs (PG) motsvarande en termins studier på halvfart samt ett pastoralteologiskt slutår med två terminers studier på helfart, alternativt för studerande enligt 2007 års utbildningsordning en pastoralteologisk grundkurs (PA) samt pastoralteologisk kurs B och C.

Upplägg och innehåll

Den pastoralteologiska utbildningen bygger på den blivande prästens tidigare akademiska utbildning och stiftpraktik. Genom studier, praktisk övning och reflektion ges den studerande möjlighet att bearbeta och tillgodogöra sig yrkesrelaterad kunskap för att sedan ha möjlighet att tillämpa detta i ett pastoralt sammanhang.

Utbildningen till präst består dels av en pastoralteologisk grundkurs (PG) som inhämtas parallellt med de teologiska studierna, dels av ett pastoralteologiskt slutår.

Såväl PG som slutår innehåller verksamhetsförlagd utbildning, där praktik och teori knyts samman.

Under den pastoralteologiska utbildningen studerar de blivande prästerna tillsammans med blivande diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker. Utbildningen innehåller både gemensamma och yrkesspecifika moment. Utbildningen sker i kontakt med stift, församlingar, det omgivande samhället och aktuell forskning. Den pastoralteologiska utbildningen inkluderar gudstjänst och personliga samtal om tro.

Till utbildningens huvudsakliga innehåll hör homiletik, kateketik, liturgik, själavård, teologisk tolkning, ledarskap, röst och gestaltning samt liturgisk sång.

Utbildningen ska spegla Svenska kyrkans tro och liv och präglas av mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar samt förebygga och motverka diskriminering. Den pastoralteologiska utbildningen ska ge de studerande förutsättningar och redskap för teologisk reflektion, livstolkning, fördjupad spiritualitet och andaktsliv inför den kommande yrkesutövningen. Utbildningen ska också ge utrymme för teologisk fördjupning, internationella och globala perspektiv och ge beredskap för religionsmöte och religionsdialog. Utbildningens ska stimulera och ta vara på de studerandes språkkunskaper i syfte att öka Svenska kyrkans förmåga att arbeta på flera språk.

Examination

Examination sker fortlöpande. För PG ges ett skriftligt kursintyg efter avslutad kurs. För utbildningen i sin helhet ges endast sammanfattande slutbetyg. Som betyg används någon av beteckningarna godkänd eller underkänd. Betyg utfärdas av rektor för utbildningsinstitutet efter samråd med lärarkollegiet. Betyg kan inte överklagas. Studerande som blir underkänd på pastoralteologiskt slutår/sluttermin kan komplettera under nästkommande läsår, men måste därefter uppvisa nytt biskops- och domkapitelsintyg för att ytterligare komplettera eller på nytt påbörja pastoralteologiskt slutår.

Utbildningsbevis

Den som med godkänt resultat genomgått pastoralteologiskt slutår erhåller utbildningsbevis.

BEHÖRIGHET

För tillträde till pastoralteologisk grundkurs (PG) krävs

- att den sökande har läst 30 hp baskurs/grundkurs/översikt kurs i ämnet religionsvetenskap
- att den sökande är antagen som prästkandidat i ett stift

För tillträde till pastoralteologiskt slutår krävs

- Lägst magisterexamen med huvudområde inom kunskapsområdet
- teologi/religionsvetenskap 240 hp (180hp+60 hp)
- Ytterligare högskolepoäng inom området
- teologi/religionsvetenskap 15 hp

- Godkänd pastoralteologisk grundkurs (PG)
- Biskops- och domkapitelintyg som visar att den sökande
  - är antagen som prästkandidat efter avslutad lämplighetsprövning
  - har fullgjort 8 veckors församlingspraktik
  - har fullgjort av stiftet anordnad Mötesplats stift och student
  - har genomgått egen själavård/persongenomgång
  - är döpt, konfirmerad och medlem i Svenska kyrkan
  - är villig att samarbeta med såväl kvinnor som män i alla yrkesroller inom Svenska kyrkan

I de akademiska studierna ska följande ämnen ingå:

• Religionsvetenskap, baskurs/grundkurs/översiktscurs	30 hp
• Bibelvetenskap, där minst 30 hp i åtminstone det ena av Gamla och Nya testamentets exegetik ska läsas med språklig inriktning	60 hp
• Tros- och livsåskådningsvetenskap/Systematisk teologi	30hp
• Kursen Svenska kyrkans tro och liv	15 hp

I examen (omfattande 255 hp) får ingå högst 30 hp i ämne som inte hör till kunskapsområdet teologi/religionsvetenskap

ÖVERGÅNGSREGLER

Övergångsregler, fastställda av Svenska kyrkans nämnd för utbildning, forskning och kultur den 24 september 2012, för den som påbörjat sina studier i teologi/religionsvetenskap före den 1 augusti 2013 eller har examen från tidigare studieordning, se bilaga 1.

Bilaga 4 Förslag till reviderad utbildningsplan för SKUI:s pastoralteologiska utbildning till präst

BESLUT OCH ANSVAR

Utbildningsplanen är fastställd av Svenska kyrkans kyrkostyrelse 17 november 2013 (reviderad 17 november 2015 och XX 20XX) och gäller för dem som påbörjar sina studier från 1 augusti 2014.

Från samma datum ansvarar Svenska kyrkans utbildningsinstitut för den pastoralteologiska utbildningen till diakon, församlingspedagog, kyrkomusiker och präst.

KYRKANS GEMENSAMMA UPPDRAG

Dopet är den grundläggande vigningen till tjänst i kyrkan och ger delaktighet i församlingens gemensamma uppdrag, att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt att utöva diakoni och mission. Syftet är att människor ska komma till tro på Kristus och leva i tro, en kristen gemenskap skapas och fördjupas, Guds rike utbreddas och skapelsen återupprättas. Församlingen fullgör sitt uppdrag med stöd av förtroendevalda, ideella medarbetare och anställd personal, där diakoner, församlingspedagoger, kyrkomusiker och präster ingår. Med sina yrkesspecifika uppgifter och kompetenser bidrar dessa till att evangeliet blir känt, kyrkan uppbyggd och människor tjänade. (KO 7 avd., inledning; 2 avd., inledning)

PRÄSTENS UPPDRAG

Prästens uppdrag är att förkunna evangeliet rent och klart, genom dopet föra nya människor till kyrkans gemenskap, leda firandet av den heliga måltiden och förmedla förlåtelse, tröst och hopp, att uppbygga och undervisa församlingen i tron, ge själavård och utrusta för vittnesbörd och tjänst i världen. Prästen är församlingens tjänare och samtidigt en herde för församlingen. (KO, 7 avd., inledning)

MÅL

Den pastoralteologiska utbildningen för blivande präster har följande mål:

1. Kunskap och förståelse

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen ha kunskap om och förståelse för:

- Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära
- kyrkans förändrade roll i samhället, lokalt och globalt
- teologisk analys och livstolkning
- Bibelns roll i kyrkans tro och liv, samt behovet av pastoralt och kontextuellt tillämpad bibeltolkning
- Svenska kyrkans historia och dess olika fromhetstraditioner, däribland språkliga och kulturella minoriteter inom kyrkan
- ekumenik och religionsdialog

- Svenska kyrkans organisation och kyrkoordning.

2. Färdighet och förmåga

För att erhålla utbildningsbevis ska den blivande prästen kunna:

- förkunna evangelium och förvalta sakramenten
- fira och leda gudstjänster och kyrkliga handlingar med förståelse för den liturgiska gestaltningens betydelse, samt bidra till gudstjänstlivets utveckling
- undervisa i Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära med förmåga att identifiera och lyhört diskutera teologiska argument för och emot olika ståndpunkter
- argumentera i etiska frågor och analysera teologiska argument för olika ståndpunkter
- ge själavård
- vara delaktig i kyrkans diakonala och profetiska uppdrag
- tolka de utmaningar och hot som mänskligheten och hela skapelsen står inför idag i relation till kristen tro och teologi
- tolka Bibeln i relation till människors livsfrågor och erfarenheter
- samarbeta med förtroendevalda, stärka församlingsgemenskapen samt inspirera och samarbeta med ideellt engagerade i Svenska kyrkan
- etablera kontakter och samverka med andra aktörer i samhället
- utöva ledarskap i Svenska kyrkan.

3. Personlig utvecklig och andlig fördjupning

Under studierna ska den blivande prästen utveckla och fördjupa:

- förmåga till självreflektion enskilt och i dialog med andra (lärare, handledare, kolleger)
- förmåga att identifiera egna styrkor och utvecklingsområden, samt beredskap att jobba med dessa
- förmåga att länka samman akademiska studier, prästens arbetsuppgifter och kristen spiritualitet
- förmåga att integrera tro och liv
- förmåga att lyhört samtala med dem vars tro eller teologiska grundhållning skiljer sig från den egna
- erfarenhet av olika uttryck för kristen spiritualitet, böne- och gudstjänstliv, både som deltagare och som medansvarig.

UTBILDNING

Utbildningsanordnare

Svenska kyrkans utbildningsinstitut.

Omfattning

Den pastoralteologiska utbildningen enligt 2013 års studieordning omfattar en pastoralteologisk grundkurs (PG) motsvarande en termins studier på halvfart samt ett pastoralteologiskt slutår med två terminers studier på helfart, alternativt för studerande enligt 2007 års utbildningsordning en pastoralteologisk grundkurs (PA) samt pastoralteologisk kurs B och C.

Upplägg och innehåll

Den pastoralteologiska utbildningen bygger på den blivande prästens tidigare akademiska utbildning och stiftpraktik. Genom studier, praktisk övning och reflektion ges den studerande möjlighet att bearbeta och tillgodogöra sig yrkesrelaterad kunskap för att sedan ha möjlighet att tillämpa detta i ett pastoralt sammanhang.

Utbildningsinstitutet utvärderar och utvecklar kontinuerligt utbildningens upplägg och innehåll. Erfarenheter från olika kombinationer av distans- och närstudiemodeller behöver analyseras i relation såväl till pedagogiska målsättningar som till studenternas livssituation och rekryteringsbehovet i olika stift. De kursformer som erbjuds behöver stödja uppfyllandet av målen för utbildningsplanen och svara mot behoven i Svenska kyrkan.

Utbildningen till präst består dels av en pastoralteologisk grundkurs (PG) som inhämtas parallellt med de teologiska studierna, dels av ett pastoralteologiskt slutår. Såväl PG som slutår innehåller verksamhetsförlagd utbildning, där praktik och teori knyts samman.

Under den pastoralteologiska utbildningen studerar de blivande prästerna tillsammans med blivande diakoner, församlingspedagoger och kyrkomusiker. Utbildningens primära mål är att hjälpa studerande att utveckla den egna yrkesidentiteten och förkovra sig inom sitt område. För att förbereda studerande för kommande arbetsliv och för att de ska lära sig värdesätta det kunnande som andra yrkesgrupper besitter, är det viktigt att de får lära sig samverka med andra yrkeskategorier såväl under gemensamma studiemoment som i synnerhet under de verksamhetsförlagda utbildningarna. Utbildningen sker i kontakt med stift, församlingar, det omgivande samhället och aktuell forskning. Den pastoralteologiska utbildningen inkluderar gudstjänst och personliga samtal om tro, samt moment som stöder den personliga utvecklingen och självreflektionen i formationen till präst. Till utbildningens huvudsakliga innehåll hör homiletik, kateketik, liturgik, själavård, teologisk tolkning, ledarskap, röst och gestaltning samt liturgisk sång.

Utbildningen ska spegla Svenska kyrkans tro och liv, inbegripet olika fromhetstraditioner, minoritetsgrupper och de olika verksamhetsförutsättningarna i städer och på landsbygden. Utbildningen ska präglas av mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar samt förebygga och motverka diskriminering, och studerande ska även utmanas att reflektera över de teologiska motiveringarna för dessa förhållningssätt. Den pastoralteologiska utbildningen ska ge de studerande förutsättningar och redskap för teologisk reflektion, livstolkning, fördjupad spiritualitet och andaktsliv inför den kommande yrkesutövningen. Utbildningen ska också ge utrymme för teologisk fördjupning, internationella och globala perspektiv och ge beredskap för möte med människor av annan tro och religionsdialog samt för samarbete med andra aktörer i samhället. Utbildningen ska stimulera och ta vara på

de studerandes språkkunskaper i syfte att öka Svenska kyrkans förmåga att arbeta på flera språk.

Examination

Examination sker fortlöpande. För PG ges ett skriftligt kursintyg efter avslutad kurs. För utbildningen i sin helhet ges endast sammanfattande slutbetyg. Som betyg används någon av beteckningarna godkänd eller underkänd. Betyg utfärdas av rektor för utbildningsinstitutet efter samråd med lärarkollegiet. Betyg kan inte överklagas. Studerande som blir underkänd på pastoralteologiskt slutår/sluttermin kan komplettera under nästkommande läsår, men måste därefter uppvisa nytt biskops- och domkapitelsintyg för att ytterligare komplettera eller på nytt påbörja pastoralteologiskt slutår.

Utbildningsbevis

Den som med godkänt resultat genomgått pastoralteologiskt slutår erhåller utbildningsbevis.

BEHÖRIGHET

För tillträde till pastoralteologisk grundkurs (PG) krävs:

- grundkurs (30 hp) som ger behörighet till fortsatta studier inom religionsvetenskap/teologi (tidigare A-nivå)
- att den sökande är antagen som prästkandidat i ett stift.

För tillträde till pastoralteologiskt slutår krävs, förutom pastoralteologisk grundkurs, akademiska studier som uppgår till minst 255 hp i vilka det ska ingå en kandidatexamen och lägst en magisterexamen, bägge med inriktning mot teologi/religionsvetenskap, samt kursen Svenska kyrkans tro och liv. Vidare förutsätts att den sökande har förberett sig för slutåret genom att utföra de uppgifter som specificeras i loggboken, samt att hen uppvisar ett biskops- och domkapitelintyg som visar att den sökande:

- är antagen som prästkandidat efter avslutad lämplighetsprövning
- har fullgjort 8 veckors församlingspraktik
- har fullgjort av stiftet anordnad Mötesplats stift och student
- har genomgått minst 10 h egen självavård/persongenomgång
- är döpt, konfirmerad och medlem i Svenska kyrkan
- är villig att samarbeta med såväl kvinnor som män i alla yrkesroller inom Svenska kyrkan.

I de akademiska studierna ska följande ämnen ingå:

- Grundkurs som ger behörighet till fortsatta studier inom religionsvetenskap/teologi (tidigare A-nivå).
  - I dessa 30 hp ska religionshistoria, religionsbeteendevetenskap, bibelvetenskap, kristendomens historia och utveckling samt tros- och livsåskådningsvetenskap behandlas.
  - Bibelvetenskapen på denna nivå räknas inte in i de 60 hp bibelvetenskap som ska läsas senare i utbildningen.

- Ifall en student inom ramen för ett utbildningsprogram i teologi har avlagt en grundkurs på 30 hp som helt saknar studier i religionshistoria och religionsbeteendevetenskap bör studenten avlägga minst 7,5 hp i någotdera ämnet inom ramen för sina övriga studier.
- Bibelvetenskap/exegetik sammanlagt 60 hp, varav ett testamente läses med språklig inriktning om minst 30 hp, medan studieprestationerna i det andra testamentet ska uppgå till minst 15 hp.
- Övriga teologiska ämnen 60 hp:
  - Tros- och livsåskådningsvetenskap/systematisk teologi 30 hp, varav minst 7,5 hp ska utgöras av studier i luthersk teologi
  - kyrkohistoria 15 hp
  - praktisk teologi (till exempel religionspedagogik, homiletik, liturgik, diakoni eller själavård) 15 hp
  - Moment som ingår i Svenska kyrkans tro och liv eller i grundkursen kan inte ersätta dessa behörighetskrav.
- Kursen Svenska kyrkans tro och liv 15 hp. Inom kursen behandlas kyrkohistoria, luthersk teologi, men även kännedom om det kyrkliga livet i Svenska kyrkan och empiriska rön om religionens roll i dagens svenska samhälle.
- I examen (omfattande 255 hp) får ingå högst 30 hp i ämnen som inte hör till kunskapsområdet teologi/religionsvetenskap.

Utbildningsanordnarna uppmanas sträva efter att i gängse utbildningsgång för blivande präster inkludera teman som ger studenterna redskap för att tolka text och tradition till nutiden. Studenterna uppmanas att i mån av möjlighet delta i campusundervisning, till exempel genom att följa ett utbildningsprogram i teologi.

ÖVERGÅNGSREGLER GÄLLANDE BLIVANDE PRÄSTERS BEHÖRIGHET ATT INLEDA SLUTÅRET VID SVENSKA KYRKANS UTBILDNINGSPÄDAGOGISKA INSTITUT

1. Denna utbildningsplan som beslutades x x 2023 gäller från och med 1 juli 2023.
2. Den nya utbildningsplanen från 2023 gäller för blivande präster som påbörjar sina akademiska studier i teologi eller religionsvetenskap 1 juli 2023 eller senare.
3. För blivande präster som påbörjat sina akademiska studier i teologi eller religionsvetenskap efter 1 augusti 2013 och före 1 juli 2023 gäller behörighetskraven i 2013 års studieplan (reviderad 2015).
4. För blivande präster som påbörjat sina akademiska studier i teologi eller religionsvetenskap före 1 augusti 2013 gäller tidigare beslutade övergångsbestämmelser, dock som längst till och med 1 juli 2026, varefter den studieplan som beslutades 2023 ska gälla.

5. Alla blivande präster som vill, kan gå över från en äldre studieplan till 2023 års studieplan och följer då denna plan i sin helhet.